

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasemin AKYAR

GİRİTLİ GÖÇMENLERİN SOSYOLOJİK GÖRÜNÜMÜ:
ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasemin AKYAR

GİRİTLİ GÖÇMENLERİN SOSYOLOJİK GÖRÜNÜMÜ:
ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yasemin Akyar'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Cevdet YILMAZ (İmza)

Üye (Danışmanı) :Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK (İmza)

Üye :Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL (İmza)

Tez Başlığı: “Giritli Göçmenlerin Sosyolojik Görünümü: Antalya İli Örneği”

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 17/06/2020

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Giritli Göçmenlerin Sosyolojik Görünümü: Antalya İli Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Yasemin AKYAR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Yasemin AKYAR
Öğrenci Numarası	20175223005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Tez Başlığı	Giritli Göçmenlerin Sosyolojik Görünümü: Antalya İli Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1352495949

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 02/07/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 9'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

02/07/2020

(imzası)

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış	3
1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramları	3
1.1.2. Göçü Açıklayan Yaklaşımlar	6
1.1.2.1. Petersen ve Fichter’in Göçe Yaklaşımı	6
1.1.2.2. İtme-Çekme Modeli	7
1.1.2.3. Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Göç Sistemleri	8
1.1.3. Girit’ten Anadolu’ya Gerçekleşen Göçler	9
1.1.3.1. Göçün Dinamikleri: Megali İdea.....	10
1.1.3.2. Göçe Sebep Olan İtici Faktör: İsyanlar ve Etkileri	14
1.1.3.3. Girit’ten Anadolu’ya Göç Etme Süreci	20
1.1.3.4. Girit Adası’ndan Göçün Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi	24

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Alan Yazın İncelemesi.....	26
2.2. Araştırmanın Konusu ve Amacı	27
2.3. Araştırmanın Problemleri	28
2.4. Araştırmanın Yöntemi	28
2.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	29
2.4.2. Veri Toplama Teknikleri.....	32
2.4.3. Veri Analizi	33
2.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	35
2.6. Araştırmanın Önemi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri	37
3.2. Örneklem Grubunun Yaşamları ile İlgili Anlatıları.....	41
3.3. Giritli Göçmenlerin Dinsel Kimlikleri.....	44
3.3.1. Göçmenlerin Ana Dil Algısı	47
3.4. Göçmenlerin Dinsel Kimlikleri	50
3.4.1. Bir Dinsel İtibar Kategorisi: Girit Göçmenlerinde Mollalık.....	54
3.5. Giritli Göçmenlerde Yemek Kültürü	56
3.5.1. Giritli Göçmenlerinin Vazgeçilmez Unsuru: Ot Yemekleri	57
3.5.2. Etnik Bir Adlandırma: Giritli Simidi	62
3.5.3. Kaybolan Bir Kültür: Hohlus Yemeği	63
3.6. Giritli Göçmenlerin Anlatıları	64
3.6.1. 120 Yıl Önce Göçmen Olarak Gelmişiz	65

3.6.2. Girit Ana-Baba Toprağıdır	67
3.6.3. Atalarımız Türkçe Bilmezdi	71
3.6.4. Giritliye Kız Ver Kız Alma	73
3.6.5. Kapılar Kilitlenmezdi	77
3.7. Göçün Psikolojik ve Toplumsal Etkileri	79
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	89
EK 1- SAHAYA AİT FOTOĞRAFLAR	97
EK 2- GÖRÜŞME FORMU	101
ÖZGEÇMİŞ	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Örneklem Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı	31
Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri	37
Tablo 3.2 Katılımcıların Dilsel Kimliklerine İlişkin Veriler	46
Tablo 3.3 Katılımcıların Görüşme Esnasında Kullandığı Giritlice Kelimeler ve Türkçe Karşılıkları	50
Tablo 3.4 Katılımcıların Dini Kimlik İfadeleri	51

KISALTMALAR LİSTESİ

akt	: Aktaran
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd	: ve diğerleri

ÖZET

Toplumsal değişim ve dönüşüm sürecinde etken rol oynayan göç olgusu sosyoloji disiplini içerisinde önemli araştırma alanlardan birisi olmuştur. Birey veya topluluklar çeşitli nedenlerden dolayı içerisinde yaşadıkları coğrafi mekândan ayrılmak durumunda kalmışlardır. Söz konusu eylemin temelinde çeşitli nedenler yer almış ve buna istinaden göçün çok boyutlu bir olgu olmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum göçün disiplinlerarası çalışmalara konu olmasında etkili olmuştur. Anadolu coğrafyasının tarihi de birçok göç olayına tanıklık etmiştir. Özellikle 19. yüzyılın sonlarından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar gerçekleşen göçler Türkiye'nin toplumsal görünümünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu göçlerden bir tanesi de Girit Adası'ndan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerdir. Bu göçler özellikle batı ve güney kıyılarındaki yerleşim bölgelerinde yoğunluk göstermiştir. Göç edilen yerlerden birisi de Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Antalya ilidir. Antalya'nın demografik görünümünü önemli ölçüde belirleyen 1896-1912 yıllarında gerçekleşen Girit göçmenlerin iskânı ile göçmenler ve yerliler arasında gerilimler meydana gelmiştir. Bu süreç aynı zamanda Girit göçmen topluluğunun 120 yıllık bir zaman içerisinde Giritlilik kimliğini önemli ölçüde etkilemiş olup, göçmenlerin günümüzdeki kimlik algıları, gündelik yaşam pratikleri ve kültürel birikimlerin kuşaklararası aktarımına ve yansımalarına da ışık tutmaktadır.

Nitel araştırma deseni ile tasarlanan ve derinlemesine görüşme tekniği ile gerçekleştirilen bu çalışma, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak Girit göçmen topluluğunun göç sürecini anlamayı ve açıklamayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda Antalya'da yaşayan Girit göçmenlerinin günümüz dünyasındaki yaşantıları, sosyo-kültürel kimlikleri ve sosyalizasyon sürecindeki yaşanan bir takım problemler saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaç ile belirlenen Ahmediye Mahallesi ve Üçgen Mahallesi'nde toplamda 20 katılımcı ile kartopu örnekleme kullanılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler nitel araştırma yapısına uygun olarak anlamacı yaklaşım ile analiz edilmiş, göç süreci ve göçmenlere yönelik bir takım anlatılar belirlenerek analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların beklentileri saptanıp çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Giritli, Göç, Göçmen, Kimlik, Antalya.

SUMMARY

SOCIOLOGICAL VIEW OF CRETAN IMMIGRANTS: THE CASE OF ANTALYA PROVINCE

The phenomenon of migration, which plays an active role in the process of social change and transformation, has been one of the important research fields within the discipline of sociology. Individuals or communities had to leave their geographical location for various reasons. Various reasons were at the root of the action in question and this led to the fact that migration is a multi-dimensional phenomenon. This situation has been effective in the subject of migration to interdisciplinary studies. The history of the Anatolian geography has also witnessed many migration events. Especially in the 19th until the establishment of the Republic of migration that took place last century has played a major role in the development of Turkey's social views. One of these migrations is migrations from Crete Island to Anatolia. These migrations were concentrated especially in the settlement areas on the west and south coasts. One of the migrated places is Antalya, which is located in the Mediterranean Region. Tensions occurred between immigrants and locals, with the settlement of the Cretan immigrants that took place in 1896-1912, which significantly determined the demographic appearance of Antalya. This process also significantly influenced the Cretan identity of the Cretan immigrant community over a 120-year period, and today's perceptions of immigrants' identity. It also sheds light on the intergenerational transfer and reflection of everyday life practices and cultural accumulation.

This study, which was designed with a qualitative research pattern and carried out with in-depth interview technique, aims to understand and explain the migration process of the second, third and fourth generation Cretan immigrant community. In this context, it was tried to identify the experiences, socio-cultural identities and social problems of the Cretan immigrants living in Antalya in today's world. In the Ahmediye District and Üçgen District determined for this purpose, a total of 20 participants were interviewed using the snowball sample. The data obtained were analyzed in accordance with the qualitative research structure with a meaningful approach, the migration process and some narratives about immigrants were determined and analyzed. According to the results of the research, the expectations of the participants were determined and solutions were offered.

Keywords: Cretan, Migration, Immigrant, Identity, Antalya.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca bana her konuda destek sağlayan, tez çalışmam boyunca bilgi birikimi ile bana ışık tutan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK’a,

Eğitim sürecimde rehber edindiğim; bilgi, birikim ve disiplini ile örnek aldığım, üniversite hayatım, yüksek lisans eğitimim boyunca ve sonraki aşamalarda tüm katkılarından dolayı Sayın Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL’e,

Tez çalışmamda elinden gelen desteği sağlamaya çalışan Sosyoloji Bölümü araştırma görevlisi Elif GÜN’e,

Çalışmama katılım gerçekleştiren; samimi tavırları, misafirperverlikleri, yardımseverlikleri ile süreci kolaylaştıran Girit göçmeni güzel insanlara,

Hayatım boyunca her konuda bana destek veren bitmeyen sabrı, anlayışı ve en önemlisi anneliği için Cefayir AKYAR’a, kız kardeşlerim Gülsüm AKYAR, Raziye GENCER ve aynı kanı taşımasakta bana ağabey olan Cumaali GENCER’e sonsuz sevgi ve anlayışları için teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Göç ve göçmenlik önemli toplumsal olgular arasında yer almaktadır. Toplumsal yapının görünümü, demografik büyüme ve değişimlerin kökeninde göç yer almaktadır. Göçmen nüfusun toplumsal yapı içerisinde yer alması, içerisinde yaşanan coğrafi mekânda sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı değiştirmiş ve değişimin seyrinden göçmen grup da etkilenmiştir. Karşılıklı bir etkileşim sürecinin aktörlerinden olan göçmen bireylerin niceliksel artışı göç alanında yapılan çalışmaların oranında da artışa sebep olmuştur.

Göçmen toplulukların toplumsal görünümü analiz edilirken, göç olgusundan bağımsız bir şekilde düşünmek neredeyse imkânsızdır. Çok boyutlu bir olgu olması ve geçmiş-günümüz bağıntısının varlığı göçmenlerin bugünkü görünümünü anlamak ve anlamlandırmak için önemli görülmektedir. Bununla birlikte göçün üzerinden geçen uzun bir zaman dilimine rağmen varlığını sürdüren “göçmen kimliğini” bugünün perspektifinden geçmişi göz ardı etmeden analiz edilmesi gerekliliği hissedilmektedir.

İnsanların yaşamış olduğu mekânlar kimi zaman avantajlı yerler olabilirken kimi zamanda dezavantajların yüklü olduğu yerler olabilir. Göçmenlerin yerleşmiş oldukları bölgeler genellikle ilk etapta dezavantajlı bölgeler olabilmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan pek çok farklı problem ile karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle göçmenlerin ilk yerleştikleri yıllarda söz konusu problemlerin boyutu daha büyük olabilmektedir. Birinci kuşak göçmen olarak belirtilebilecek, göçe bizzat şahit olan grup göçün en sancılı sürecini yaşayan kesim olmaktadır. Sonraki kuşaklarda bu problem daha az yaşansa bile varlığını hâlâ sürdürmektedir. Bu bakımdan araştırma ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak göçmenlerin günümüz dünyasının izleğini sunmayı amaçlamakta ve buna yönelik bir analiz gerçekleştirmektedir.

Gerçekleştirilen bu araştırma ile Girit göçmenlerinin yaşantı dünyalarına ışık tutulmaya çalışılmış, göçmenlerin sosyo-kültürel kimliklerinde belirgin unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Kuşaklar boyu devam eden kültürel unsurların devamlılığında etkili olan faktörler değerlendirilmeye çalışılmıştır. “Giritlilik kimliği” oluşumunda yerli halkın göstermiş olduğu tepkilerin etkisi belirlenmeye çalışılmış, sosyalizasyon süreçlerinde yaşanan problemlerin Giritlilik kimliğinde öne çıkan kimlik unsurları ile ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 9 kadın 11 erkek olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniğinin gerçekleştirilmiş olduğu bu çalışmada görüşülen kişilerin çoğu üçüncü kuşak göçmen olup, ortalama 65 yaş grubu katılımcılar ile görüşmeler sağlanmıştır. Toplanan veriler belirli temalar halinde anlamacı

yaklaşım ile analiz edilmiştir. Verilerin bir kısmı da öyküleştirilip anlatı analizi ile değerlendirilip, okuyucuya sunulmuştur.

Araştırma toplamda üç bölümden ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde göç olgusunu anlamaya yönelik göç ve göçmen gibi kavramlar açıklanmaya çalışılıp, çalışmaya uygun görülen göçe ilişkin yaklaşımlara yer verilmiştir. Bununla birlikte birinci bölümde Girit'ten Anadolu'ya göçün tarihsel arka planı sunulmaya çalışılmış, bir takım nedenler tespit edilip açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın amaçları ve problemleri çevresinde araştırmanın başından sonuna kadar takip edilen yöntem ve tekniklerden söz edilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem kısmında sözü edilen veri toplama teknikleri ile toplanan veriler ve belirlenmiş olan analiz ile bulgular yorumlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri ve yaşamlarına dair kısa anlatılar sunulmuştur. Sonrasında gündelik yaşam pratikleri, kültürel kimlik ve aidiyetleri, kültürel aktarımların kır-kent ekseninde benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Giritli göçmenler ile ilgili tespit edilen yaygın anlatılar ile ilgili görüşmelere yine üçüncü bölümde yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise bulgular bir bütün halinde değerlendirilip, araştırma sonuçları ortaya konulmuştur. Giritli göçmen topluluğunun problem olarak gördüğü durumlara da çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Yasemin AKYAR

Antalya, 2020

GİRİŞ

Göç toplumsal değişme sürecinde rol oynayan önemli olgular arasında yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı da göç sürecinden etkilenen bir dönemi oluşturmuştur. Söz konusu süreçte Fransız İhtilali ile birlikte yayılan “milliyetçilik fikri” toplumların dönüşümü evresinde etkili bir akım olma özelliği göstermiştir. Osmanlı Devleti egemenliği altında bulunan topluluklarda ulus-devlet olma yönünde belirli bölgelerde isyan girişimleri ve çete oluşumları ortaya çıkabilmiştir. Bu anlamda 1821 yılında Mora'da başlayan isyan faaliyetleri bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulmasında etkili olmuş, 1830 yılında bağımsız bir Yunanistan kurulmuştur. Kültürel ve siyasal anlamda bütünleşme sağlayan Yunanistan “megali ideayı” gerçekleştirmek amacıyla farklı bölgelerde faaliyetlerine devam etmiştir. Bu faaliyetlerin sürdüğü yerlerden bir tanesi de Akdeniz'in en güzel yerlerinden olarak bilinen Girit Adası olmuştur.

Girit, 1669-1913 yıllarında Osmanlı egemenliği altında olan bir adaydı. Yaklaşık yirmi beş yıllık bir mücadele sonucu Osmanlı topraklarına katılan ada, tarih boyunca birçok devletin, imparatorluğun sınırlarına katılmıştır. Adanın jeopolitik konumunun da ötesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun kozmopolit yapısı Girit'i de bu özelliği bakımından etkilemiş, ada içerisinde Müslüman-Hristiyan nüfus bir arada yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yer alan ve 19. yüzyıla kadar hoşgörü anlayışının bulunduğu adada “Büyük Yunanistan Ülküsü” hâkim olunca Hristiyan-Rum kesim bu anlamda faaliyetler düzenlemiş ve söz konusu ortam bozulmaya başlamıştır. Küçük çaplı isyan faaliyetleri ile başlayan süreç bir süre sonra büyük çaplı isyanlara dönüşmeye başlamış ve zorlu koşulların varlığı, adada yaşayan insanları, bilhassa da Müslümanları güvenli bölgelere harekete zorlamıştır. Bu bölgelerden birini de Anadolu'nun güney kıyıları oluşturmaktadır.

Çalışma boyunca zorunlu bir göç eylemi olarak ifade edilen “Girit Adası'ndan Anadolu'ya göçü” anlayabilmek için tarihsel arka planı, göçteki itici güçler, göç süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda göçe sosyolojik bir perspektiften bakabilmek amacıyla ikili ayrımlara gitmeye çalışılmıştır. Çalışmanın karmaşıklığı neden olmaması adına göç belirli bir zaman aralığında değerlendirilmiş ve göçmenler ile de buna yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Girit göçmenleri ile görüşmeler sonucunda ortaya konulmuş bu çalışmada dün-bugün ikilemi göz ardı edilmeden çalışma yürütülmüştür. Çünkü Girit göçmen topluluğunu göç sürecinden bağımsız olarak değerlendirmenin mümkün olmayacağı görülmüştür. Çalışma bu anlamda Girit göçmenlerinin göçe ilişkin anlatıları, Giritli göçmenlerin kültüre ilişkin

anlatıları, kültürel kimlik ifadeleri, kuşaklar arası değişimleri, sosyalizasyon süreçlerini anlamaya yönelmek ve yapılan durum tespitlerinin ardından bir takım öneriler sunmak araştırmanın hedefleri arasında yer almaktadır.

Bu araştırma iki farklı bölge olarak belirlenen Ahmediye Mahallesi'nde ve Üçgen Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. İki saha özelinde gerçekleştirilen çalışma göç olgusuna ve Girit göçmenlerinin yaşantı dünyalarına bir bakışı sunmaktadır. Çalışmada Giritlilik kimliği vurgulanmış ve Girit ile bağdaştırılan kültürel unsurlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ilk olarak göç ve göçmenlik kavramları açıklanmıştır. Araştırmanın içeriğine uygun olarak belirlenen göç teorilerine yer verilmiş olup, Girit Adası'ndan Anadolu'ya göçün altında yatan nedenler açıklanmaya çalışılmıştır. Akabinde göç sürecine ilişkin bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

1.1. Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış

Göçün altında yatan nedenler ve sürecin aktörleri olan göçmen bireyler açıklanırken, göçün gerçekleştiği dönemin toplumsal, siyasal, ekonomik koşullarını incelemek, göçmenlerin toplumsal hayattaki görünümünü anlamak ve yorumlamak açısından önemli görünmektedir. Bu bölümde göç kavramından hareketle göçü anlama, göçün altında yatan nedenlere göçün gerçekleşmiş olduğu dönemin tarihsel, toplumsal ve siyasal koşulları açısından açıklama girişiminde bulunulmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramları

Tarihsel süreç içerisinde göç farklı disiplinlerin ve disiplinlerarası çalışmaların odak noktasından birisi olmuş ve bundan dolayı da alan yazında geniş bir yelpaze içinde göç tanımlamaları yer almıştır. TDK büyük sözlükte¹; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanmış olan Göç Terimleri Sözlüğünde (Çiçekli, 2009: 22) ise “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” şeklinde bir tanımlama mevcuttur. Kurt'a (2006: 149) göre ise bireylerin ya da toplulukların içinde yaşadıkları coğrafi mekân ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi alana ve sosyokültürel çevreye yerleşmesidir. Kapsayıcı bir göç tanımı yaptığı belirten Yalçın (2004: 13)'a göre ise göç; ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli bir yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir. Buradan hareket ile göçün dinamik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte göçün sadece fiziksel bir yer

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi:10.12.2019)

değiştirme hareketi olmadığını, psikolojik ve sosyal boyutları olan karmaşık bir süreç olduğu söylenebilir. Netice itibari ile nedenleri ve sonuçları ne olursa olsun coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olduğu belirtilebilir.

Sosyolojik perspektiften bakıldığında insan ve grupların çeşitli etkenler sonucunda zamansal ve mekânsal boyutta yer değiştirmesi ile toplumsal bir hareket gerçekleşmiş, hareketin bitmesinin ardından yansımaları devam etmiştir. Bundan dolayı göç süreçler bütünü olarak değerlendirilmektedir (Çakır, 2011: 131). Göç tanımlarına yer verirken, göçlerin altında yatan nedenlere de yukarıda bir vurgulama yapılmıştır. Her ne kadar kapsayıcı ve ayrıntılı bir tanıma yer verilmiş olsa da göçlerin altında yatan nedenlere ve bu hareketin sonuçlarına da yer verme gereksinimi hissedilmiştir.

Göçün ekonomik, sosyal, siyasal ve doğal tahribatlar gibi çeşitli sebepleri olduğu söylenebilir (Adıgüzel, 2018: 19). Çok boyutlu bir olgu olması aynı zamanda onu kendi içinde kategorilere ayrılmasına sebebiyet vermiştir. Bu ve benzeri konuda çalışma yapan araştırmacılar alan yazında oldukça geniş bir yelpaze içinde yer alan göç kategorileri ile karşı karşıya gelebilmektedir.

Göçler ortaya çıkış sebebi, cereyan ettiği mekân, nüfusun niceliği gibi değişkenler etrafında çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirler. Mekân değişikliği açısından bakıldığında göç hareketi *iç göç* ve *dış göç* şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ülke sınırları içinde gerçekleşen göç iç göç iken, ülke sınırları dışına gerçekleşen hareket dış göçü temsil etmektedir. Nüfusun niceliğine göre ise *bireysel göç* ve *kitlesel göç* şeklinde ayrımı görebiliriz (İpek, 1999: 661). Diğer bir sınıflandırma da irade esasına bağlı olarak yapılmaktadır. İrade esasına bağlı olarak *gönüllü göç* ve *zorunlu göç* şeklindeki ayrımı görebiliriz. Göç sürecine dâhil olan kişinin kendi rızası ile var olan koşulları iyileştirmek için gerçekleştirdiği göç gönüllülük esasına bağlı iken ölüm, işkence ve resmi otoritenin baskısı sonucu gerçekleşen göç zorunluluk esasına bağlıdır (Adıgüzel, 2018: 19). Göç genel itibari ile itme-çekme modeline göre analiz edilmektedir. Bu modele göre insanların içinde yaşamış oldukları ülkeden ayrılmasına neden olan itme faktörleri ile yeni bir ülkeye gitmelerinde cazip olan çekme faktörleri bulunmaktadır (Çiçekli, 2009: 30). Göçün itici nedenleri arasında gösterilen faktörler arasında doğal ve toplumsal çevreden kaynaklı faktörler ön plana çıkmaktadır. Söz konusu çevrede bireyin ya da grubun beklentileri, ekonomik ve kültürel gibi birtakım gereksinimleri karşılanmadığı sürece toplumsal çevrede hayatın idamesi reddedilmektedir (Çakır, 2011: 131).

Göçlerin temel güdülenme unsurlarına bakıldığında ekonomik nedenler ilk sırayı alsa da savaş, sürgün, siyasi baskılar ve kıtlık gibi zorunlu durumlarda göçün talilleri arasındadır. Politik nedenler, tarımsal alandaki yeni gelişmeler, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi, sosyo-psikolojik nedenlerde temel dinamikler arasında yer almaktadır (Adıgüzel, 2018: 46-48). Göçün nedenlerine genel manada bakıldığında, eylemin gerçekleşmesinde hem bir gönüllülük esası hem de zorunlu bir esasa dayanabileceği sonucuna varılabilir. Bununla birlikte göçün temelinde tek bir nedenin yatmadığı ve birbiri ile girift olan nedenlerin varlığından da söz edilebilir.

Kemal Karpat (2013: 9) göçe, toplumu dönüştürücü bir unsur olarak bakmış, farklı fiziki yapıya, dine, kültüre ve dile sahip olan toplulukları karşı karşıya getiren ve bu toplulukların etkileşim içinde olduklarına vurgu yapan bir pencereden yaklaşmıştır. Ona göre “göçler olmasaydı dünya statik kalmaya mahkûm olacaktı” (Karpat, 2013: 11). Buradaki vurgudan hareket ile göçlerin dinamik bir unsur oluşundan dolayı, toplumu değiştirici ve dönüştürücü bir yapısının olduğu kanaatine varılabilir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu olgu, tarih boyunca çeşitli coğrafyalarda varlığını sürdürmüş ve sürdürmektedir. Toplulukların hayatlarını idame ettirebilme noktasında yer değiştirme eylemi gerçekleşmiş, hem gündelik yaşam pratiklerini hem de var olan topluluğun dini, dilsel ve etnik kimliklerinin şekillenmesi ve dönüşümü noktasında önemli bir rol oynamıştır.

Nedenleri ve sonuçları her ne olursa olsun göç hareketinden olumlu veya olumsuz etkilenen göçün aktörleri bu sürecin başrolünü oynamaktadır. Göç Terimleri Sözlüğünde (Çiçekli, 2009: 22) uluslararası düzeyde kabul görmüş bir göçmen tanımı bulunmadığı belirtilmektedir. Burada göçmen kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin özgür iradesi ile göç kararını verdiği durumu kapsayan bir ifadedir. Göçmen, gerek maddi gerekse sosyal durumlarını iyileştirmek, kendilerini veya mensubu olduğu ailelerinin gelecekteki beklentilerini arttırmak amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi veya topluluğu kapsamaktadır.

Göçmen iktisadi, siyasi, dini veya hususi nedenlerden dolayı bulunduğu coğrafyadan farklı bir coğrafyaya devamlı olarak yerleşmek amacıyla bulunduğu yerden ayrılan kişidir (Türk Ansiklopedisi, 1969: 465). Bununla beraber göçün nedenlerine bağlı olarak göçmenlerin farklı terimler ile tanımlandığı görülmektedir. Bunlar arasında; anlaşmalara bağlı göçmenler, milletlerarası göçmenler, tahliye olanlar, milli göçmenler ve mülteciler gibi sınıflandırmaların olduğu söylenebilir.

Sepetçioğlu'nun (2014: 52) benzer şekilde göç eden kişiyi tanımlama noktasında bir ayrıma gittiği söylenebilir. Ona göre günümüz Türkçesinde muhacir ve göçmen gibi

kavramlar birbirinin yerine kullanılmakta ise de göç manasında kullanılan hicretten türeyen muhacir kavramı, bireyin ya da topluluğun geldiği coğrafya, sayı, nitelik ve bir daha dönmek üzere yerleşmesi bakımından farklılık göstermektedir. Bunun yanında muhacir, sıcak bir çatışma bölgesinden çatışma ve baskılar üzerine gelen Müslüman göçmenleri kapsamaktadır.

Araştırma sahasının aktörleri olan Girit göçmenlerinin de muhacir kimliği ile anılabileceği, çalışmanın ilerleyen kısımlarında desteklenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla göçmen kavramı yerine muhacirde kullanılabilmiştir.

1.1.2. Göçü Açıklayan Yaklaşımlar

Çok boyutlu bir olgu olan göçün nedenleri ve buna paralel olarak sonuçları her toplumda benzer şekilde etkiye sahip olmayabilir. Uluslararası bir boyuta sahip olan göçü açıklamak hem de çalışmanın amacı doğrultusunda Giritli göçmenlerin göç sürecini anlayabilmek açısından konunun kapsamına uygun olarak göç kuram ve modellerine yer verilmesi gerekli görülmektedir.

1.1.2.1. Petersen ve Fichter'in Göçe Yaklaşımı

Farklı iki göç kuramcısı olmalarına rağmen bir takım benzer kategorik ayrımların yapıldığı göz önünde bulundurulduğu için Petersen ve Fichter aynı başlık altında bir kuram olarak verilmiştir. Benzer ve farklı yönlerin bilimsel bir şekilde irdelenmesi amacı güdülmektedir. Aşağıda ilk olarak Petersen'in ardından Fichter'in göç kuramına yer verilmektedir.

Petersen (1996: 6-11), göçün dört farklı kategoriye ayrıldığını düşünmektedir. Bunlar; *ilkel göç*, *zorlama ile yapılan göçler*, *serbest göç* ve *kitlesel göçler* şeklinde sınıflandırılmıştır. İlkel göç hareketi zamansal boyuttan farklı bir ıkelliği ifade etmektedir. Ekolojik faktörlerin etkili olduğu bu göçte kişi veya topluluk eski yerleşim birimindeki geçim kaynaklarını sürdürebileceği uygun koşullara sahip yeni bir yerleşim birimi aramak durumundadır. Zorlama ile yapılan göçlerde ise ilkel göçlerdeki ekolojik itici gücün aksine, sosyal yapılar itici güç olmaktadır. Bu göçte kontrolü sağlayan göçü gerçekleştiren topluluğun aksine farklı kişi veya gruplar olmaktadır. Bu göçte göçmenlerin yaşam stillerinin dramatik bir biçimde değiştiği söylenebilir. Göç etme kararının irade doğrultusunda verildiği serbest göçte bireyler yeni bir yerde ve kültürde yaşama isteğine bağlı olarak hareket etmektedirler. Yaş, medeni durum gibi değişkenlerden kaynaklı olarak bu göçün gerçekleşme sıklığında değişiklikler olabilmektedir. Serbest göçün devamı olarak nitelenen kitlesel göçte ise az sayıda insanın bir yerden başka bir yere göç etmesinin ardından geride bırakılan ülkedeki kişiler ile bağ

kurulmaktadır. Kısa bir müddet sonra çekici etkenlerin artışı da kitlesel bir harekete öncülük etmektedir.

Fichter (1990: 142) göçü bir hareketlilik olarak değerlendirmiş fakat bu hareketliliği de fiziki olarak nitelemiştir. Ona göre bu olgu modern dünyada hızla artmaktadır. Fichter (1990: 142-143) tarafından göçler iki sınıfa ayrılmıştır. Bunlar gönüllü göç ve zorunlu göç şeklinde olan ikili ayrımlardır. Gönüllü göçte kişilerin bir coğrafi alandan başka bir coğrafi alana hareketinin temelinde çeşitli etkenler vardır. Özgür irade ile gerçekleşmesinden dolayı etkileri de farklılık göstermektedir. Geleneksel olarak, ekonomik faktör bu göçte etkili olmaktadır. Ailelerin çocuklarının eğitim olanaklarını sağlamak istemesi veya akrabaları ile yakın çevrede yaşama arzusu bu göçün sebepleri arasında gösterilebilir. Zorunlu göçün ise çeşitli formlara sahip olduğu söylenebilir. Bu göçte istenmeyen kişilerin sürgün edilmesi, kişilerin toplama ve rezervasyon kamplarına konması, köleleştirilmiş kişi ve grupların taşınması gibi göçler zorunlu olarak gerçekleşmektedir.

1.1.2.2. İtme-Çekme Modeli

İtme etmenleri; savaş, kıtlık, siyasi baskı ya da nüfuz baskıları gibi insanları göçe zorlayan, kaynak ülke içindeki dinamiklere atıfta bulunmaktadır. Çekme etmenleri ise bu faktörlerin tam tersini oluşturmaktadır. Göç edilen ülke göçmenleri çeken bir takım özelliklere sahiptir. Bu özellikler arasında düşük nüfus yoğunluğu, emek pazarının gelişmişliği ve daha uygun yaşam koşulları gösterilmektedir (Giddens, 2012: 570).

İtme-Çekme Kuramcısı olan Everett Lee (1966: 49-50) göç etme kararında etkili olan faktörleri ve süreci şu dört maddede sıralamaktadır:

1. Yaşamın idame ettirildiği yer ile ilgili faktörler
2. Gidilmesi düşünülen bölgeye ilişkin faktörler
3. Araya giren engeller
4. Bireysel Faktörler

Bireyler hayatlarını idame ettirdiği bir bölgeden başkasına, ekonomik, sosyal, kültürel veya kişisel sebepler gibi etkenlerden dolayı göç edebilir, itici faktörler ile karşılaşabilirler. Bu itici ve çekici faktörler kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Aynı zamanda göç sırasında bireyler uzaklık, göçün zorlayıcılığı gibi engeller ile karşılaşabilmektedir (Adıgüzel, 2018: 26)

Göç teorileri farklı ideolojik perspektiflerden geniş yelpazede yer alan durumları kapsayacak bir biçimde geliştirilmiş olsalar da, bu teoriler göçü bütün yönleri ile açıklama

çabası içinde değildirler. Göçe ilişkin olan teoriler genel manada mikro boyutlu olmuşlar ve mevcut teorilerde birbirine alternatif olarak kullanılmıştır (İçduygu, 2014: 45).

1.1.2.3. Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Göç Sistemleri

Göç sistemleri yaklaşımı uluslararası ilişkiler çerçevesinde geliştirilmiş politik ve ekonomik bir temele dayanan kuramsal bir yaklaşımdır. Bu kuramsal yaklaşımın temelinde göçmenlerin karşılıklı olarak değişimi yatmaktadır. İki ülke göçmenlerin değişimi ile bir göç sistemi ve ilişki ağı oluşturmaktadır. Bu iki ülke veya bölge arasında mesafenin önemi de söz konusu olmamaktadır. Örneğin ABD ve Meksika arasındaki göç ve göçmen ilişkisi, bu iki ülkeye nazaran daha uzak olan Batı Afrika ve Fransa arasında da gerçekleşmektedir (Çağlayan, 2006: 82). Bu kuramsal yaklaşıma göre, göç sisteminden söz edebilmek için en az iki ulus devletin varlığı gerekli olmaktadır (Zlotnik'den akt. İçduygu, 2014: 41).

Göç sistemi yaklaşımına göre makro ve mikro yapılarda değişim ülkeler arasındaki etkileşimler sonucunda görünür hale gelmektedir. Makro yapılar incelendiğinde daha geniş bir alana yayılan kurumsal faktörlerin varlığı söz konusu iken, mikro yapılar da ise göçmenlerin davranış, inanç ve etkileşim ağı bu yapının içinde gösterilmektedir (Adıgüzel, 2018: 32). Mikro yapılar göçmenlerin kendi aralarında geliştirdikleri, göç ve yerleşim aşamasında meydana gelen sorunlar ile baş edebilme amacı güden informal sosyal ağlardır. Daha önceleri bu yapı yerine göç zinciri şeklinde bir kavram kullanılmıştır. Ancak bu kavram yalnızca göçe ait bir durumu açıklamak ile yetinirken, ağ kavramı göçmenliğe ait bir durumu açıklamakta ve göçmenler arasında kurulan ilişkiler sistemine atıfta bulunmaktadır. Mikro yapıların dayandığı temel nokta, göç sistemleri kuramına göre ilişkiler neticesinde ortaya çıkan sosyal ağlardır. Burada önemli iki referans noktası vardır ki bunlar kültürel sermaye ve sosyal sermaye olarak gösterilmektedir. Bunlar göçmen ağlarının taşıdığı temel değerleri oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006: 83).

Göç sistemleri yaklaşımının üç ana özelliğe sahip olduğu düşünülmektedir. İlk olarak göç sistemleri, hareketlerin meydan çıktığı ortamları oluşturmaktadır. Burada önemli bir varsayım vardır. Bu varsayım ise gitmek ya da kalmak tavırları ile yakından ilişkilidir. Temel de bir göç sistemi karşılıklı insan akışı ile bağlı iki ya da daha fazla mekânı içermektedir. Bu mekânlardan biri varılan yer iken diğeri ise ana yurdu teşkil etmektedir. Söz konusu ana yurt tekrardan göç alan bir ülkeye dönüşebilmektedir. Söz konusu yaklaşımın ikinci özelliği ise, kuramın sistemdeki süreçler üzerinde yoğunlaşması şeklindedir. Birçok nedeni ve sonucu içinde barındıran göç, bütün sistemleri etkileyebilen karmaşık ve döngüsel bir olgudur. Bir kez başladığı zaman kendi kendini besleyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç

sistemleri kuramının son temel özelliğine bakıldığında bireylerin, ailelerin kalma ve gidiş alternatifleri ile başa çıkmak adına bir takım stratejiler geliştirmekte olduğu görülmektedir. Sistem kuramcıları toplumsal ağ kuramını yaygın bir şekilde uygulamıştır. Bir ağ, kolektif ya da bireysel aktörler bütünü olarak ve onları bir araya getiren ilişkiler içinde tanımlanmaktadır ve göç sistemleri kuramı ile yakından ilişkilidir (Faist, 2003: 82-83).

Göç sistemleri kuramında göçmen akışları fiziksel bir niteliği yansıtmaktan öte, siyasi ve ekonomik ilişkileri gerektirdiği için ülkelerin coğrafi yakınlığının önemsiz olduğu bir kez daha belirtilebilir. Göçmen akışının gerçekleştiği terk edilen ve varılan ülke çok kutuplu sistemleri meydana getirebileceği gibi siyasi ve ekonomik şartlara bağlı bu sistemin istikrarlı bir göç sistemi yapısı olduğu da belirtilebilir (Massey vd., 2014: 34). Bununla beraber göç sistemleri, göç eden bireylerin arasındaki bağdan farklı olarak, tarihsel perspektifte ülkeler arası kurulan bağlara odaklanır ve göç sürecinin uzun vadede bölgeler arasındaki bağı daha kuvvetli bir biçime dönüştürceğini de öngörmektedir (Görgün, 2017: 1323). Bu yaklaşım coğrafi mesafelere atıfta bulunmasının yanında farklı noktalardan hareket ederek çoklu sistemleri açıklamaya çalışır (Unat, 2006: 40).

1.1.3. Girit'ten Anadolu'ya Gerçekleşen Göçler

Göç araştırmaları gerçekleştirilirken eylemin altında yatan nedenler, dönemin koşulları bir bütün halinde değerlendirilip okuyucuya sunulmalıdır. Giritli göçmenler hakkında hazırlanan bu çalışmada da, göçler neticesinde Anadolu'da bir coğrafi mekân elde etme imkânı bulan Giritlilerin yaşantı dünyası anlaşılmaya çalışılacaktır.

Giritliler 19. yüzyılın siyasi buhranı ve çatışmaları neticesinde Anadolu'nun Ege ve Akdeniz kıyılarına zorunlu göç sonucu yerleşmişlerdir. Anadolu'ya iki göç dalgası ile gelen bu topluluk 1899-1902 yılları arasında göç hareketi başlatıp İzmir, Antalya, Mersin gibi illere iskân edilmişlerdir. İkinci göç dalgası ise 30 Ocak 1923 Türk-Yunan Mübadele Sözleşmesi ve Protokolüne dayalı olarak meydana gelmiştir. İki göç dalgasının oluşu Girit göçmenlerinin farklı kimlikler ile tanımlanmalarına sebep olmuştur (Selçuk, 2018: 12).

Araştırmanın bu bölümünde Girit'ten Anadolu'ya göçün sebepleri araştırmacının perspektifinden okuyucuya sunulmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte yukarıda yer verilen göç yaklaşımları ile bağdaştırılmaya çalışılıp, Girit Adası'ndan Anadolu'ya gerçekleştirilen göçlerin tarihsel arka planı belirtilecektir.

1.1.3.1. Göçün Dinamikleri: Megali İdea

Eski dünyanın yapısını değiştiren yeni hareketler 1820-1920 yıllarını kapsayan zaman aralığında meydana gelmiştir (Anderson, 1995: 83). Bu hareketlerin temelinde 1789'da Fransa'da vuku bulan ihtilal yer almaktadır (Kocabaş, 1984: 43). Fransız İhtilali'nin gerçekleştiği toplumsal yapıya yakından bakıldığında, piramidi andıran bir sistemin olduğu görülebilir. Piramidin en üstünde yer alan grup saray mensupları ve aristokratlar, orta kısmında yer alanlar burjuvazi ve orta sınıf, en alt basamakta ise şehir esnafları, zanaatkâr ve köylüler yer almaktaydı. Toplumsal yapı diğer Avrupa ülkelerinde de benzerlik gösterse de Fransız toplumunu farklı kılan şey bu tabakalar arasında geçirgenliğin kolay bir biçimde gerçekleşiyor oluşu ve alt sınıfın eğitim seviyesinin, iktisadi durumunun giderek iyileştiriyor oluşuydu. Durumlarını her ne kadar iyileştiriyor olsalar da vergi ve yol yapımında zorunlu olarak çalışma hizmeti gibi yükümlülükleri bulunmaktaydı. Köylünün düşük statüsü ve ağır vergi yükü, hasat zamanı karşılaşılan problemler ve ekonomik kriz gibi sorunlar 18. yüzyılın sonuna kadar artarak devam etmiştir (Rude, 2015: 12-13). Ekonomik ve politik krizin altında ezilen köylü sınıf kendi aralarında bir anlaşma sonucunda isyan başlattılar. Kolektif bir amaç uğruna orta sınıf, zanaatkârlar bir araya gelerek din adamları ve aristokratların desteği ile devrimin ilk aşamasını başlatmış bulundular (Rude, 2015: 22). Bununla paralel olarak milliyetçi fikirler, motif ve sembolleri 17. yüzyılın sonu 18. yüzyılın başlangıcında Batı Avrupa'da bu olaylar sonucu ortaya çıkmıştır (Smith, 1994: 137). Milliyetçiliğin Fransız Devrimi sonucunda yayılan bir ideoloji olduğu kabul edilirse kökeninde halkın egemen olma arzusu olduğu belirtilebilir.

Milliyetçilik olgusunun 21. yüzyılda bir ivme kazandığını belirten Akıncı, modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ile milliyetçilik üzerinde bir bağlantı olup olmadığı üzerinde durmuş ve bu kapsamda milliyetçilik üzerine geliştirilen yaklaşımları incelemiştir. Milliyetçiliğin ne zaman, nerede, hangi koşullarda ortaya çıktığına dair olan yaklaşımları primordialist(ilkçi), modernist ve etno-sembolcüler olmak üzere üç başlık altında incelemiştir (Akıncı, 2019: 413-414). İlkçilik kuramının temelinde sosyo-biyolojik unsurlar yatmaktadır ve akrabalık, soy, kan bağı burada önemli görülmektedir. Etnik gruplar arasındaki ilişkilerde akrabalık, yakınlık duygusu ön planda olurken gruplar arası ilişkilerde çatışma ve rekabet unsurları ön plana çıkmaktadır. Etnik gruplar arasında var olan ilişki bir nevi zorlama güdüsünden kaynaklanmaktadır. Toplumsal ilişkilerden kaynaklanmayan birincil ilişkiler bağlayıcı ve bu anlamda güçlü görünmektedir (Özkırımlı, 1999: 83-85). İlkçi yaklaşımdan farklı bir perspektiften yaklaşan modernistlere göre ise milletler ve milliyetçilik kapitalizm, kentleşme, merkezi devletlerin ortaya çıkışı, sanayileşme ve laikleşme gibi modern süreçlerle

beraber ya da onların bir unsuru olarak ortaya çıkabilmektedir. Milliyetçilik söz konusu süreçlerden bağımsız düşünülemeyecek bir olgu olarak görülmektedir. Eski çağlara bakıldığında milliyetçiliği ortaya çıkarabilecek toplumsal, siyasi ve ekonomik herhangi bir itici güç veya uygun bir koşul görünmemektedir. Milletler ancak milliyetçilik çağında sosyolojik bir gereklilik haline gelmiş yapılar olarak değerlendirilebilir şeklinde hâkim bir görüş bulunmaktadır. Modernistler milletlerin milliyetçilik anlayışından doğduğuna inanmış, milliyetçilik olgusundan bahsedemediğimizde milletlerin varlığının da mümkün olmadığını belirtmişlerdir (Özkırımlı, 1999: 98). Son olarak etno-sembolcü yaklaşıma bakılacak olursa, bu yaklaşımın ilkçi yaklaşımlar ile modernistler arasında konumlandığı görülebilir (Akıncı, 2019: 415). İlk temsilcisi olarak bilinen Smith'e (1994: 29) göre batı modelinin üstünlüğüne meydan okuyan ve batılı olmayan toplulukların yörüngelerine uygun olarak anlamlı ve yeni unsurlar eklenen farklı bir millet modelinden bahsedilebilir. Bu modele etnik millet kavramı diyen Smith, tıpkı ilkçi yaklaşımlardaki gibi doğuştan, fitri bir topluluk fikrini ön plana çıkarmıştır. Batılı millet kavramında verili değil, seçim yolu ile bir millete aidiyetin ön plana çıktığını belirtmektedir. O bir topluluk veya birey bir yerden başka bir yere göçse de kaçınılmaz bir şekilde, içinde doğduğu topluluğun mensubu olarak sonsuza dek kalacağını düşünmektedir.

Hobsbawm'ın (1993: 19) tespit ettiği gibi, millet olmak için nesnel çıkarımlar belirlenmeye çalışılmış ya da belirli gruplar milletleşirken belirli grupların neden milletleşemediği dil, etnik köken gibi tek bir değişkene bağlanmıştır. Öte yandan ortak tarih, ortak bir toprak, dil ya da kültürel özellikler bir bütün halinde ele alınıp bu temelde açıklanma girişimlerinde bulunulmuştur. Grupların böyle bir girişimi milletin üyelerinin toplumsal düzlemde varoluşu, bireysel kimliğin şekillenmesinde zaruri bir yer tuttuğu iddiasını güçlendirmiştir. Fakat ona göre pek çok insan topluluğunda hangi değişkenin ön planda olması ya da bu anlamda hangi değişkenlerin var oluşu noktasında tatmin edici bir değişken bulunmamaktadır. Bundan dolayı Hobsbawm millet, milliyetçilik gibi konularda çalışmaları olan Anderson, Armstrong, Breuilly, Gellner ve Smith gibi kuramsal söylemde bulunan yazarlar gibi kavram tanımlamalarından kaçmaya çalıştığını belirtmiştir. Ulusun tanımını yapmak noktasında modernist kuramcı Gellner (1992: 27-28) ciddi zorlukların yaşandığını düşünmektedir. Ona göre ulusların doğuşu tıpkı devletlerde olduğu gibi koşullara bağlı olarak herhangi evrensel bir zorunluluktan meydana gelmezler. Devlet ulustan bağımsız bir şekilde ortaya çıkmıştır. O ulusu tanımlamanın her ne kadar güç görüldüğünü düşünse de anlaşılabilir bir hal alması için iki tanımdan bahsetmektedir. İlk olarak iki insan ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorlarsa aynı ulustan sayılabilir. Kültür burada çok boyutlu bir

anlamı içinde barındırır. Düşünceler, işaretler ve çağrışımlar, davranış ve iletişim sistemi olarak kullanılır. İkinci olarak ise iki insan ancak ve ancak aynı ulusun üyesi olarak tanınıyorsa aynı ulusa mensup demektir. Ulusların var oluşu aşamasında kurucuları yine insanlardır. Uluslar inanç, sadakat ve dayanışma ürünleridir. Bir diğer modernist kuramcı olan Anderson bir ulusun varlığının başlangıç noktasının hayal kurmak olduğunu belirtmektedir. Ulus hayal edilmiş siyasal bir topluluktur, bir diğer deyişle hayal edilen cemaattir. Uluslar sınırlı olarak hayal edilmektedir. Ulusların nüfusu esneklik gösterse de sonlu sınırları vardır. Ona göre hiç bir ulus kendisini tüm insanlar ile bağdaştırarak hayal kurmamaktadır. Örnek olarak verecek olursak, Hristiyanlar herhangi bir Hristiyan gezegeni düşleyebilir iken insan ırklarının tüm üyelerini kendi uluslarının bünyesine alacağı bir günün düşünüyormaz. Çünkü ulus egemen bir güç olarak inşa edilebilir (Anderson, 1995: 20-21). Kendi içerisinde her ne kadar eşitlik ve sömür ilişkileri mevcut olsa da, ulus daima derin ve yatay bir yoldaki yoldaşların varlığı ile vuku bulmaktadır. Bu yoldaşlık uğruna insanlar birbirlerini öldürmekten ziyade, bu uğurda ölme eğilimi gösterebilmektedir (Anderson, 1995: 22) .

Modernist kuramcılarının perspektifinden hareket ederek milliyetçilik fikrinin ortaya çıkmış olduğu 19. yüzyıl, yalnızca Batı toplumlarını etkilemiş olan bir ideoloji olarak kalmamış, bununla birlikte yayılmacı bir evre izleyerek, birçok toplumda milliyetçilik akımının getirdiği, özgürlük ve eşitlik gibi söylemlerde hissedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemi olarak belirtilebilecek bu dönemde devletin sınırları içinde yaşayan birçok topluluk da bu düşünce sistemini rol model olarak almıştır.

Fransız İhtilali sonucu gelişen milliyet fikirleri Osmanlı bünyesindeki Türk olmayan topluluklar, Yunan halkı üzerinde bağımsızlık fikrinin yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa devletleri, özellikle Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu ile yakın temas kurmaya çalışmıştır. Bu aşamada imparatorluk sınırları içindeki azınlıklara maddi ve manevi yönden destek sağlayarak kışkırtma çalışmaları içerisinde bulunmuş oldukları söylenebilir (ATASE, 1985: 9). Yunanlıların bağımsızlık fikrini geliştirmelerinde yukarıdaki faktörlerin itici güç olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kaynaklarda “megalo idea²”, “megali idea³” olarak geçen büyük ülkünün hedeflerine, bu hedefler doğrultusunda geliştirilen politikalara yer vermek anlamlı görülmektedir.

Yunancada “büyük ülkü” “büyük fikir” anlamına gelen “megali idea” (Kalelioğlu, 2008: 108) olgusunun ortaya çıkış tarihi kaynaklarda farklılık gösterdiği görülmüştür. 1791-

² Süleyman Kocabaş, Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1984.

³ Sabahattin İsmail, Girit Nasıl Kaybedildi, Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1997.

1798 gibi tarihlerin alan yazın yer aldığı söylenebilir.⁴ İdea Yunancada “idein” sözcüğünden türeyen bir kavram olup, *evrensel gerçeklik, görmek, görünen biçim* anlamlarını taşımaktadır (Hançerlioğlu, 1976: 20). Büyük ülkü veya büyük fikir anlamında kullanılan kavramın, ideanın “evrensel olarak kabul görülen şey” anlamına geldiği düşünülürse, Yunanlılar tarafından düşlenen bir ülkünün, yine onlar tarafından gerçekleştirilmesine yönelik inancın olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Milliyetçi kuramlara modernist perspektiften yaklaşan Anderson, ulusların yavaş yavaş şekillenen bir görüş çerçevesi olmaktan ziyade, bilinçli olarak ulaşılabilecek bir hedef olduğu fikrini savunur (Anderson, 1995: 83). Ulusun inşa süreci ilk önce hayal ile başlar, hayal edildikten sonra modelleme yapılır ve bunun ardından da topluma uyarlama ve dönüştürme süreci başlar. Bu süreçte toplumsal değişme ve dönüşüme uğrayan bilinç biçimlerinin hayal edilen şeye duydukları bağlılık anlamlandırmaya çalışılır (Anderson, 1995: 159). Tıpkı Anderson’un vurgulamış olduğu gibi ulusların inşa süreci Yunanlılar içinde bir hayal ile başlamış ve bu bağlamda büyük Yunanistan ülkesünün gerçekleşmesi yönünde hedefler belirlenmiştir.

Megali ideanın temel amaçlarına yakından bakıldığında, coğrafi olarak geniş sınırlar elde etme politikası güden maddeler ile karşılaşmıştır. Bu düşünce ilk olarak Türkler tarafından yıkılmış olan Bizans İmparatorluğunu kurup, ardından büyük Hristiyan-Ortodoks devletini kurmak ve Karadeniz kıyılarında da Pontus ülkesini yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Ege'deki bütün adaları ele geçirip Anadolu'nun ege kıyılarını mesken tutmak istedikleri görülmektedir. Bir diğer madde de tezin asıl konu ile direkt bağlantılı olan Girit Adasını Yunanistan topraklarına katmak, megali ideanın hedeflerinden bir kaçını teşkil etmektedir (Türsan, 1987: 28). Söz konusu hedeflerin gerçekleşebilmesi için ilk aşama olarak Yunanistan'a bağımsızlık kazandırmak amacıyla Filiki Eterya ve Etniki Eterya gibi dernekler kurulmuş ve bu kapsamda çalışmalar yürütülmüştür (Türsan, 1987: 35). Etniki Eterya cemiyetini yoğun bir faaliyet programı yürüttüğü yer, Rum nüfusunun fazla olduğu Mora Yarımadası olduğu bilinmektedir. Söz konusu adada bağımsız bir Yunan Devleti kurup “megali ideanın çekirdeğini” burada ekmek istedikleri söylenilebilir (Kocabaş, 1984: 51).

Megali ideanın halka kolektif bir kimlik sunduğu, halkı siyasal bakımdan eşit seviyeye getirdiği, ulusal bilinci genişlettiği ve devletle uzlaştırdığı yönünde Yunanlı tarihçi ve aydınlar tarafından bu düşüncenin kabul gördüğü belirtilmektedir (Erdem, 2013: 63). Osmanlı

⁴ Türk Yunan ilişkileri ve Megalo İdea, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1985, 1. Baskı, Ankara, s.11 ve Sabahattin İsmail, Girit Nasıl Kaybedildi, Lefkoşa, 1997, s.2

İmparatorluğu da 19. yüzyıl boyunca baskın bir ideoloji haline gelen ve temel bir direk olarak da görülen megali ideaya özel bir önem göstermiştir (Şenışık, 2007: 41).

1.1.3.2. Göçe Sebep Olan İtici Faktör: İsyanlar ve Etkileri

Girit tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir ada olma özelliği taşımaktadır. M.Ö. 67 yılında Roma'nın hâkimiyetine, daha sonra Bizans'ın, 825 yılında ise Arapların eline geçen bir bölgedir. 961 yılında tekrar Bizans'ın hâkimiyetine girsede 1204'de Venedik'e satılmıştır. Osmanlı Devleti adanın stratejik önemini kavramış ve adanın topraklara katılmasını gerekli görmüştür. Adanın Kanuni Sultan döneminde fethi ana amaçlar arasında yer almış fakat bir yandan devletin daha zorlayıcı problemler ile uğraşması öte yandan Girit'i elinde bulunduran Venedik'in ustaca politikası ve uysal davranışından dolayı, adanın fethi için uygun bir zaman ve kesin kararına sıra gelmemiştir. Osmanlı Devleti'nin ada için emellerini kavrayan Venedik, adanın akıbeti için gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır (Türk Ansiklopedisi, 1969: 379-382). Girit'in Venedikliler hâkimiyetinde bulunuyor oluşu Akdeniz'deki Türk hâkimiyetini tehdit edici bir unsur olarak görülmektedir. Dolayısıyla Girit'in fethi kaçınılmaz gözükmektedir. Adanın fethi için uygun koşulların oluşması ve zaman beklendiği görülmektedir. Çok geçmeden, Sümbül Ağa'yı Mısır'a götüren küçük bir gemi kafilesinin Malta korsanlarının saldırısına uğraması adanın fethinin fitilini ateşleyen olay olarak gösterilmektedir. 1645'e kadar Venedik elinde kalan adaya Osmanlı donanması bu tarihte asker çıkarmış ve adanın tümüyle ele geçirilmesi 1669 yılında gerçekleşmiştir (Tukin, 1996: 87). Osmanlı hâkimiyetine imtiyazlı bir eyalet olarak bağlanan Girit; Resmo, Kandiye ve Hanya sancaklarına ayrılmış olup, ilk etapta Kandiye merkezli ada 1850 itibariyle Hanya merkezli olmuştur (Yılmaz, 2014: 219). Adayı bu kadar önemli kılan özellik, Osmanlı topraklarına en son katılan yerlerden birisi olmasından ziyade, fethinin 25 yıla yakın bir sürede gerçekleşmiş oluşudur (Adıyeke ve Adıyeke, 2007: 53). Bundan dolayı da Girit'in fethi politik olmasının yanında, hemen hemen bütün söylemlerde hatırlatılmış ve gündemini korumuştur (Adıyeke ve Adıyeke, 2007: 54)

Girit'in fethinin ardından geçen yüzyıllık bir süreçte adada önemli çatışmalar meydana gelmemiş (Tukin'den akt. Adıyeke ve Adıyeke, 2007: 51) 1770 yılından sonra adada çatışmalar gerçekleşmeye başlamıştır. Adada yaşanan çatışmalar 1860 yılına kadar belirli aralıklar halinde gerçekleşmemiş olup, bu tarihten sonra kolektif bir şekilde organize edilmiş ayaklanmalar vuku bulmaya başlamıştır (Pınar, 2008: 13-14).

Toplulukları göz önünde bulundurduğumuzda, ekonomik, siyasal ve ideolojik bağlamda bir güç ilişkisinin mevcudiyetinden söz edilebildiği gibi aynı zamanda da mevcut

ortamın sıcak bir arena niteliği taşıdığı söylenebilir. Söz konusu ortamda bir hegemonya uygulanmakta ve iki grup arasındaki ilişkilerin koşulları mücadele aracılığı ile bu toplumda ortaya sunulabilmektedir (Hall vd., 1985: 9). Hegemonya, ilk aşamada herhangi bir toplulukta büyük bir çoğunluğun isteklerinin güvence altına alınmasını öngörürken, ikinci aşamada kolektif bir politik özne dönüşümlerini içermektedir. Üçüncü aşama ise bu topluluğun farklı bir politik özne ile devletin mevcut organlarını ele geçirmek suretiyle mücadele içerisine girmesini, son tahlilde içtekinin benzer bir şekilde dışta da bir mücadele verilerek uluslararası alanda baskın bir politik özne olma mücadelesini içermektedir (Thomas, 2013: 16).

Yunanistan'ın megalı ideayı gerçekleştirebilmesi için bağımsız bir güç olarak ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Bu anlamda girişimler içinde olan Yunanlılar siyasal anlamda üstünlük sağlamak ve söz konusu devleti kurmak için hegemonya uygulamış ve kolektif bir politik özne imajına bürünmüştür.

Yunanistan megalı ideayı gerçekleştirme yönündeki hedefinden hareket ile bağımsızlığını ilan etmek yönünde ilk düzenli isyan girişimi 1821 yılında Mora Adası'nda başlamıştır. Kısa bir müddet sonra isyan girişimleri Girit Adası'na da sıçramıştır (Adıyeke, 1993: 294). 1821 Mora isyanı yukarıda bahsi geçen Fransız İhtilalinden etkilenmiş bir isyan olarak kabul edilmiş ve Avrupa'nın desteklemiş olduğu Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verilen siyasal hareket milli bilincin uyanması ve dönüştürülmesinde önemli bir başlangıcı oluşturmuştur (Özsüer, 2016: 342). Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine tekabül eden bu zaman diliminde söz konusu isyanlar neticesinde parçalanma başlamış, Osmanlı idare sistemindeki geniş toleransların verdiği imkânlar dolayısı ile de geleneklere derinden bağlı Hristiyan halk, bağımsızlıklarını elde etmek için, merkezi otoriteye karşı yapılan ayaklanmalar gerçekleştirmiştir (Turan, 1951: 111). Yunanlıların bağımsızlığı, Avrupa'nın girişimi ile desteklenen büyük çaplı ilk ulusal ayaklanma olarak bilinmekle birlikte ulusal ayaklanmanın bağımsızlık ile sonuçlanması da önemli bir olay olarak kaydedilmektedir (Ortaylı, 2012: 13). Destekleyen Avrupa ülkeleri arasında İngiltere, Fransa ve Rusya bulunmuş ve bu ülkeler kendi aralarında bir anlaşma sağlayıp bağımsız bir Yunanistan kurulması için çaba göstermişlerdir (Turan, 1951: 117).

Yunan Bağımsızlık Savaşı, İngiltere ve Fransa'nın yakından ilgilenmiş olduğu bir konu olmuş fakat direkt olarak Osmanlı-Rus çatışmasından kaynaklanmıştır. Savaş 1828 yılında başlamış, savaşın bitimi ardından 1829'da Edirne Antlaşması ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu bağımsız Yunanistan'ın varlığını tanımak durumunda kalmıştır. Londra Protokolü'nün 3 Şubat 1830'da imzalanması ile Yunanistan bağımsız bir devlet statüsüne sahip olmuştur. Protokol gereğince Yunanistan'a bırakılan toprak ve adalarda yaşayan

Müslümanlar yeni kurulan devlet sınırları içerisinde kalmak isterlerse mülkiyetlerini koruyup, aileleriyle birlikte güvenli bir şekilde yaşamlarını idame ettirebilme imkânı elde edeceklerdi (Oran, 1986: 33). Yunanistan'ın bağımsızlığının ardından ilk etapta Mora'da başlayan ayaklanmalar Girit Adası'na da sıçramış, Giritli Hristiyan halk Yunanistan ile birleşmek için küçük çaplı ayaklanmaları başlatmışlardır.

Milliyetçiliğin 19. yüzyılın en güçlü ideolojilerinden biri olması, dünya tarihinin akışını belirlemiş ve bu anlamda dünya tarihine de yön vermiştir. Yunanistan'ın kurulması diğer halklar için model olmuş ve söz konusu halkları da bu yönde destekleyen bir girişim olmuştur. Girit'in tarihi anlamda şekillenmesi içinde Yunanistan'ın bağımsız olarak kurulan bir devlet olması, önemli bir rol model olmuştur. Mora'dan Girit'e sıçrayan isyan girişimleri, ilk etapta Girit için başarı ile sonuçlanmamış olmasının yeni isyanların habercisi olduğunu söylenebilir.

Girit'te yaşayan gayrimüslimler adanın Yunanistan tarafından ilhakının gerçekleşmemesi sonucu tekrardan ayaklanma eylemini gerçekleştirmişlerdir. Bu durumun akabinde Babîlî hem gerçekleşen isyanı bastırmak hem de devlet yönetimindeki birtakım problemleri çözüme kavuşturmayı amaçlamıştır. Bunun sonucunda Mehmet Ali Paşa'yı valilik görevine tayin etmeyi uygun görmüştür. 1831 yılında Mehmet Ali Paşa tarafından söz konusu isyan kontrol altına alınmıştır (Tukin, 1996: 89).

İsyanların bağımsızlık adına gerçekleşen girişimler olduğu bilinmekle birlikte, Girit'in toplumsal yapısındaki çok dillilik, farklı dine mensubiyet, farklı etnik bir yapıya sahip olmak gibi aidiyetler isyanların gerçekleşmesinde belirleyici faktör olarak ortaya çıkabilmektedir.

Girit'te toplumsal yapıya yakından bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin hoşgörülü bir politika seyrettiği görülebilir. Osmanlı yönetimi dürüst ve yumuşak bir siyaset takip etmiş ve demokratik bir ortam sunmuştur (Gündağ, 2015: 1286). Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun gün geçtikçe bozulmaya ve zayıflamaya eğilimli iç yönetimi sonucunda Rumlar arasında yaygınlık kazanan ayrılma arzusu canlanmıştır. Bununla birlikte bu cereyanı gerçekleştirmek amacıyla kurulan Eterya Cemiyetinin Osmanlı lehine güttüğü propagandaların Girit'in Rum halkını harekete geçirme noktasında yeterli seviyeye geldiği söylenebilir (Tukin, 1945: 206).

İsyanı gerçekleştiren Hristiyan topluluğunun, Girit toplumunun ekonomik, siyasi ve sosyal yapısının değiştirmek için Osmanlı idaresine son verip Osmanlı bünyesindeki askerlerinde adadan ayrılmasına katkı sağlama ve mevcut iktidarın yeni sahibi olma yönünde bir amaca sahip olduğu söylenebilir (Şenışık, 2014: 17). Hristiyanların burada egemen bir güç olarak ortaya çıkıp var olan toplumun yapısını dönüştürmeye çalıştığı şeklinde bir yorum yapılabilir.

Mehmet Ali Paşa 1831’de isyanı bastırmasının ardından, 1840 yılında imzalanan Londra Antlaşması’yla yönetimden çekilince Giritli Rumlar 1841 ve 1858 yıllarında tekrardan ayaklandılar. Bu süreçte Rusların büyük desteğini gören Rum Halkı diğer Hristiyan halkı da fırsat buldukça kışkırtma girişiminde bulunmuştur (Karal, 1983: 19). Söz konusu ayaklanmalarda Osmanlı Devleti toprak kaybı yaşamamış aksine Osmanlı Devleti’nin Girit üzerindeki hâkimiyetin pekiştirilmesine sebebiyet vermiştir. Fakat tüm bu isyanlar 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra çıkacak isyanlara da kapı aralamıştır (Armaoğlu, 1997: 279).

Yedi Ada’nın 1864’de Yunanistan’a verilmesinin ardından Girit Rumları tekrardan ayaklandı. Bu isyandan iki yıl sonra Girit Genel Meclisi bir takım kararlar almış, buna göre Girit Adası üzerindeki Osmanlı egemenliğine son verilmiş ve adanın Yunanistan’a ilhakı bildirilmiştir. Söz konusu alınan kararların uygulanması için Giritliler silahlanmaya çağırılmıştır. İsyân ile birlikte Hristiyanların bir bölümü adalara ve dağlık bölgelere sığınırken, Müslümanlar ise kalelere sığınmaya başlamıştı (Armaoğlu, 1997: 280-281). Özellikle Yunanistan tarafından kışkırtılan Girit halkı 1866-1869 yıllarında ayaklanmalar sonucu 1868 yılında Osmanlı padişahı tarafından özerklik niteliğinde bir takım yetkilerin bulunduğu bir ferman yayınlandı (Armaoğlu, 1997: 557). Girit Usul-i İdaresi adı verilen fermana göre, ada yönetiminden sorumlu valinin yanına biri Müslüman diğeri Hristiyan olmak üzere iki müşavirin görevli olması talep edilmiş, bunun yanında gayrimüslim vergi borçlarını affedilmesi, adadaki Müslüman halkın askerlikten muafiyetinin yanında Hristiyan halkında muaf tutulması gibi kararlar fermanında yer almıştır. Alınan kararlar sonucu Rumlar, adada da nüfusun büyük bölümünü oluşturmaları sebebiyle mecliste de çoğunluğu ellerinde tutma imkânı elde edebilmişlerdir. Sağlamış oldukları bu üstünlük ile adanın Yunanistan’a ilhakı ile ilgili mücadelelerinde kullanabilme imkânı elde edebilecekleri öngörülmüştür (Cengiz, 2018: 77). Bu gelişmeler 1866-1869 yıllarında yaşanırken, bir yandan da adanın nüfusu yarı yarıya inmiş, 5000 Müslüman 25.000 Hristiyan hayatını kaybetmiştir (Şenışık, 2014: 101).

Tüm bu gelişmeler yaşanırken 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi gerçekleşmiş, Yunanistan savaşa katılmadığı halde Berlin Kongresine dâhil olmak için talepte bulunmuştur. Yunanistan’ın söz konusu isteği kabul görmemiş fakat katıldığı bir oturumda kongrede bulunan devletlere toprak isteklerini açıklamıştır. Yunanistan’ın toprak talebinin başında da Girit Adası’nın yer aldığı bilinmektedir (Armaoğlu, 1997: 555). Yunanistan’ın megali idea düşüncesini gerçekleştirip, tam bağımsız bir devlet olma ve geniş topraklara hâkimiyeti arzusunu fırsat buldukça canlandırma girişimi içine girdiği söylenebilir.

Osmanlı-Rus Harbi sırasında Girit’in idaresine yeteri kadar ilgi gösteremeyen Osmanlı Devleti’nin hem bu boşluğundan hem de savaşı kaybetmesinden faydalanan Giritli Rumların

ayaklanma ve Yunanistan'a katılma düşüncesi yeniden canlanmıştır (Adıyeke, 2000: 27). Bu düşüncenin tekrardan canlanması ile birlikte Girit'te isyanlar da süregelmiştir.

1868'de gerçekleşen düzenlemelerin siyasi ve ekonomik ihtiyaçlarını karşıladığını düşünmeyen Girit Rumları (Adıyeke, 2000: 28) her an isyan girişimi içinde bulunabilme potansiyeline sahip gözükmekteydi. Bu aşama Rusya ve İngiltere'nin ada ile ilgili girişimleri Yunanistan tarafından memnuniyetle karşılanmamış ve Girit Rumlarını isyana teşvik etme çabasını göstermiştir. Osmanlı böyle bir siyasi arenada uzlaşma yoluna gitmiş ve adaya tam bir özerklik sağlayan 1878 Halepa Sözleşmesi imzalanmıştır (Ünsal, 2009: 48). Söz konusu sözleşme sonucunda Girit Rumları birçok ayrıcalığa sahip olmuş, ayrıcalıklar sonucunda Rum halkından bir kişiye vali olabilme hakkı tanınmıştır. Sözleşme gereğince adada, gelir- gider düzenlenmesi yapıp ekonomik bakımdan kalkınma zaruri bir amaç haline gelmiştir. Salt çoğunluğu oluşturan kesim Rumlar olduğu için, karar mercii pozisyonunu elde eden yine Rumlar olmuştur (Cengiz, 2018: 79-80). Görüldüğü gibi Halepa Sözleşmesi adadaki Müslüman halkın aleyhine sonuçlanmış, adadaki Osmanlı hâkimiyeti giderek zayıflamıştır. Adadaki ilk büyük imtiyazlar da bu dönemde başlamış olup, Girit'teki isyan girişimleri ve bunun sonucunda sükûn ve asayiş ortamı giderek kesintiye uğramıştır (Ünsal, 2009: 51).

Girit toplumunda gerçekleşen isyanlara bakıldığında çatışmaların kaynağının sadece dinsel bakımdan bir ayırmadan kaynaklanmadığını, bunun yanı sıra sosyo-ekonomik ilişkilerin yapısının da isyan girişimlerinde etkili olan faktörler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla isyanların temelinde birden çok etken bulunmaktadır.

Halepa Sözleşmesiyle Rumlara verilen ayrıcalıklar adaya uyumlu bir yapı ve güvenli bir ortam getirmemiş aksine karışıklıklar artarak devam etmiştir (Şenışık, 2014: 122). Girit'te 1889'da bir takım karışıklıklar meydana gelmiş, bu karışıklıklar silahlı bir çatışma halini almıştır. Ayaklanan Rumlar ile çatışma halinde olan Müslümanlar evlerini ve topraklarını terk edip, şehirlere ve limanlara sığınırken, Hristiyanlar ise dağlara çekilmeye başlamıştır (Armaoğlu, 1997: 558-559). Şenışık'ın (2014: 123) ifade ettiği gibi söz konusu ortamı Giritli Hristiyanların lehine Rum Ortodoks valileri hazırlamış, onların siyasi, ekonomik ve psikolojik anlamda talepleri için destek sağlamışlardır. Gerçekleşen ayaklanmalar sonucu Osmanlı idaresi Halepa Sözleşmesi ile sağlanan ayrıcalıklara kısıtlama getirmiş ve yeni düzenlenmeler sağlanmıştır (Adıyeke, 2000: 34). Adada *teslis* ve *tesdis* gibi tarımsal ekonomide yeni bir sistem uygulanmış fakat bu uygulama adada büyük tepkiler ile sonuçlanmıştır. Girit halkı bu uygulamaların ardında büyük devletlerin konsolosluklarına başvuru yapıp yeni bir düzenleme talebinde bulunmuşlardır. Devletlerin bir takım müdahaleleri ardından, sorunlar kısmen

çözünmüş olsa da söz konusu durumlar yeni çatışmaların zeminini hazırlamıştır (Adıyeke, 2000: 40).

Girit'teki Hristiyan isyancılar Girit komitelerinin ve Yunan konsolosluğunun kışkırtmaları sonucunda Osmanlı idaresi adadaki düzeni sağlama konusunda yetersiz kalmış akabinde 1896 Girit isyanı gerçekleşmiştir. Söz konusu Yunan konsolosluğu Giritliler arasında etnik-dini ayrımları pekiştirip, Yunan ulusal kimliğinin Girit'te inşası için çaba göstermiştir (Şenışık, 2014: 161-162). Giritli Rumlar daha önceki girişimlerinde olduğu gibi Girit'i Avrupa meselesi haline getirip, adadaki Müslüman unsurları uzaklaştırarak kendi lehlerine Müslüman- Hristiyan nüfusu arasındaki farkı arttırmak için ara vermeden çatışma ortamını sürdürmüşlerdir (Karan, 2006: 32). 1897 Kandiye ve Hanya şehirlerinde çatışmalar şiddetlenerek devam etmiş, çatışmalar sonucunda birçok insan hayatını kaybetmiştir (Adıyeke ve Adıyeke, 2002: 12-13).

Kandiye ve Hanya'da 1896-1897 yıllarında Hristiyan-Müslüman çatışmalarının ardından İtalya, İngiltere, Fransa ve Rusya, Yunanistan ve Osmanlı Devleti arasında çıkabilecek savaşa engel olmak adına müdahale kararı almış olmasına rağmen söz konusu savaşa engel olamamışlardır (Toprak, 2012: 135). Ocak 1897'de başlayan Osmanlı-Yunan Savaşı bir aylık sürenin ardından sona ermiştir. Büyük güçlerin araya girmesi sonucu Yunanlılar kuvvetlerini çekmek durumunda kalırken, Osmanlılarda Yunan topraklarının sınırında durmak durumunda kalmışlardır (Kasaba, 2011: 91). Uzun vadede bakıldığında Yunanistan savaştan mağlup çıkmasına rağmen, bu yenilgiyi kazanca çevirmiş, savaş sonunda Yunanistan Girit'in muhtariyetini kabul etmiştir (Oğuz, 2006: 95). Muhtariyet Aralık 1897'de Osmanlı yönetimince onaylanmıştır (Adıyeke, 2000: 282).

1898 yılına gelindiğinde Prens Yorgi adanın yönetimini almış ve aradan geçen bir yıllık süreçte Venizelos tarafından bir yasa hazırlanmıştır. Buna göre beş kişilik bir heyet ile birlikte Girit için bayrak, posta pulu, polis teşkilatı oluşturulmuştur. Bu aşamadan sonra adanın üzerinden Osmanlı hâkimiyeti silinmiş, Anadolu'ya yoğun bir şekilde Müslüman göçü gerçekleşmiştir (Karal, 1983: 125). Muhtariyet rejiminin kabulünün bu aşamada büyük etkisi olmuş, Osmanlı Devletinin gücü ve yetkileri büyük ölçüde kaybolmuştu. Giritli Müslümanların bir bölümü Giritli Hristiyanlara tabi olurken kalan kısım ise Anadolu'nun farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmışlardır (Şenışık, 2014: 277).

Girit'e muhtariyetin verilmesi ardından 1908 yılında Girit yönetimi Yunanistan'a katıldığını açıkladı, böylelikle adanın Yunanistan ile birleşmesi adına önemli bir adım atılmış oldu. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin adaya gönderdiği kadıların kabul edilmemesi, Giritli Rum milletvekillerinin Yunan parlamentosuna katılma girişimi gibi bir takım sorunlar

da gerçekleşmiştir (Öksüz, 2010: 113). Bu gelişmeler yaşanırken Balkan Harbi sonrası 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması imzalanmış, anlaşmanın dördüncü maddesi gereğince Osmanlı Devleti Girit üzerindeki tüm haklarını koruyucu devletlere bırakma durumunda kalmıştır (Karan, 2006:161). Osmanlı yönetiminden çıkmış olan ada, 14 Aralık 1913 günü Yunan Kralı tarafından verilen ilanın ardından Yunanistan'a katılmıştır (Menekşe, 2019: 186).

1.1.3.3. Girit'ten Anadolu'ya Göç Etme Süreci

Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyıl ile birlikte küçülme sürecine girmiş, bu küçülme esnasında Osmanlı İmparatorluğu çevresinde birçok ulusal devlet kurulmaya başlamıştır. Yeni kurulan ulusal devletler Türk-Müslüman kitleler üzerinde baskılar yaratmış ve bunun sonucunda da kitlesel göç hareketleri başlamıştır. Baskının altında çeşitli nedenler yatmaktadır. Bunlar arasında gösterilebilecek nedenlerden bir tanesi etnik ve dini ayrımlar ile temellendirilmiş olan milliyetçilik ideolojisidir. Yeni kurulan ulusal devletler farklı etnik veya dini gruba mensup olan kesime hoşgörü anlayışı ile yaklaşım göstermemiş, bunun aksine Türk-Müslüman kitleye düşmanlık ile temellenmiş bir tavır göstermiştir. Bağımsızlık elde eden devletlerde toprağa sahip olan Türk-Müslüman kesim olduğu için, hâkimiyeti pekiştirmede anahtar nokta nüfusun homojen bir hal alması olarak görülmüş ve bu amaçla paralel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybedilen topraklarından içeriye doğru Türk-Müslüman nüfusun göçü gerçekleştirmeye başlamıştır (Tekeli, 1994:208).

Osmanlı İmparatorluğu Girit Adası'nın Ortodoks Hristiyan halkını siyasallaştırmak ve milliyetçileştirmek sureti ile sosyokültürel düzlemin yapı taşlarının derinden değişiminde etkili olmuştur. Söz konusu değişimler ada içinde çatışma ortamını genişletmiş ve yerel düzeydeki gelişmeler Girit isyanlarının kapsamının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Şenışık, 2014: 18). Giritli Hristiyanlar söz konusu değişim sürecinden tatmin olmamış, bundan dolayı kendi istek ve taleplerinin güvence altında tutulması için kolektif bir özne pozisyonuna geçip devletin mevcut organlarını ele geçirme çabası içinde oldukları söylenebilir. Hegemonik bir unsur haline gelen Hristiyan grup amaca giden yolda isyanları meşru edici eylemler olarak gördükleri ifade edilebilir.

Güçlü ideolojilerinden biri olan milliyetçilik, 19.yüzyılda dünya tarihinin akışını belirlemiş ve bu anlamda dünya tarihine de yön vermiştir. Yunanistan'ın kurulması diğer halklar için model olmuş ve söz konusu halkları da bu yönde destekleyen bir girişim olmuştur. Girit'in tarihi anlamda şekillenmesinde Yunanistan'ın bağımsız olarak kurulan bir devlet olması, önemli bir rol model olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma dönemine tekabül eden bu süreç toprak kayıpları, savaşlar, siyasi istikrarsızlıkların yaratmış olduğu politik ve ekonomik bir mücadeleyi kapsadığı gibi öte yandan demografik değişikliklerin yarattığı dönüşümleri de kapsamaktadır (Kale, 2015: 156). Söz konusu süreçte demografik dönüşümlerin bir bölümü isyanlar sırasında yaşanan çatışmalardan kaynaklanmış iken diğer bir bölümü göçler yolu ile gerçekleşen demografik dönüşümleri kapsamaktadır.

Anadolu uzun göç tarihine sahip coğrafyalardan bir tanesini teşkil etmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadarki süreçte önemli bir geçiş noktası olmuştur. Söz konusu göçler toplumsal, iktisadi, siyasal ve kültürel etkileri de içinde barındırmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 3).

Türkler, Girit'te kaldıkları süre boyunca Girit Rum halkı ile samimi ilişkiler kurmuş ve her iki tarafında hakları devlet tarafından korunmuştur. Birbirlerine sevgi ve saygı çerçevesinde yaklaşp, dostluklar kurulmuştur (Şenesen, 2012: 261). Fakat süreç bu şekilde devam etmemiş büyük güçlerin etkisiyle sözü edilen ilişkiler kesintiye uğramıştır.

Yunanistan, Fransa, İtalya ve Büyük Britanya gibi devletlerin yanında Rum çetelerinin faaliyetleri ve stratejik tavırları sonucunda ilk etapta fiilen sonraki aşamada ise resmen Osmanlı idaresinden çekilen Girit'de, ada Müslümanları sahipsiz ve korumasız bir pozisyonda kalmış ve söz konusu durum kendilerini daha korunaklı olan bölgelere göçe zorlamıştır (Sepetçioğlu, 2011: 114). 1889'da Hristiyanlar vergi verme konusunda direnince, kurulan silahlı çeteler Osmanlı kuvvetlerine saldırı başlatmıştır. İki toplum arasında mevcut olan düşmanlık bir müddet sonra çatışmaya dönüşüp içte bir savaşa neden olmuştur. Söz konusu sürecin ardından adadan İstanbul ve Anadolu'nun diğer bölgelerine büyük bir göç yaşanmıştır (Şenesen, 2012: 259).

Adıyeke'nin (2000: 79-80) aktardığı verilere göre 1821 yılından itibaren adanın Müslüman nüfusunun oranı giderek azalmış ve 50-60 bin civarında seyretmiştir. 1890 yılından itibaren adadaki Türk-Müslüman nüfus genel nüfusun üçte birini oluşturmuş, Müslüman nüfusun varlığı her geçen gün azalma eğilimi göstermiştir. 1820-1840 yılları arasında 250.000 civarı olan ada nüfusu (Karpas, 2010: 76) 1860-1878 yıllarında 48.400'e düşmüştür (Karpas, 2010: 156). Baskı altında tutulan Girit Müslümanlarından 40.000 kadar nüfusta zor koşullar altında yaşamaktaydı (Beyoğlu, 2000: 121).

Yunanistan'ın 1897'de adayı işgali ile beraber başlayan göç hareketleri artarak devamlılığını sürdürmüştür. Kırsal mekânlarda yaşayan Müslümanlar tüm mal varlıklarını ve hayvanlarını bırakarak şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Ortodoks mezhebine mensup olanlar ise Müslümanların geride bırakmış oldukları bölgelere yerleşmeye başlamışlardır

(Şenesen, 2011: 22). Girit’den gelen Müslümanların çoğunluğunu Türkler oluşturmak ile birlikte aynı zamanda Rumca konuşan Müslüman topluluklarda göç ederek Anadolu’nun güney kıyılarına yerleşmişlerdir (Karpas, 2010: 158). Böylelikle söz konusu göçler sonucu Anadolu’nun demografik görünümü önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır.

Siyasi gelişmeler sonucu adada da güvenliği giderek azalan Müslüman Türkler Anadolu’ya göçü 1800’lü yılların sonunda başlamıştır. Bu tarihe kadar İzmir’e 3000’den fazla göçmen gelmiş ve kendi istekleri ile Aydın ili kazalarına yerleşmeye başlamışlardır (Beyoğlu, 2000: 122). Girit’ten göç hızla devam ederken Osmanlı hükümeti Giritli Müslümanların göçünü engellemek için önlemler alma çabasında bulunmaktaydılar. Çünkü adada Müslüman nüfusun varlığı giderek azalmakta ve yok olma tehdidi altındaydı (Beyoğlu, 2000: 129). Ada’da 1821 yılında 129.000 Hristiyan nüfusa karşı 160.000 Müslüman ada nüfusuna karşılık gelmekteydi. Bununla beraber 1876 yılında 95.746 Müslüman nüfusa karşı 135.780 Hristiyan ada nüfusunu oluşturmaktaydı. Ada’nın 1911’deki nüfus dağılımına bakıldığında Müslümanların yalnızca 27.852 nüfusa sahip olduğu görülürken Hristiyanlar ise 307.812 nüfusu bünyelerinde barındırmaktaydı (Adıyeke, 1991: 60-61). Buradan hareket ile 1876 yılından sonra Müslüman nüfusta nicelik bakımından önemli bir azalmanın söz konusu olduğu söylenebilirken, Hristiyan nüfus nicelik bakımından önemli bir artış yaşamıştır. Müslüman nüfusun azalmasında Anadolu’ya yönelik gerçekleşen göçün etkili olduğunu bu bağlamda söylenebilir.

Girit Müslümanlarının Anadolu’da iskân edildiği bölgelerden bir tanesi de Antalya’dır. 1897-1912 yılları arasında beş bine yakın Giritli göçmenin Antalya’ya iskânı gerçekleşmiştir. Başlangıçta düzensiz gerçekleşen bir göç hadisesi olduğu için Babıâli göç meselesine müdahale etmek durumunda kalmıştır (Dayar, 2017: 64). O dönem Konya vilayetine bağlı bir sancak olan Antalya Girit göçmenlerinin iskân edildiği önemli yerlerden biri olmuştur (Gönüllü, 2009: 310). Söz konusu iskân kolay bir şekilde gerçekleşmemiştir. Muhacirlerin iskânı sırasında mahalli yönetimden maddi anlamda destek alınmıştır. Girit’ten 19 Haziran 1899 tarihinde Yunan Vapuru ile Aydın iline 450 muhacir getirilmiş, muhacirlerin 385’i iki gün sonra Hacı Davut Vapuru ile Antalya’ya gönderilmiştir. Belirli aralıklar ile göçmenlerin gelişi devam etmiş, aynı yıl İzmir’e gelen 37 Girit göçmeni Mersin ve Antalya’daki akrabalarının yanına gitmek istemişlerdir. (BOA’dan akt. Gönüllü, 2009: 312). Kaynaklar eski Giritlilerin geliş tarihleri noktasında farklı bilgiler verebilmektedir. Selekler’e (2011: 131) göre Antalya’nın ilçelerinden birisi olan Serik’in Ahmediye köyüne 1889 yılında Girit’ten muhacirler gelmeye başlamıştır.

Göç eden Girit muhacirleri için bir taraftan da evler inşa edilmeye başlanmıştır. İlk aşamada Antalya'da 60 hane inşa edilmiş, Antalya'nın Çakallık mevkiisi ile Alanya Manavgat bölgelerine de 110 hane inşa edilmiştir. Kısa bir süre sonra yapımı tamamlanan evlere muhacirlerin yerleştirilmesi sağlanmıştır (Gönüllü, 2009: 314). Bu süreçte Antalya'nın Boğazak mevkiinde muhacirler için 50 ev inşa edilmiş ve 211 muhacir inşa edilen evlere yerleştirilmiştir (Gönüllü, 2009: 316).

Antalya'ya gelen Girit göçmenleri düzenli bir şekilde iskân edilemediklerinden dolayı net bir nüfusu akışına çalışma boyunca kullanılan kaynaklarda rastlanılmamıştır. Antalya kent tarihi ile ilgili çok sayıda çalışması bulunan Çimrin'e (2005: 41) göre 1896 yılında Girit adasında 300 kişilik muhacir aile Antalya'ya gelerek, kuzeyde Şarampol adlı bir mahalle kurmuşlardır. Yine bu yılın sonunda 84 muhacir Girit'ten Antalya'ya yerleşmiştir. Muhacirlerin gelişi devam etmiş ve 1898 yılında iki kafe halinde toplamda 294 muhacir Alanya, Belek ve Kadriye'ye yerleştirilmiştir.

1900 yılında Girit muhacirleri için Şarampol'de kurulan mahalleye Ümran-ül Hamit adı verilirken Çakallık mevkiinde kurulan mahalleye Mamuret-i Hamit⁵ adı verilmiştir (Çimrin, 2005: 42). 1908 yılında Osmanlı Devleti egemenliğinden çıkıp Yunanistan'a bağlanan Girit Adası'ndan 192 göçmen daha gelmiş ve Şarampol mevkiinde kurulan Hamidiye (Osmaniye) adlı mahalleye yerleştirilmiştir (Çimrin, 2005: 43).

Girit'ten Antalya'ya gelen göçmenlerin yerleşmiş olduğu bölgelerin başında Şarampol Mevkii, Alanya'da Sultaniye Mahallesi, Eski Antalya'da Selimiye Köyü, Çakallık Mevkii'nde Kadriye Köyü gelmektedir. Araştırma sahamızdan birini oluşturan Boğazak Mevkii'nde yer alan Ahmediye Köyü'ne de göçmenlerin yerleşimi gerçekleştirilmiştir. (BOA'dan akt. Gönüllü, 2009: 317).

Girit'ten Anadolu'ya göçün son halkası 30 Ocak 1923 Türk-Yunan Mübadele Sözleşmesi ve Protokolü ile tamamlanmış, adada kalan Müslümanların büyük çoğunluğu böylelikle göç etmek zorunda kalmıştır. Mübadele sözleşmesi sonucunda gelen göçmenlerde kıyı kesimlere yerleştirilmiştir (Emgili, 2006: 195-196).

⁵ Bu isim II. Abdülhamit Han'dan alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. www.emirdag.com.tr/index.php/ahmet-urfal/5930-emirdag-a-ilk-yerlesmeler-5 Erişim tarihi:29.03.2020

1.1.3.4. Girit Adası'ndan Göçün Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi

Modern öncesi dönemlerde savaş, kıtlık ve kuraklık gibi nedenlerle oluşan “zorunlu göç” hadisesi, dönemin toplumsal koşulları da göz önünde bulundurularak, dönemin hâkim ideolojisi ile birlikte değerlendirilip anlamlandırmaya çalışılmalıdır. O dönemlerde gerçekleşen göçü ve insan eylemlerini anlayabilmek için “zorunlu göç sosyolojisi” yapılmasının elzem olduğu söylenebilir (Erder, 2014: 80).

Girit'ten Anadolu'ya göçü değerlendirirken, zorunlu bir göç olgusu olduğu yukarıda belirtilmiştir. Everett Lee'nin (1966) itme-çekme teorisine göre söz konusu göç değerlendirilirse, ilk etapta yaşamın idame ettirildiği bölgenin siyasi koşulları, Rum çetelerinin faaliyetleri Girit'te yaşayan Müslümanların gündelik yaşam pratiklerinin devamında kesintiye uğratan unsurlar olarak değerlendirilebilir. Gidilmesi düşünülen bölgeye ilişkin faktörler değerlendirildiğinde, Anadolu'nun kıyı kesimleri Girit Adası'nın iklim koşullarına uyduğu için tercih edilebilir bölgeler olmuştur. Göç etme sürecini etkileyen diğer bir unsur, araya giren engeller olarak belirten Lee'den hareket ile gidilmesi planlanan bölgeye ulaşılması problemi olabildiği gibi adada devam eden çatışma ve huzursuz ortam burada etkili olabilmektedir.

Girit'ten Türk-Müslüman nüfusun 19. yüzyılın sonlarına tekabül eden göçü, günümüzün perspektifinden bakıldığında “dış göç” hadisesi gibi görünebilir. Ancak söz konusu göçün gerçekleştiği yıllarda Girit Osmanlı egemenliği altında olan bir ada pozisyonundaydı. Girit'in Osmanlı hâkimiyetinden çıkışı yukarıda da bahsi geçen 1913 senesinde gerçekleşmiştir. Bundan dolayı varılan yer manasında değerlendirilebilecek göç, “iç göç olayıdır”.

Bununla birlikte Girit'ten gelen topluluğun, alan yazında “Girit göçmeni”, “muhacir” ve “mübadil” gibi kimlikler ile tanımlandığı görülmüş, göçmenlik kimliği hem muhacir hem de mübadil kavramları yerine kullanılmıştır. Bu noktada Giritli göçmenler ile ilgili kayda değer çalışmaları bulunan Tuncay Ercan Sepetçioğlu'nun (2010: 78) yapmış olduğu ayrımın önemli olduğu belirtilebilir. O Girit göçmenlerinin Anadolu'ya gelişlerini kronolojik olarak iki grupta toplamış, 19. yüzyılın ortaları ile bu yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen düzensiz bir şekilde gelen göçmenleri “Eski Giritliler”, zorunlu nüfus mübadelesi ile Cumhuriyetin kuruluşundan sonra gelen göçmenleri “Yeni Giritliler” olarak tanımlamıştır. Buna istinaden çalışmada böyle bir ayrıma gidilmiştir.

Mübadil olarak tanımlanan Giritliler, Yunanistan ile Türkiye arasındaki nüfusun karşılıklı olarak değişimi sonucu böyle bir kimliğe bürünmüşlerdir. Kemal Arı'nın (2000: 6) da belirttiği gibi 1923 yılına kadar Türkiye ve Yunanistan'da yoğun toplumsal

hareketlenmeler görülmüş, her iki ülkede siyasal ve toplumsal bakımdan sancılı bir süreç geçirmiştir.

Mübadiller açısından bir değerlendirme yapıldığında, zorunlu bir göçe tabi olduklarını ancak Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin karşılıklı değişimi esasına dayandığı içim iktisadi bakımdan muhacirlerin mübadillere göre daha ağır koşullarda göçü gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Diğer bir ayrımda şu nokta da yapılabilir; mübadillerin gerçekleştirdiği göç, iç göçten ziyade ulus aşırı bir göç olduğu için dış göç olarak nitelenebilir.

Dolayısıyla tez boyunca Girit'ten gelen göçmenler mübadil kimliği ile anılmayacak, bunun yerine göçmen tabiri ve muhacir kimliği kavramı kullanılacaktır. Bununla beraber bu göç zorunlu bir eylem olarak belirtilmiş olup, araştırma bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın bu bölümünde çalışmada hangi yöntemin kullanılması benimsendiği ve araştırma süresince kullanılan teknikler belirtilmiştir. İlk etapta araştırmanın seyrini oluşturmada ışık tutan, alan yazına ilişkin bir değerlendirme yapılmış olup, daha sonra araştırmanın kapsamı, amacı ve problemlerine değinilmiştir. Akabinde araştırmanın evreni ve örnekleme ilişkin bilgiler, veri toplama aracının belirlenmesi ve verilerin toplanması aşaması, toplanan verilerin analizi aşaması bu bölümde ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Son olarak da araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına, önemine ve katkısına değinilmiştir.

2.1. Alan Yazın İncelemesi

Araştırmanın kavramsal çerçevesini hazırlama aşamasında geniş çaplı alan yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Antalya özelinde Giritli göçmen topluluklarının ilk olarak ne zaman, hangi koşullarda göç ettiklerini anlayabilmek adına tarihsel arka ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar incelendiğinde Tarih Profesörü Ayşe Nükhet Adıyeke'nin Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (2000) adlı çalışması önemli bir kaynağı oluşturmuştur. Girit Adası'ndan Anadolu'ya yönelik göç hareketini anlama noktasında diğer bir çalışma ise Pınar Şenışık'ın doktora tezidir (2007). Doktora tezi sonrasında Şenışık Girit Adası'ndaki 1895-1898 yılları arasında siyasi ortamı anlamak ve isyanların temeline ışık tutmak için Girit Siyaset ve İsyan (2014) isimli çalışmasını da okuyucuya sunmuştur. Söz konusu çalışmalar göçlerin tarihsel arka planını anlama noktasında yardımcı olmuştur. Girit göçmenleri ile ilgili yapılan çalışma ve tezler incelendiğinde göçmenlerin yaşamış olduğu Mersin ili ve Çukurova bölgesi özelinde gerçekleşen çalışmalar alan yazında yer almaktadır. Şenesen (2011) tarafından hazırlanan “Çukurova Bölgesi ve Girit Göçmenleri” çalışması ve Demirdeler (2019) tarafından hazırlanan Yüksek Lisans Tezi, Girit göçmenlerinin yaşantı dünyası ve halk kültürünü yansıtan çalışmalar arasındadır. Bununla birlikte çalışmanın saha araştırmasında referans alınan temel kaynaklardan birisi de, Tuncay Ercan Sepetçioğlu tarafından 2011 yılında hazırlanan “Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topluluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği” (2011) isimli doktora tezi olmuştur. Söz konusu tez Girit göçmenlerinin yaşantı dünyasını anlama noktasında yapılan temel çalışmalardan birisidir. Sepetçioğlu'nun çalışması, Antalya'daki Girit göçmenleri ile ilgili çalışmamızda referans olan önemli bir kaynağı oluşturmuştur.

2.2. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bireylerin kimliklerinin inşa sürecinde yaşadığı coğrafi mekân, karşılaşılan problemler, içinde yaşanılan topluluğun kendini ifade biçimi, bireyler arasında gerçekleşen etkileşimin boyutu ve yönü gibi değişkenleri birlikte değerlendirmek anlamlı olabilmektedir. Toplumsal süreçte kendine mekân bulan her bir grup veya topluluk, söz konusu sürecin etkin aktörleri olabilmekte ve bu süreçten benzer boyutta etkilenebilmektedir. 19.yüzyıl modernleşme süreci ile birlikte farklı pek çok grup özelinde tartışılmış olan göç olgusu, küreselleşme, ülkelerin seyretmiş olduğu politik düşünce, insanların var olan yaşam koşullarını iyileştirme durumu gibi göçe neden olan faktörler incelenmiş, kimi zaman gönüllü gerçekleşen bu eylemin zorunlu gerçekleştiği durumlarda süregelmıştır. Zorunlu gerçekleşen göç süreci ile birlikte bazı topluluklar bulunmuş oldukları coğrafi mekânı terk etmek durumunda kalmış olup, farklı coğrafi alanlarda ve koşullarda kendilerine yer bulmuşlardır. Söz konusu toplulukların bir tanesini de 1800’lü yılların sonunda Anadolu topraklarına göç etmek zorunda kalan Girit göçmenleri oluşturmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan bu topluluğun kültürel kimliklerini tespit edip Anadolu’ya adaptasyon sürecinde karşılaşılan problemleri ortaya koyup, söz konusu problemlerin günümüze yansımalarını sosyolojik tahayyülde anlamak amaçlanmaktadır. Çalışma boyunca Giritli göçmenler olarak ifade edilecek olan topluluğun gündelik yaşam pratiklerini, kültürel kimliklerini, birbirleri ile olan etkileşimini ve topluluğun varlığını anlamak ve sosyolojik bir perspektif ile açıklamak araştırmanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu kapsamda;

- Giritli göçmenlerin yaşadığı bölgenin tespitinin ve mekânsal analizinin gerçekleşmesi,
- Giritli göçmenlerin göç olgusuna bakış açıları ve gerçekleşen göç sonrası kuşaklar arası eylemin nasıl aktarıldığının belirlenmesi,
- Giritli Göçmenlerin “göçmenlik” ve “memleket” algısının belirlenmesi,
- Giritli Göçmenlerin kültürel kimliklerini korumak noktasında yapılan aktivite ve gündelik pratiklerin belirlenmesi,
- Kuşaklar arası kültür aktarımının gerçekleşip gerçekleşmediğinin veyahut aktarımın boyutunun tespiti,
- Giritlilik kimliğinin tarihsel süreç içinde dönüşüm gösterip göstermediğinin belirlenmesi,
- Giritli göçmenler üzerine olan yaygın anlatıların belirlenmesi çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

2.3. Araştırmanın Problemleri

Giritli göçmenlerin sosyolojik görünümünü belirlemek için şu sorulara cevap aranacaktır:

- Girit göçmenleri kendilerini nasıl tanımlamaktadır?
- Göçmenlerin kimlik unsurlarını neler oluşturmaktadır?
- Kentsel mekânda ve kırsal mekânda yaşayan göçmenlerin kültürel kimlikleri arasında farklı yönler var mıdır?
- Göçmenler inançlarını nasıl tanımlamaktadır? İnanç noktasında değişim gerçekleşmiş midir?
- Giritli göçmenler kuşaklar boyunca yerli halk ile problem yaşamış mıdır?

Problemin boyutu ne durumdadır?

- Problemler karşısında nasıl çözüm üretilmiştir?
- Giritli göçmenlerin kaybolmaya yüz tutmuş kültürel unsurları var mıdır?

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma bir saha araştırması olarak tasarlanmış olup nitel araştırmanın anlamacı/yorumlamacı paradigması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme materyalinin yorumlanması esasına dayanmaktadır. Yorumlama nitel yorumlama teknikleri ile yapılmaktadır (Mayring, 2000: 55). Anlamacı sosyal bilim 19. yüzyılda ortaya çıkan hermenötik ile yakından ilişkili olan bir yaklaşımdır. İnsanların nasıl birbiri ile etkileşim içine girdiğine ve anlaştıklarına atıfta bulunmaktadır. Anlamacı yaklaşım, insanların kendi toplumsal dünyalarını oluşturma biçimleri, toplumsal dünyayı sürdürdüğü anlayış ve insanların yaşadığı dünyadaki eylemlerini dolaysız bir biçimde ayrıntılı gözlem aracılığıyla sistemsal bir şekilde analiz etmektir (Neuman, 2014: 130-131). Nitel araştırmaların amacında da bir duruma egemen olan ilişkileri belirli bir sistematik yaklaşım ile açıklamak ve yorumlamak daha anlamlı görünmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 38).

Anlamacı araştırmalar genel manada katılımlı gözlem ve saha araştırması kullanmaktadır. Söz konusu teknikler araştırmacıya araştırma süresince katılımcılar ile aktif bir iletişim ve temasın varlığını mümkün kılmaktadır. Pozitivist araştırmacı ile yorumlayıcı araştırmacıyı ayıran farklar da bu noktada başlamaktadır. Pozitivist araştırmada binlerce kişi hakkında seçilen nicel veriler kesin bir biçimde ölçülürken, anlamacı bir araştırmacı gündelik yaşamdaki yaratılan anlam dünyalarına ilişkin nitel veri toplamak için katılımcılar ile uzun süre beraber vakit geçirebilmektedir (Neuman, 2014: 131).

Nitel araştırmaların herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımını yapmak güç gözükmemektedir. Bunun sebebi ise adeta bir şemsiye kavram olarak kullanılan nitel araştırmanın altında yer alabilecek farklı disiplinlerde ve disiplinlerarası kavramların çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen bir tanım yapmak gerekirse; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda realist ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir yolun izlendiğı araştırmalara verilen addır. Araştırmanın nitel yapısından dolayı araştırmacıda esnek koşullara uyum sağlayabilmek durumundadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 18-19).

Araştırma Giritli göçmenlerin yaşantı dünyasını anlamaya, kültürel kimlik unsurlarını ortaya koymaya yönelik derinlemesine bir çabanın ürünü olduğı için, nitel yöntem izlenerek süreç belirlenmiştir. Bu bağlamda özgün bir yapıya sahip yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamlanmasının ardından verilere uygun olduğı tespit edilen nitel tekniklerden yararlanılarak analizler gerçekleştirilmiş ve raporlama süreci tamamlanmıştır.

2.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma Antalya ilinde gerçekleşmiştir. Antalya, demografik açıdan farklı toplulukların yaşadığı bir ildir. Bilhassa Cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye'nin toplumsal yapısının inşası noktasında önemli yerleşim birimlerinden olmuştur. Bununla birlikte 19.yüzyılın sonunda demografik değışimlerin yaşandığı dönem, zemini hazırlayan noktalardan olmuştur. Göç olgusu demografik yapılanmayı etkileyen önemli olaylardan birisi olmuş ve günümüze kadar artarak devam etmiştir. TÜİK (2020) verilerine göre 2018-2019 yılları net göç hızı açısından bir inceleme gerçekleştirildiğinde Bayburt ilinden sonra Antalya ilinin net göç hızının ikinci sırada yer aldığı görülebilir. Söz konusu bilgilerin ışığında Antalya ilinin göç alan iller sıralamasında ilk sıralarda yer aldığı şeklinde bir değıerlendirmeye varılabilir.

Araştırma, Antalya ilinin 2 farklı ilçesine bağı 2 mahallede gerçekleşmiştir. İlçelerden birisi merkez ilçe olan Muratpaşadır. 55 mahalleden oluşan Muratpaşa İlçesi 2019 yılına ait verilere göre 510.368 nüfusa sahip bir yerleşim birimidir. Muratpaşa İlçesi'nde yer alan 55 mahalleden bir tanesi de Üçgen Mahallesi olarak adlandırılan bir mahalledir. Söz konusu mahalle Dolaplıdere, Tonguç ve Şarampol Caddelerine de yakınlığı ile bilinmektedir.⁶ Diğeri bir ilçe de Serik'tir. İlçenin güneyinde Belek Mahallesi, güneydoğusunda Boğazkent Mahallesi ve Güneybatısında da Kadriye Mahallesi yer almaktadır (İmar Planı Raporu, 2015:

⁶ <http://www.muratpasa.gov.tr/nufus-durumu> (erişim tarihi: 10.03.2020)

9). Son nüfus verilerine (2019) göre 129.418 nüfusa sahiptir. Ahmediye Mahallesi'nin bağlı olduğu belde Boğazkent ise 3.322 nüfusa sahiptir.⁷ Saha araştırma yeri belirlenirken Neuman'ın (2013: 553) belirttiği; elde edilecek veriler, alışılmamışlık ve uygunluk ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur. Ahmediye ve Üçgen Mahallesi'nin araştırma sahası olarak tercih edilmesinde söz konusu ilkeler etkili olmuştur. Alışılmamış sahadan elde edilen veriler daha zengin ve ilginç bulgular sunmakta olup, kültürel olayları ve toplumsal ilişkileri görmek daha kolay olabilmektedir.

Nitel araştırmalar nicelik, kapsam, yoğunluk veya frekans gibi kesin olarak test edilmeyen süreçlere ve anlamlara vurguda bulunmaktadır (Kuş, 2007: 106). Nitel araştırmanın yapısına da uygun olarak araştırma örnekleme seçilirken kullanılabilir bazı yöntemler bulunmaktadır. Burada önemli olan örneklemin geniş olmamasıdır. Nitel araştırmalarda bu yüzden rastgele örnekleme tekniği tercih edilmemektedir. Nitel araştırmanın doğası gereği çok sayıda bireyi araştırma örneklemine dâhil etmek araştırmayı gerçeklikten uzaklaştırdığı için tercih edilmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 54). Nitel araştırmacılar rastgele olmayan örneklemin yanında olasılıklı olmayan örneklem grubu da tercih etmektedir. Olasılıklı olmayan örneklem gelişigüzel, kotalı, amaca yönelik, kartopu, aykırı örnek olay, ardışık ve kuramsal gibi türlere ayrılmaktadır (Neuman, 2014: 320-321).

Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Örnekleme belirleme aşamasında şu şekilde bir süreç takip edilmiştir: Muratpaşa İlçesi'nde bulunan Antalya Giritli Kültür Evi ve Kadın Danışma Merkezi tarafından 16 Kasım 2018 tarihinde düzenlenen “komşuluk” adlı bir etkinliğe katılım gerçekleştirilmiştir. Etkinlik günü Giritliler Derneği Başkanı ile kısa bir görüşme imkânı elde edilmiştir. İletişim numarası alındıktan bir ay sonra Kepez İlçesi Mısır Çarşısında ikinci bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı bu noktada araştırma konusu hakkında bilgi vermiş olup, diğer katılımcılara ulaşabilme imkânlarını öğrenmiştir. İlk görüşme Dernek Başkanı ile gerçekleşmiş olup, derneğin sekreterlik görevini üstlenen kadın katılımcı ile bu aşamada tanışma fırsatı elde edilmiştir. Katılımcılara ulaşabilmek için dernek sekreteri ile belirli bir süre iletişim devam etmiştir. Bu yolla görünmeyen bir ağ kurularak Üçgen Mahallesi'ndeki diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Dernek başkanının aktarmış olduğu verilere göre; dernek 2010 yılının Aralık ayında Alev AY öncülüğünde kurulmuştur. 250 kişi derneğin üyesidir. Etkileşim alanı ise göçmenlerin yoğun bir şekilde dağılım gösterdiği Manavgat, Serik, Antalya ve Aksu bölgeleridir. Bu bölgelerde yaklaşık 30.000 Giritli bulunmaktadır. Muratpaşa Üçgen Mahallesi'nin yanı sıra Side'de Girit Kültür Evi

⁷ https://www.nufusu.com/ilce/serik_antalya-nufusu (erişim tarihi: 31.03.2020)

bulunmaktadır. Muratpaşa Girit Kültür Evi aynı zamanda Kadın Dayanışma Merkezi ile kolektif bir oluşum içerisinde. Söz konusu kültür evinde çeşitli kurs faaliyetlerinin yanı sıra Giritlilerin kültürünü yansıtan; kıyafet, dantel, işleme ve Girit Adası'nda yaşamlarını sürdürmüş önceki kuşak göçmenlerin bir takım evrakları sergilenmektedir. Ahmediye Mahallesi'ndeki katılımcılara ulaşmak için şu yol izlenmiştir: İlk etapta Ahmediye'ye gezi amaçlı bir ziyaret düzenlenmiş olup mekânsal bir gözlem gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra köyün en son muhtarı ile telefon ile görüşülüp, görüşme günü kararlaştırılmıştır. 1994-1999 arası Ahmediye'nin son muhtarlık görevini yapan kişinin aktardığı verilere göre; ortalama 450 nüfuslu bir yerleşim yeridir. Ahmediye'de bir okul, bir sağlık ocağı ve birde cami bulunmaktadır. Sağlık ocağı ve cami mahalle ile aynı adı taşımaktadır. Okulun adı ise Nurten Turan Kilit İlkokuludur. Göçmenlere ilk yerleştikleri dönemde 10 metre eninde 150 metre boyunda araziler temin edilip, evler inşa edilmiş ve söz konusu evler de bitişik bir şekilde konumlandırılmıştır. Eski muhtarın yönlendirmeleri neticesinde farklı zaman dilimlerinde toplamda 10 görüşme Ahmediye Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Aşağıda yer verilen tabloda da iki mahalledeki katılımcı dağılımları yer almaktadır.

Tablo2. 1:Örneklem Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı

Örneklem Grubunun Mahallelere Dağılımı	Ahmediye Mahallesi	Üçgen Mahallesi
Kadın	5	4
Erkek	5	6
Toplam	10	10

Toplamda 20 Giritli göçmen ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan iki bölgedeki katılımcı sayısı eşit bir dağılım göstermiş ve cinsiyet dağılımı da eşit tutulmaya çalışılmıştır. Veri olarak doyuma ulaştığı noktada saha araştırması sonlandırılmıştır. Burada vurgulanmak istenen Baltacı'nın (2018: 269) da ifade ettiği, örneklem büyüklüğünden ziyade verinin zenginliğidir. Amaca yönelik bir şekilde katılımcılara ulaşıldığı ve görüşmeler bu temelde gerçekleştiği takdirde örneklem büyüklüğünden ziyade verilerin zenginliği daha önemli görülmelidir.

2.4.2. Veri Toplama Teknikleri

Sosyolog tarafından sorgulama çizgisi belirlenirken dört temel soru referans alınabilmektedir. Bunlar olgusal soru, karşılaştırma sorusu, geliştirme sorusu ve kuramsal soru olarak belirtilmektedir. Kuramsal soru burada “Bu olgunun altında yatan nedir” ibaresine cevap bulmaya çalışmaktadır (Giddens, 2012: 112). Araştırmanın kuramsal kısmında söz konusu soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır. Girit’ten Anadolu’ya göçün altında yatan nedenlerin tespit edilmesi, söz konusu süreci anlamada araştırmacıya önemli bir katkı sağlamıştır.

Araştırmanın nitel doğasına uygun olarak verileri toplama aşamasından önce, nitel yönteme uygun bir şekilde veri toplama aracı belirlenmiştir. Nitel araştırmalar, diğer adlandırmalar ile derin görüşmeler, yapılaşmamış görüşmeler ya da yarı yapılaşmış görüşmeler⁸ olarak sınıflandırılabilirler. Nitel araştırmaların temel özelliği, araştırmada yer alan öznelerin anlam dünyalarını ortaya koymak, dış dünyayı araştırma öznelerinin bakış açıları ile kavramaktır. Bu nedenle araştırmacı tarafından, görüşülen kişilerin anlam dünyalarına dair derin bilgiler elde edilmektedir (Kuş, 2007: 87).

Araştırmada derinlemesine görüşme elde edebilmek için yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmış ve görüşmeler formun yapısına da uygun olarak gerçekleşmiştir. Bu tür görüşmeler hem yapılandırılmış hem de yapılandırılmamış görüşmelerin özelliklerini kısmen taşıyan görüşmelerdir. Önceden hazırlanmış olan sorular ile birlikte, görüşmenin doğal yapısından dolayı yeni sorular yöneltilebilirken işlevini yitirmiş olan sorular görüşme esnasında çıkarılabilir. Sahada bu anlamda kapalı ve açık uçlu soru formları uygulanabilir (Bal, 2017: 283). Araştırmada işlevini yitiren sorular katılımcılara sorulmamış olup, sahada görüşmenin yapısına uygun olarak soru ekleme gereksinimi hissedilmiş ve bu anlamda sorular eklenmiştir.

Araştırmada kullanılan diğer bir veri toplama aracı ise gözlemdir. Gözlem, nitel araştırmanın önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Bütün insanlar hayatları boyunca bir takım gözlemler yapabilmektedirler. Diğer insanlar ile etkileşim halinde iken önceki var olan bilgilere dayalı olarak bir takım varsayımlarda bulunmaktadır. İnsanların bazı durumlarda nasıl davrandıklarına yönelik düşüncelere sahip olunmaktadır. Nitel araştırma yapısında ise gözlem, söz konusu bilgilerin yanında planlı ve sistemli bir şekilde uygulanmaktadır (Sart, 2017: 219). Bunların yanında gözlem tekniği, gözlemin gerçekleştiği sahaya göre yapay ve doğal şeklinde ikiye ayrılabilir. Gözlemin doğrudan yapıldığı,

⁸ Kuş’un (2007) kaynağında kullandığı ifadeler yukarıda aynı şekilde yansıtılmıştır. Alan yazında yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış şeklinde genel kullanım söz konusu olduğu için çalışma boyunca bu doğrultuda ifadeler yer verilmiştir.

toplumsal gruplar ile temasın yakından kurulduğu mekân doğal iken laboratuvar gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi anlamak ve bir durumu tespit etmek için oluşturulan ortam yapay bir sahayı temsil etmektedir (Bal, 2017: 258).

Araştırmada uygulanan görüşme soruları iki bölümden oluşmaktadır. İlk etapta katılımcıların olgusal kimliklerini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise sohbet havası içerisinde derin görüşmelerin yapısına da uygun olabilecek kültürel kimlik unsurlarını anlama, gündelik yaşam pratiklerine dair fikir edinebilme, katılımcılar arasında ki göç anlatısının doğasını kavrayabilme, topluluğun yaşadığı problemlerin varlığını anlayabilme ve problemlere yönelik alternatif çözüm önerilerinin tespitini yapabilmek adına sorular yöneltilmiştir.

Araştırmada toplam 20 Girit göçmeni ile görüşülmüştür. Görüşmeler Ocak ayında Üçgen Mahallesi'nde başlamıştır. Bir hafta sonra 18.01.2020 tarihinde Ahmediye Mahallesi'nde 5 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ahmediye'ye ilk olarak 2018 Kasım ayında ziyaret gerçekleşmiştir. Üçgen Mahallesi araştırma sahası olarak, araştırmacıya daha yakın bir bölge olduğu için görüşmeler farklı günlerde gerçekleşebilmiştir. Ahmediye Mahallesi'nde sonraki görüşmeler 07.03.2020-08.03.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri 30-90 dakika arası değişmektedir. Bununla birlikte araştırmacının kendini tanıtırma aşaması, araştırma amacının belirtilmesi, görüşme gerçekleştirilen evlerin dolaşılması ve fotoğrafların çekilmesi gibi durumlar görüşme süresini uzatabilmiştir. Girit göçmenleri çalışmaya gönüllü olarak katılmış olup, kişisel verilerin korunmasına özen gösterilip isim belirtilmeden kodlama yapılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Veriler toplanırken ses kayıt cihazı kullanılmış olup katılımcılardan kayıt için onay alınmıştır.

2.4.3. Veri Analizi

Nitel görüşme yapan araştırmacılar, örnekler, anlatılar, öyküler, açıklamalar ve bir takım mitleri dinleyerek belirli bir konu öğrenebilmekte olup kültürü anlayabilmektedirler. Araştırma yöntemi bölümünde de belirtildiği üzere anlamacı bir yaklaşım çalışmada benimsenmiştir. Anlamacı yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, görüşülenlerin kendi dünyalarına ve yaptıkları eylemlere ait görüşlerini, tecrübeler ve gözlemlenen olaylar ile birlikte ortaya çıkarabilme çabası içerisinde (Kuş, 2007: 91). Dolayısıyla araştırma bulgularının doğasına uygun bir şekilde veri analiz yöntemi benimsenmiştir.

Araştırmada gerçekleştirilen görüşmelere ait; görüşme kayıtları, sahaya ilişkin notlar, araştırma sahasına ait fotoğraflar ve gözlem notlarından oluşmakta olan veri seti bulunmaktadır. Söz konusu veriler anlamacı yaklaşım ile analiz edilmiştir.

İnsanların düşünce ve eylemlerinin anlayıcı nitel yöntem ile araştırılması gerekliliği Weber gibi sosyologlar tarafından da benimsenmiştir. Bu yaklaşımda, dünyaya bakış açısını ve olayları yorumlamayı belirlemekte olan kültür ve tarih önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal olayların arkasında yatan nedenler anlaşılıp akabinde yorumlanmalıdır (Kuyucuoglu, 2015: 684). Anlamacı yaklaşım, insanların birbirleriyle hangi yollar ile etkileşimde bulunduğuyula ilgilenmektedir. Genel manada bireylerin toplumsal dünyalarını nasıl oluşturdukları ve bu pratikleri nasıl sürdürdüklerini anlamaya ve yorumlamaya dayanmaktadır. Bundan dolayı anlamacı yaklaşımda insanları doğal yaşantı dünyasını ve anlamlı eylemlerini doğrudan gözlem yoluyla sistematik bir analiz gerçekleştirmektedir (Neuman, 2014: 131). Bu da benimsenen anlamacı yaklaşıma uygun bir analiz olmaktadır.

Çalışmada alan yazın incelemesi sırasında Giritliler arasında bir takım yaygın anlatıların olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda saha araştırmasında kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme formunun esnek yapısından da faydalanılarak katılımcılara bir takım sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar arasındaki söz konusu anlatılar bulgular bölümünde tanımlanmış, anlatı havasına sokulmaya çalışılmış ve öznel anlamlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Anlatı; konusu ve sınırları bulunan bir öykü veya hikâye sunmaktadır. Aynı zamanda kronolojik sıra ve olaylar dizini de takip edilebilmektedir. Soyut fikirlerden ziyade, belirli bireylere odaklanmaktadır. Bu yüzden de özel ve betimleyicidir. Anlatının güçlü yönleri; renkli ilgi çekici ve okuması eğlendirici oluşudur. Farklı bir dönemdeki hayata dair his verir ve okurlar, o olayı yaşama hissine kapılabilir. Zayıf yönleri ise; gündelik bir dilin kullanımı ve sağduyuyu kullanmasıdır (Neuman, 2014: 627). Anlatı analizi ise tüm bunlar ile paralel olarak bir konunun ve bir durumun tespitinin canlandırılabilmesinde etkili olmaktadır. Belirlenen temaların içeriği ise eylemsel ilişkileri dramatizasyonlar veya en azından bu konular ile ilgili sohbetler içermelidir. Söz konusu teknikte amaç hikâyenin serbest bir anlatı yoluyla, sistematik bir soru tekniğinde görülmeyen öznel anlamlandırmaları açığa çıkarılmasıdır (Mayring, 2000: 62-63). Bu noktada ilk olarak katılımcılara hatırlama evresine yönelik örnekler sunulmuş, hikâyenin ana dokusu üzerinden devam ettirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bir göçmen topluluk olma özelliği taşıyan katılımcıların yaşamlarına iz bırakan önemli olaylar ve tecrübeleri anlatmaları istenmiştir. Söz konusu anlatılarda doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Buda araştırmanın nitel yapısına ve bulguların anlamacı yaklaşım ile analizine uygun olmuştur.

Araştırmada toplanan veriler her bir katılımcı için etik standartlar içerisinde belirtilen gizlilik ilkesi adı altında korunmuştur. Sosyologlar araştırma bütünlüğünü sağlama ve hassas

bilgilerin korunması adına yükümlülük sahibidir. Dolayısıyla araştırma esnasında ve verilerin değerlendirilmesi aşamalarında gizlilik ilkeleri arasında gösterilen kaynakların anonimliği ve gizli bilgilerin saklanması sağlanmıştır (Neuman, 2013: 757-759). Bu bağlamda katılımcıların isimleri araştırmada yer almamıştır. Araştırmada görüşülen kişiler G1, G2, G3...şeklinde kodlanarak gizlilik ilkesi korunmuştur. Sahada alınan notlar ve toplanan veriler bilgisayar ortamına aktararak yazılı metne dönüştürülmüştür. Akabinde belirlenen temalar altında kodlamalar ve çözümlemeler yapılarak yorumlanmıştır.

2.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Saha çalışmaları genel manada değerlendirildiğinde küçük grup ya da toplulukları incelemek için kullanılmaktadır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular söz konusu grup için geçerli olabildiği gibi yapılan çalışma sonucunda genellemelerde bulunmak kolay olmamaktadır (Giddens, 2012: 121). Dolayısıyla bilhassa nitel araştırmalarda araştırma konusunu, kapsamını ve sınırlılıklarını belirlemek çalışma için gerekli görülmektedir.

Araştırmanın uygulanmış olduğu örneklem grubunun ve evrenin yapısı dolayısı bazı sınırlamalar da beraberinde gelmektedir. Hem araştırmanın mikro yapısı hem de göçmen nüfusun homojen bir yapıda olmaması bulguların tüm göçmen topluluklar hatta Giritli göçmen topluluklar için genelleştirilmesini olası kılmamaktadır. Topluluklar çeşitli yapılanmalar özelinde benzer ve farklı özelliklere sahip olabilmektedirler. Bu anlamda araştırma bazı kapsam ve sınırlılıklar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Girit'ten Anadolu'ya gelen göçmenlerin niceliksel bakımdan tespitinin yapılması güç olmuş, bu anlamda net bir nüfus akışından bahsedilmemiştir. Çalışma boyunca Osmanlı arşivinden yararlanmak istenilmişse de çeviri probleminden dolayı birinci kuşak göçmenlerin sayısal verilerinin elde edilmesi noktasında ikincil kaynaklardan yararlanmaya çalışılmış olduğu söylenebilir. Bu anlamda Girit'ten gelen göçmen nüfusun niceliği, ikincil kaynaklardan elde edilen veriler ile sınırlıdır.
- Araştırmaya konu olan Girit göçmenleri Anadolu'ya iki göç dalgası sonucu yerleştikleri için, alan yazında “Eski Giritli” ve “Yeni Giritli” şeklinde ikili ayrımın olduğu tespit edilmiş olup, bu bağlamda çalışmaya konu olan topluluk mübadele öncesi gelen “Eski Giritlilerdir.” Araştırma örneklemini dolayısı ile Eski Giritliler ile sınırlıdır.
- Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar, örneklemin temsil ettiği Üçgen Mahallesi ve Ahmediye Mahallesi ile sınırlıdır.

- Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların vermiş olduğu cevapların samimi oluşu ve doğru kabul edilirliliği varsayımı ile sınırlıdır.
- Araştırma, belirli bir plan dâhilinde sürmüş ve bu çerçevede belirli bir zaman diliminde yapılmıştır. Araştırmanın nitel doğasından dolayı örneklem grubunda yer alan kişiler zaman içerisine farklı görüş ve düşünce yapısı içerisine girebilirler. Bundan dolayı araştırma uygulanmış olduğu zaman dilimi ile sınırlıdır.

2.6. Araştırmanın Önemi

Araştırma göçmen bir topluluğun kuşaklar öncesi yaşanan göç olayının günümüze yansımalarına ışık tutmaktadır. Bu anlamda kırsal bir alan olarak araştırmada belirtilen Ahmediye Mahallesi ile kentsel bir alanı oluşturduğu kabul edilen Üçgen Mahallesi'nde yaşamakta olan Girit göçmenleri arasındaki benzer ve farklı yönler değişkenler bağlamında yorumlanmıştır. Araştırmanın amacını gerçekleştirilmeye yönelik hazırlanan sorular araştırma süresince amaçlanan sonuçlara ulaşmak için referans noktası olmuştur. Girit kökenli göçmen topluluklar adına yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olduğu için bu anlamda çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yükseköğretim Kurulunda yer alan tezlerin incelenmesi gerçekleştirildiğinde Antalya özelinde Girit göçmenlerine ilişkin sosyoloji disiplini içerisinde bir çalışma bulunmamaktadır. Söz konusu durumda çalışmanın önemini arttırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireyler ile gerçekleştirilen görüşmeler, sahada alınan notlar ve yapılan gözlemler bir bütün haline getirilip okuyucu kitleye sunulmaktadır. Toplanan veriler anlamacı bir yaklaşımla analiz ile edilmiştir. Bir takım yaygın söylemler öyküleştirilip kategoriler haline getirilmiş ve anlatı analizi ile yorumlanmıştır.

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri

Örneklem grubunun olgusal kimlik olarak belirtilen sosyodemografik özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo3. 1:Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri

Katılımcı No	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Hane Halkı Sayısı	Görüşme Yapılan Mahalle
G1	Erkek	50	Dul	Lise	Gazeteci	3	Üçgen
G2	Kadın	65	Evli	İlkokul	Ev hanımı	2	Üçgen
G3	Kadın	58	Evli	Lise	Emekli	3	Üçgen
G4	Kadın	71	Dul	Lise	Emekli	1	Üçgen
G5	Kadın	66	Evli	İlkokul	Ev hanımı	4	Ahmediye
G6	Kadın	72	Evli	İlkokul	Ev hanımı	2	Ahmediye
G7	Kadın	21	Bekâr	Lise	Öğrenci	4	Üçgen
G8	Erkek	47	Dul	Üniversite	İşletmeci	4	Üçgen
G9	Erkek	80	Dul	İlkokul	Ayakkabı Tamircisi	1	Üçgen
G10	Erkek	74	Evli	İlkokul	Emekli	3	Üçgen
G11	Erkek	84	Dul	İlkokul	Emekli	1	Üçgen
G12	Erkek	61	Evli	İlkokul	Taksici	2	Ahmediye
G13	Erkek	74	Evli	İlkokul	Çiftçi-Hayvancılık	2	Ahmediye
G14	Erkek	53	Evli	Lise	Çiftçilik	4	Ahmediye
G15	Erkek	80	Evli	İlkokul	Çiftçi-Hayvancılık	2	Ahmediye
G16	Kadın	74	Evli	İlkokul	Çiftçi-Hayvancılık	2	Ahmediye

G17	Erkek	63	Evli	İlkokul	Çiftçi-Hayvancılık	2	Ahmediye
G18	Kadın	63	Evli	İlkokul	Ev hanımı	3	Ahmediye
G19	Kadın	87	Dul	İlkokul	Ev hanımı	3	Ahmediye
G20	Erkek	60	Bekâr	İlkokul	Celep-Kasap	2	Üçgen

Araştırmada 9 kadın, 11 erkek ile görüşme gerçekleşmiştir. Görüşmelerin 10'u Antalya merkez ilçelerinden bir tanesi olan Muratpaşa İlçesi'nin 55 mahallesi arasında yer alan Üçgen Mahallesi'nde gerçekleşirken, diğer 10 görüşme Antalya iline bağlı Serik İlçesi'nin Boğazkent Beldesine bağlı bir mahalle olan Ahmediye'de gerçekleşmiştir.

Katılımcıların yaş grubu değerlendirildiğinde 1 kadın katılımcı dışında, tümü 45 yaşın üstündedir. Araştırmada en genç katılımcı 21 yaşında iken en yaşlı katılımcı 87 yaşındadır. Üçgen Mahallesi'nde görüşülen kişilerin yaş ortalaması 61 iken Ahmediye Mahallesi'nde görüşülen kişilerin yaş ortalaması 69'dur. Erkeklerin yaş ortalaması 66 iken kadınların yaş ortalaması 50'dir. Burada kadın ve erkek görüşmeciler arasındaki yaş ortalaması farkı görüşülen en genç katılımcının kadın ve 21 yaşında olmasından kaynaklanmaktadır.

Medeni durum değişkeni açısından değerlendirildiğinde 12 katılımcının evli olduğu görülebilirken, 6 katılımcının da evliliği tecrübe ettiği söylenebilir. Erkekler arasında 6 katılımcı evli iken, kadın katılımcılar arasında 6 kişi evlidir. Araştırmaya katılanlar en çok bir kere evlilik tecrübesi gerçekleştirmiştir. Hiç evlilik yapmamış 1 erkek ve 1 kadın katılımcı araştırmada yer almıştır. Hiç evlilik yapmayan kadın görüşmecinin üniversite eğitiminden dolayı evlilik gerçekleştirmediği söylenebilirken, 60 yaşındaki erkek görüşmeci bir kez nişanlandığını ve nişandan sonra evlilik için herhangi bir girişiminin olmadığını ifade etmiştir:

“Kısmet değilmiş, nasip de yoksa yoktur, isterdim evlenmek ama olmadı. Yaş şimdi 60 bu saatten sonra da zordur. Kardeşimle yaşarım, o da bekâr, hiç evlenmedi. Benim ablam da evlenmedi. Alinyazısı, önüne geçilmez.” (G20, erkek)

Giritli göçmenler eğitim durumu değişkeni açısından değerlendirildiğinde, tüm katılımcıların okuma-yazma bildiği görülmektedir. Katılımcıların 14'ü ilkokul mezunu olduğunu ifade ederken, 5 katılımcı lise mezunu ve 1 katılımcı da üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte lise mezunu olup üniversite eğitime devam eden 3 katılımcı araştırmada yer almıştır. Araştırma sahasından biri olan Ahmediye Mahallesi köy yerleşim birimi iken, Boğazkent Beldesi'ne bağlandıktan sonra mahalle olmuştur (İmar Planı, 2015: 18). Dolayısıyla Ahmediye kırsal bir mekânı temsil etmektedir. Bu bağlamda

değerlendirildiğinde Ahmediye Mahallesi'nde gerçekleşen görüşmelerde 10 katılımcıdan 1 tanesinin lise mezunu olup 9 katılımcının ilköğretim mezunu olduğu görülebilir. Aşağıda G4'ün eğitim ile ilgili görüşüne yer verilmiştir:

“Ben Kız Meslek Lisesi mezunuyum. O zamanki adıyla Kız Enstitüleriyle anılıyordu. Lise kademeli bir okuldan mezunum. Okumaya çok önem veririz. Ben bir taneydim. Başka kardeşim yok benim. Okutmayabilirdi. Erkeklerin içinde kıyamadığından okutmak istememiş babam başka yerde. Kız okuluna vermiş, ama ben orayı istemedim ilköğretimde iken. Liseyi kendim istedim okumak, komşumuz terziydi çok benimsedim o yüzden.” (G4, kadın)

Giritli göçmenlerin bir bölümü eğitim konusuna oldukça önem verdiğini vurgulamıştır. Bunlardan bir tanesi G4' tür. G4 haricinde 60 yaş üstü lise mezunu katılımcı bulunmamaktadır. Söz konusu katılımcının ailenin tek çocuğu olması ve ebeveynlerin desteğinin bu noktada önemli olduğu söylenebilir. Katılımcılardan bir bölümü de eğitim seviyesinin düşük oluşunu geçmişe atfetmektedirler:

“Çok çalışkandım ama eskiden okuma yoktu. Yollamıyorlardı eskiden.” (G5, kadın)

“Ben çok okumadım, anam babam okula gitmedi. Ben sekiz yaşında okula gittim, okul o zaman şimdiki gibi değil, benim kızım öğretmen, onu okuttuk şükür.” (G17, erkek)

Katılımcı G5 ile G17 kardeşlerdir. Ebeveynlerinin okuma yazma bilmediği ve yaklaşık 60 yıl önce eğitim kurumlarının yaygın olmadığını köyde bir okulun olduğunu ve dilleri sebebiyle problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. G17 çocuklarının her ikisinin de üniversite eğitimini tamamladığını kendisinin yaşamış olduğu sıkıntıları onların çekmediğini ifade etmiştir.

Giritli göçmenler hane halkı sayısı bakımından değerlendirildiğinde, kalabalık aileye rastlanılmamıştır. Katılımcıların 3'ünün yalnız yaşadığı görülmüş ve yalnız yaşayan bireyler eşlerini kaybetmiştir. 2 kişilik hane halkında ise 1 katılımcı hariç hepsi eşleri ile birlikte yaşamaktadır. En kalabalık hane 4 kişiden oluşmaktadır:

“Eşimin vefatından sonra yalnız yaşamaya başladım, ölümlü dünya. Yaşlılık çok zor. Bir kızım var o da kendi halinde. Eşimin yaptığı gibi yemek yapamam, onun süpürdüğü evi süpüremem.” (G11, erkek)

G11 eşinin vefatının ardından evlilik düşünmemiştir. Bir kız babası olduğunu belirten G11, yalnız yaşamaktadır ve hem yaşı hem de sağlık durumundan ötürü bir takım aktiviteleri yerine getirememektedir.

Katılımcılar meslek değişkeni açısından değerlendirildiğinde Üçgen Mahallesi'ndeki göçmenlerin farklı meslek dağılımlarına sahip olduğu söylenebilir. 4 katılımcı emekli olduğunu ifade etmiştir. 1 erkek katılımcının ise Giritli göçmenlerde yaygın olduğu bilinen celeplik ve kasaplık mesleğini icra ettiği tespit edilmiştir. Ahmediye Mahallesi'nde görüşme yapılan 6 erkek katılımcıdan 5'i çiftçilik ve hayvancılık ile geçimlerini sağladığını ifade ederken, köyün eski muhtarı olan G12 taksiciliğin yanında enginar tarımı ile uğraştığını ifade etmiştir.

Giritli göçmenler zeytin tarımı ve zeytinyağı üreticiliğini atalarının kültürü olarak görmüş ve önem vermişlerdir. Girit adasında da uzun yıllar bu işi devam ettirmiş olan Giritliler Anadolu'nun belirli yerlerine yerleşimleri sonucu zeytin üzerinden geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır (Şenesen, 2011: 63). G8 bu bağlamda şöyle ifade kullanmıştır:

“Zeytin çiçeğinden yapılan kolonya satıyoruz, sabun satıyoruz, zeytinyağı satıyoruz, Side'den kurulmuş zeytin getiriyoruz. Side'de Giritliler vardır. Ben hep zeytinyağını oradan temin ederim.” (G8, erkek)

Kırsal bölgelerde yaşayan Girit göçmenleri tarımsal üretimin yanı sıra hayvancılık ile de uğraşmaktadır. Köylerde yaşayan halkın bir kısmı hayvancılığı temel geçim kaynağı olarak görmektedirler (Şenesen, 2011: 64). Katılımcılardan bazıları da bu yönde ifade kullanmıştır:

“Giritlilerin yüzde ellisi kasaptır. Amcam da kasaptı, celeplik yapan vardı. Amcamın oğlu da kasaptı.” (G9, erkek)

“Damda inekler var, artık yaşlandık bakımı zor, oğlum veteriner o her geldiğinde bakar iyiler mi değiller mi? Birde Suriyeli bi yardımcımız var o ilgilenir. Ben sağırım.” (G16, kadın)

Antalya Giritliler Derneği Başkanı G1 hem Girit kültürünü devam ettirmek hem de Ahmediye Köyü'nde ekonomik hayatı canlandırmak adına bir proje tasarısı olduğu görüşme sonucu öğrenilmiş, Giritli göçmen topluluklar arasında yaygın olan tarımsal üretim ve hayvancılığı aktif bir şekilde sürdürmek bu anlamda amaçlanmıştır.

“Ben Ahmediye için de bir proje üretmişim. Serik Belediye Başkan Adaylarının birisiyle bir görüşmem oldu. Eğer o kazanmış olsaydı Ahmediye'yi ticari bir cazibe merkezi haline çevirecektik. Peynir ve Şarap, Giritlilerin kendine ait üretimi, çünkü hayvancılık vardır hala orada, onları biraz da üzüm bağlarına yönlendirip üzüm üretimine yönlendirecektik işte, kendi fırını ile vs. tipik bir Girit köyü gibi koruyup, oraya gelen turistlerin gezebileceği alışveriş yapabileceği bir yer haline getirmektir. Ama Ahmediye hala Ahmediye.” (G1, erkek)

Giritli göçmen topluluk sosyo-demografik değişkenler bakımından değerlendirildiğinde, erkek ve kadın katılımcı sayısı birbirine yakın tutulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların ortalama yaşı 65'tir. Katılımcıların yaş ortalamasının 65 oluşu önceden planlanmış bir veri değildir. Tüm katılımcılar okuma yazma bilmektedir. Katılımcılar çocuklarının ve torunlarının eğitime de önem verdiklerini belirtmişlerdir:

“Eğitime önem veririz. Şöyle söyleyeyim size benim dedem 1923 doğumlu ve üniversite mezunu. Tabi bu elde edilen gelirler ile ilgili. Side’de çok fazla yoktur üniversite mezunu, sebebi Side’ye turizm girmiş. Gelir elde edilemeyen yerlerde üniversite mezunu çoktur. Şöyle söyleyeyim size İstanbul Bebek’te doğdum büyüdüm “doktorum” diyen kişiyi çok duymazsınız ama o Doktor Serik’in köyünden çıkar. Çünkü başka çaresi yoktur. İki alternatifi vardır ya okuyacak ya da çiftçi olacak, çaresizlik inanılmaz bir motivasyon aslında. Motivasyon kolejde olmuyor.” (G1, erkek)

G1’in yukarıdaki ifadesi değerlendirildiğinde genel manada Giritlilerin eğitime önem verdiğini söylemekle birlikte ekonomik durumun herhangi bir eğitim kurumuna katılımda etkili olduğu söylenebilir. Yukarıdaki Serik’in köyünden ifadesindeki yer Ahmediye Mahallesidir. Özellikle 3. kuşak katılımcıların çocukları olan 4. kuşak Girit göçmenlerinin eğitim seviyesinin yüksek olduğu görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. G15 ve G16 (ikisi evli)’nin dört çocuğu da üniversite eğitimini tamamlamış olup veterinerlik, doktorluk ve öğretmenlik mesleğini yapmaktadırlar.

3.2. Örneklem Grubunun Yaşamları ile İlgili Anlatıları

Araştırma kapsamında saha bulgularının daha anlaşılır olabilmesi, bağlantıların daha kolay kurulabilmesi ve örneklem grubunun tanınabilmesi için kısa bir şekilde yaşam anlatılarına aşağıda değinilmeye çalışılmıştır:

G1: Antalya Gündem Gazetesi’nin sahibidir. Üçgen Mahallesi’nde yer alan “Muratpaşa Belediyesi Giritli Kültür Evi ve Kadın Danışma Merkezinin” kurulmasında öncülük etmiş isimler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Giritliler Derneği Başkanlık görevini yürütmektedir. G1 ile ilk defa 16.11.2018 tarihinde görüşme sağlanmış ve bu tarihten sonra iletişim sürmüştür. Bir defa evlenip boşanmış olup 2 çocuk babasıdır ve boşandığı eşi Girit kökenli değildir. Kendisinin 4. kuşak Giritli olduğunu ifade etmiştir. Girit adasına iki defa gitme şansı elde etmiştir.

G2: Ahmediye Köyü’nde doğmuş olup uzun yıllardan beri Şarampol mevkiinde ikamet etmektedir. Giritliler derneğinin yürütmüş olduğu faaliyetlere aktif bir şekilde katılım gerçekleştirmektedir. Dernek bünyesinde her pazartesi gerçekleşen Giritli Gününe fırsat buldukça gelmeye çalıştığını belirtmiştir. İki çocuk annesidir. Eşinin de Girit kökenli

olduğunu ifade etmiştir. Kendisini 3. kuşak Giritli olarak tanımlamıştır. G2 ile G3 aracılığıyla görüşme sağlanmıştır.

G3: Doğduğundan beri Şarampol mevkiinde ikamet eden ve herhangi bir adres değişikliği yapmayan G3 tarihe meraklı olduğunu belirtmiş ve dışarıdan tarih eğitimi aldığını ifade etmiştir. Bir çocuk annesi olup eşi de Girit kökenlidir. Giritliler Derneği'nin üyesi olup aynı zamanda gönüllü olarak derneğin sekreterliğini de yürütmektedir. Girit Adası'na gerçekleşen seyahatlerde öncü isimler arasında yer almaktadır. G3 ile G1 vasıtası ile görüşme sağlanmıştır. Girit Adası'na gitme imkânı elde etmiştir.

G4: Şarampol Giritlilerinden olduğuna belirten G4, derneğe sık sık ziyaretlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Giritli göçmenlerin yürütmüş olduğu faaliyetlere konuşmacı olarak davet edilmektedir. Kendisi iyi derecede Giritlice mani okumaktadır. Üç çocuk annesi olup eşi Çerkez göçmenidir. 2. kuşak göçmen olduğunu belirtmiştir. G4 ile ilk defa 16.11.2018 tarihinde karşılaşmış ve G3 aracılığı ile görüşme sağlanmıştır. G4 Girit adasına üç kez gitmiş ve orada küçük bir yer almanın planını yapmaktadır.

G5: Ahmediye doğumludur. Bir çocuk annesi olup amcasının oğlu ile evlidir. Dolayısı ile eşi de Girit kökenlidir. Gelinin yerli olduğunu ifade etmiştir. Köyün eski muhtarı G12 aracılığı ile görüşme sağlanmıştır. G5'in evinde uzun saatler kalınmış ve evinin gözlemlenmesine izin vermiştir. G17 ile kardeşidir. Kendisini 3. kuşak göçmen olarak tanımlamıştır.

G6: Ahmediye doğumlu olup G16 ile kardeşidir. Akraba evliliği gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı eşi de Girit kökenlidir. Köye daha önce gelen araştırmacılara yardımcı olduğunu belirtmiştir. 3. kuşak göçmen olduğunu ifade etmiştir.

G7: Hukuk fakültesinde öğrenim görmekte olup, babası Girit kökenli annesi ise Antalyalıdır. Bir kardeşi vardır. G9'un dükkânında, G9 aracılığı ile tanışılmış ve görüşme yapabilmek adına güne karar verilmiştir. Kendisinin kaçınıcı kuşak göçmen olduğuna dair net bir bilgisi olmadığı için e-devlet sisteminden bu anlamda yardım alınmıştır. Sistemden tespit sonucu 4. kuşak göçmen olduğu tespit edilmiştir.

G8: Şarampol Giritlilerindendir. Bir kez evlenmiş ve boşanmıştır. Eski eşi Girit kökenli değildir. Bir çocuk babasıdır ve hane halkı 4 kişiden oluşmaktadır. İşletmeci olan G8'in Konyaaltı'nda Girit kültürüne özgü yemeklerin yapıldığı restorani bulunmaktadır. Derneğin üyeleri arasında yer almaktadır. G8 ile sosyal medya aracılığı ile anlaşılmış olup, 2 hafta sonra görüşme gerçekleşmiştir. Kendisini 4. kuşak göçmen olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda dedesinin lakabının Kasap olduğunu ifade etmiştir.

G9: Çocukluğundan itibaren Şarampol'de yaşamını sürdürmektedir. Ayakkabı tamiri, bakımı, onarımı üzerine küçük bir dükkâna sahiptir. Altı yaşından beri bu işi yapmaktadır. Küçük yaşta öksüz kalınca bakımını dayısı üstlenmiştir. Baba tarafının mübadele öncesi geldiğini belirtirken anne tarafı 1923 yılı Mübadele Sözleşmesi ile Adana'ya yerleştirilmiştir. Kendisini 2. kuşak Giritli olarak tanımlamaktadır. G3'ün annesi ile kuzen olup aynı zamanda G11 de kuzenidir.

G10: Şarampol mevkiinde G20'nin evinin önünde tesadüfen karşılaşmıştır. Eşi de Girit kökenlidir. İki çocuk babasıdır. Uzun yıllar Almanya'da yaşamıştır. Annesinin 1903 Girit doğumlu olduğunu ve 9 yaşında iken Antalya'ya geldiğini ifade etmiştir. Kendisini 2. kuşak göçmen olarak tanımlamaktadır.

G11: Almanya'da 15 yıl çalışma hayatının ardından Antalya'ya dönme kararı almıştır. Bir kız babası olan ve eşini yakın bir zamanda kaybeden G11'in eşi de Girit kökenlidir. Yalnız yaşamaktadır. G9 ile kuzen olup G3 ile de akrabalık bağları bulunmaktadır. Kendisini 2. kuşak göçmen olarak tanımlamaktadır.

G12: Ahmediye Köyü mahalle olmadan önce 1994-1999 yılları arasında muhtarlık yapmış olan son kişidir. İki çocuk babası olup eşi Antalya'nın yerlisidir. G11 aracılığı ile Ahmediye Mahallesi'ndeki katılımcılar ile görüşme sağlanmıştır. Köy kahvesinin sahibi de kendisi olup kahvehanenin sadece akşamları açıldığını ifade etmiştir. Kendisini 3. kuşak göçmen olarak tanımlamaktadır.

G13: Emekliliğinin ardından çiftçilik ile uğraşmaya devam etmektedir. Eşiyle birlikte yaşamaktadır ve eşi de Girit kökenlidir. Köy kahvesinin önünde vakit geçirmeyi sevdiğini söylemiştir. İlk göç eden kişinin babası olduğunu ve 2. kuşak Girit göçmeni olduğunu belirtmiştir.

G14: Ahmediye'de görüşme yapılan tek lise mezunu kişidir. Aynı zamanda Ahmediye'de görüşülen en genç kişidir. Evli olup eşinin Yörük olduğunu ifade etmiştir. İki çocuk babasıdır. Enginar tarımı ile uğraşmaktadır. Şarampol'de evleri ve kahvehaneleri olduğunu ifade etmiştir. 3. kuşak göçmen olduğunu belirtmektedir.

G15: Ahmediye Köyü'nde yaşamakta olup G16 ile evlidir. Başından geçen felç sonrası yürüme ve konuşma güçlüğü çekmektedir. Bundan dolayı iletişim problemi yaşanmıştır. Bakımını eşi üstlenmek ile birlikte kırsal bir sahada hayatlarını idame ettirmekte olduklarından dolayı haftada bir defa oğlu evin ihtiyaçlarını merkez ilçelerden temin etmektedir. Akraba evliliği gerçekleştirmiş olup 2. kuşak göçmen olduğu belirtmiştir.

G16: Emekli olmasına rağmen bahçe işleri ve büyükbaş hayvanları bulunmakta ve bunlar ile ilgilenmektedir. G15 ile evlidir. Eşinin sağlık problemleri dolayısıyla bakımını

üstlenmektedir. Aynı zamanda G6 ile kardeştir. 4 çocuk annesi olup tüm çocuklarını üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Evinde uzun saatler kalınmış ve bu sürede Giritlilere özgü yemekleri yakından görme fırsatı doğmuştur. Evinin fotoğraflarının çekilmesine de izin vermiştir. Kendisini 3. kuşak göçmen olarak tanımlamıştır.

G17: Ahmediye’de köy kahvesi olarak bilinen yerde görüşme gerçekleşmiştir. Sağlık problemlerinden dolayı erken emekli olmuştur ve konuşma sıkıntısı çekmektedir. Emeklilikten sonra celeplik ve çiftçilik ile uğraşmaya başlamıştır. İki çocuk babası olup evlidir ve eşi de Girit kökenlidir. Eşi ile akraba evliliği gerçekleştirmiştir. G5 ile kardeştir. Kendisinin 3. kuşak Girit göçmeni olduğunu söylemiştir.

G18: Ahmediye’de ikamet ettiği evde görüşme gerçekleşmiştir. Evli ve 2 çocuk annesidir. Eşi de Girit kökenlidir. Çocukları evli olup her ikisi de yerli ile evlilik gerçekleştirmiştir. Girit’e özgü yemekler G18 tarafından araştırmacıya ikram edilmiştir. Evde 3 kişi ikamet etmektedir. Bunlardan biri kayınvalidesi olan G19’dur. Kendisini 3. kuşak göçmen olarak ifade etmiştir.

G19: Görüşme süresi boyunca yaşından ve yaşamış olduğu sağlık problemlerinden dolayı iletişim problemi meydana gelmiştir. Yer yer Türkçe yerine Giritlice cümleler kurmuş olduğu için gelini ve torunları çeviri yapmıştır. G18 gelinidir. İyi derecede mani okumaktadır. Araştırma esnasında Giritlice kelime öğretme çabasında bulunmuştur. İlk olarak göç eden akrabası hakkında herhangi bir fikri olmadığını söylemiş bu noktada torunları yardımcı olmuş olup G19’un 2. kuşak göçmen olduğunu belirtmiştir.

G20: Kasap ve celep olduğunu belirtmiş olup hiç evlilik yapmamıştır. Anne ve baba her iki tarafı da Girit kökenlidir. G15 ve G16’nın oğlu aracılığı ile görüşme sağlanmıştır. Hala Üçgen Mahallesi Şarampol mevkiinde yer alan tek katlı Giritli evinde ikizi ile birlikte yaşamını sürdürmektedir. Kendisini 3. kuşak göçmen olarak ifade etmiştir.

3.3. Giritli Göçmenlerin Dilsel Kimlikleri

Dil belirli bir grup insanın birbiriyle konuşmasını sağlayan araçların tümü olarak tanımlanabilmektedir. Tüm insanlığın her biri kendine özgü dile sahip gruplara bölünmüştür (Porzig, 1995: 67). Dil aynı zamanda insan soyunun bütün bir varlığı ile ilerlediği için derinliğe sahip bir olgudur. Önceki kuşaklar ile gelecek kuşaklar arasında duygu aktarımını sağlamakta ve birleştirmektedir (Akarsu, 1998: 21). Dil bir toplumun bütün faaliyetleri, ortaya sunmuş olduğu başarıların tespit edilip stoklandığı ve bu yolla gelecek kuşaklara aktarımın sağlandığı toplumsal bir ortamı oluşturmaktadır (Tuna, 2003:40).

Dil ve kültür arasındaki etkileşim biçimini ortaya koymayı amaçlayan Mengü (2003: 15)'ye göre kültürel öğelerin yeni kuşaklara aktarımı için kültürel öğrenme süreci büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte insanoğluna ait simgelerin kullanılması ve nesne ile bağlantısı olmayan işaretlerin kullanımı ön planda olmaktadır. Bir nevi semboller ağı olan dil insanın kendi kendini denetleyen bir bilinç olarak sorumluluk üstlenmek ile birlikte toplumsal manada yaşamanın ve iletişimin temel dinamiklerini oluşturmaktadır (Mengü, 2003: 25). Toplumlar kültürleriyle kişilik ve kimlik kazanma süreci içinde yer alırlar. Dil ile kültür yakından ilişkili iki olgu olması ile birlikte, çok boyutlu bir kavram olan kültürün ana unsuru olarak da dil belirtilmektedir (Yeni yıldız, 2003).

Giritli Göçmen topluluğunun büyük bir çoğunluğu hem Girit Adası'nda hem de Anadolu'ya geldikleri ilk yıllarda, Yunancadan farklı gördükleri, *Giritlice*, *Kritiki* ya da *Kritikos* olarak adlandırılan Rumcanın farklı bir diyalektiğini konuşmaktadırlar. Aynı zaman da söz konusu dil Giritlilerin ana dilleri olma özelliği taşımaktadır (Sepetçioğlu, 2011: 161). Aydın (2012: 2020-221) da Giritlilerin dillerinin Rumcadan farklı olduğunu vurgulamaktadır. Antalya'ya 1897'den sonra gelen ilk dalga göçmenler ile 1923 yılında Mübadele Anlaşması ile gelen göçmenlerin 1965 yılında gerçekleşen sayımda 2600 kişinin kıyı kesimlerde 900 kişinin de daha içeri kesimlerde, toplamda da 3500 kişinin Rumca konuştuğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Rumca konuşan Giritlilerin dili Yunancanın Güney Ege lehçe grubu ailesinden olduğu bilinmektedir.

Giritlicenin Rumcadan farklı bir dil olduğunu katılımcılar da vurgulamaktadırlar. G14 ile G9 bu durumu şöyle vurgulamaktadır:

“Giritlice ile Rumca farklı, Türkçe ile benzerlikler var. Mesela Türkçe karpuz, Giritlice de Karpuz demek, karışmış yani. Çoğu kelimeler türetilmiş.”(G14, erkek)

“Yunanistan ile bizim dilimiz farklı onlar Helen, sanki İstanbul Türkçesi gibi ama Giritlice daha farklı, biraz kaba.”(G9, erkek)

Araştırmada görüşme gerçekleştirilen katılımcıların Giritlice bilip bilmeme durumu ve ana dil olarak gördükleri dili anlamaya yönelik sorular sorulmuş ve bu anlamda gözlemde bulunulmuştur. Aşağıdaki tabloda göçmenlerin ana dil algıları ve konuşulan diller yer almaktadır.

Tablo3. 2: Katılımcıların Dilsel Kimliklerine İlişkin Veriler

Katılımcı No	Türkçe Bilip-Bilmeme Durumu	Giritlice Bilip-Bilmeme Durumu	Göçmenlerin Anadil Algıları
G1	Biliyor	Bilmiyor	Türkçe
G2	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G3	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G4	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G5	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G6	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G7	Biliyor	Bilmiyor	Türkçe
G8	Biliyor	Bilmiyor	Türkçe
G9	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G10	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G11	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G12	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G13	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G14	Biliyor	Biliyor	Türkçe
G15	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G16	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G17	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G18	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G19	Biliyor	Biliyor	Giritlice
G20	Biliyor	Biliyor	Türkçe

Giritli göçmen topluluğunun gündelik hayatlarında kullandıkları ve Giritlice adı verilen dilin katılımcıların 17'si tarafından bilindiği ve konuşulduğu araştırma sonrasında tespit edilmiştir. Ahmediye Mahallesi'nde yapılan saha çalışması sonucu katılımcıların tamamı tarafından Giritlicenin konuşulduğu tespit edilmiştir. Üçgen Mahallesi'ndeki katılımcıların ise 7'si söz konusu dili konuşabilirken, 3'ü bu dili konuşamadığını ama öğrenmek istediğini ifade etmiş, 1 görüşmeci yaşa bağlı olarak bu öğrenme sürecinin giderek güçleştiği yönünde ifade kullanmıştır:

“Sadece Türkçe biliyorum. Tabii ki Giritliceyi öğrenmek isterim. Ama şöyle bir şey var ben hep gençlere de söylüyorum, biz Giritlice kurslar veriyoruz. Fakat Giritlice kursa gelen de 50 yaşın üstünde, bizim öğrenme yetimiz çok zayıflamış durumda. 20-25 yaşındaki duru bellek ile şimdiki bellek aynı değil. Dolayısıyla işimiz çok zor.” (G1, erkek)

“Maalesef bilmiyorum, çünkü bizim evde hiç konuşulmadı. Birde 3 kuşaktır buraya yerleşmişiz. Ben 4. kuşak oluyorum. Bu toplumda yaşadığımız için Türkçeyi öğrenmişiz ama Giritlice unutmuşuz. Bende çok isterdim keşke ailede konuşulsaydı.” (G7, kadın)

Giritli göçmenlerin kırsal alan ve kentsel alan olarak gündelik hayatlarında dillerini konuşabilme düzeylerinin farklılık gösterdiği söylenebilir. Özellikle kırsal sahada Giritlice, göçmenler arasında daha sık tercih edilebilen bir dil olarak gözlemlenmiş ve katılımcılar ile gerçekleşen görüşmeler sonucunda gözlemler ile tutarlı cevaplar elde edilmiştir. Aşağıda yer alan ifadelerden Giritlice adlı dilin göçmenlerin gündelik hayatlarının bir parçası olduğu anlaşılabılır:

“Biz devamlı Giritlice konuşuruz, benim ablamgil de kendi aralarında devamlı Giritlice konuşur. Evde de devamlı konuşulur.” (G17, erkek)

“İkimiz evde Türkçeyi çok nadir kullanırız, çünkü anlamaz benim herif beni. Kendimi daha iyi anlatırım Giritliceyle, köyde de çoğu hane Giritlice konuşur. Torunlar, çocuklar gelince tabi mecbur Türkçe konuşulur. Benim yine Türkçem adama göre daha iyidir.” (G16, kadın)

“Her şey herkesin yanında konuşulmuyo, evde gelinden gizli bazen konuşulcak şeyler oluyor, o zaman hep Giritlice tabi dil. Ama gelin yeni, bizi çok anlamıyo, oda öğrenmeye çalışıyor bizle, öğrendi de baya kelime.” (G5, kadın)

G17, G16 ve G5 Ahmediye Mahallesi’nde yaşamaktadır. Ahmediye Mahallesi kırsal bir alanı temsil etmenin yanında komşuluk ilişkilerinin de devam ettiği bir mekân olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla Ahmediye’de Giritlicenin gündelik hayatta tercih edilen bir dil olmasında göçmenlerin bu dili muhafaza etmesi ve Ahmediye’nin küçük bir yerleşim yeri oluşu etkileşimin devam etmesinde etkili olmaktadır.

3.3.1. Göçmenlerin Ana Dil Algısı

İnsanların yaratmış oldukları kültürün içinde dil topluluğu rasyonel bir açıdan düşünülebilecek araçlardan birisidir. İnsan topluluklarının başarılı olabilmesi ve kültürlerinin devamı için ilk koşul olarak dil topluluğu görülmektedir. Kültürel birikimin var olduğu her alanda dil ile karşı karşıya kalınılabilmektedir. Bütün insanlar belirli dil topluluklarına ayrılmıştır. Söz konusu topluluklarda kimi zaman tek bir dil konuşulurken bazı durumlarda

birden fazla dil kullanılabilmektedir. Bireyin hayatında öğrenmiş olduğu ilk dil de ana dil olarak belirtilmektedir (Porzig, 1995: 157).

Araştırma sırasında göçmenlerin günlük yaşamlarında Giritlicenin sık kullanıldığı tespit edilmiş ve göçmenlerin ana dil olarak görmüş oldukları dilin tespiti de bu noktada önem taşımıştır. Üçgen Mahallesi'nde görüşme gerçekleştirilen 3 katılımcının Giritlice adı verilen dili bilmedikleri belirlenmiş, dolayısı ile de buna paralel bir şekilde cevaplar alınmıştır:

“Ana dilim Türkçe, Antalya’da doğdum büyüdüm. Hem literatürde böyle bir dil yok. Yani bu Girit Adası’nın kullandığı yerel dil aslında. Elenika değil, Yunanca değil. Yani tamamen kendi içerisinde, mesela Zazaca kurs vermek gibi. Zazaca diye bir dil var mı? Aslında var. Ama bir karşılığı var mı? Zazaca öğretmeni olabilir miyiz?” (G1, erkek)

“Ben hiç Giritlice bilmem, eksikliğini hissetmedim ama isterdim bilmek. Babam Giritlice bilirdi. Bende öğrenmek isterdim. Ekmek ne demek, su ne demek. Oda bana hayır hayır, gerek yok. Siz Türkiye’de yaşıyorsunuz derdi. Peki, babacığım bu dil Yunanca mı derdim. O da hayır derdi. Yunanca ile Giritlice farklı iki dil.” (G8, erkek)

Katılımcıların vermiş oldukları ifadelerden anlaşılabileceği üzere Giritlicenin nasıl bir dil olduğuna dair bilgi sahibi olmalarının yanında bu dili bilmedikleri görülebilir. Yukarıda yer alan ifadelerde her 2 katılımcının 4. kuşak göçmen olduğu söylenebilir. Görüşme gerçekleştirilen 3 katılımcının da 4. kuşak olduğunu Giritlice adı verilen dili konuşmadıklarını ve ana dillerini Türkçe olarak tanımladıkları söylenebilir.

Katılımcılardan 17’si Giritlice konuşabilmektedir. Bunlar arasında 7 katılımcı ana dilini Türkçe olarak tanımlamıştır. Ana dilini Türkçe olarak tanımlayan 7 katılımcının 2’si Ahmediye Mahallesi’nden olup, 5’i Üçgen Mahallesi’ndeki katılımcılardır:

“Ana dilim Türkçe, ben Türkçe ile birlikte aynı anda Giritliceyi öğrendim. Çevre bunda çok etken. Köyde tamamen Giritlice konuşuluyordu. Ben küçükken köyden gelen yaşlılarım oluyordu, hiç Türkçe konuşmuyorlardı. Ben ilk öğrenirken anlıyordum, konuşamıyordum ama Türkçe cevap veriyordum. Pek fazla telaffuz edemiyordum. Sonra sonra ben kendi kendime alıştırma yaparak biraz ilerlettim telaffuzu ama birisi konuştuğu zaman çok iyi anlıyorum. Çocuğum bilmiyor.” (G3, kadın)

“Ana dilim Türkçe. Eskilerimiz belki Giritlice der de bizim Türkçe. Dört dörtlük değil de yine de biliyoruz Giritlice. Haberleşme ooo, ondan kolayı yok. Her şeyi aşağı yukarı biliyoruz.” (G12, erkek)

G12 ana dilini Türkçe olarak tanımlamıştır. Ahmediye Mahallesi’nde ana dilini Türkçe olarak tanımlayan 2 kişiden biridir. Yukarıda “ooo ondan kolayı yok” derken iyi

derecede Giritlice konuştuğunu fakat çocukları bu dili bilmediği için her zaman ve her koşulda konuşulmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların yarısı ana dilini Giritlice olarak ifade etmiştir. Ana dilini Giritlice olarak ifade edenlerin 8'i Ahmediye Mahallesi'ndeki katılımcılar iken 2 katılımcı Üçgen Mahallesi'nde yaşamaktadır. G2, G6, G13, G18 kodlu katılımcılar ana dil ile ilgi olarak şu şekilde ifade kullanmışlardır:

“Ana dilim Giritlice, ben sıfırdan bildiğim için tabii ki Giritlice. Türkçe ikinci dilim. Ama şimdi konuşacak pek bi insan yok karşımda ama bi tane biriyle karşılaştın mı hemen direkt kendi dilini konuşuyorsun.” (G2, kadın)

“Ana dilim Giritlice. Türkçe ikinci bir dilim.” (G6, kadın)

“Tabi ki Giritlice, ilk Giritlice öğrendim.” (G13, erkek)

“Giritlice canım, okulda öğrendik biz Türkçeyi. Öğretmenler “ay Allah’ım” diyorlardı, ben bunları nasıl garacam, Türkçe mi öğretem ders mi yapcam bu çocuklarla diyorlardı.” (G18, kadın)

Ana dilini Giritlice olarak tanımlayan Giritli göçmenler ilk öğrenmiş oldukları dili ana dil olarak görmektedirler. Özellikle kırsal alanda ilk öğrenilen dil Giritlice olmuştur. Katılımcılar okula giderken Türkçeyi öğrenmeye başladığını ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarak katılımcıların okula gitmeden önce aile içinde ve sosyal çevrede Türkçe yerine Giritlice tercih ettikleri söylenebilir. Bunun yanında söz konusu katılımcıların ilk göç eden akrabaları genellikle babaanne, anneanne ve dedelerdir. Çocukluk dönemlerinde geniş aile modeli içerisinde yaşamaları söz konusu göçmenlerin ailede ilk Giritlice öğrenmesi sonucunu ortaya çıkarmış olabilir. Bundan dolayı katılımcılar ana dilini Giritlice olarak tanımladıkları söylenebilir:

“Benim anneannem Türkçe bilmezdi. Küçükken bende bilmezdim. Okula gidene kadar Türkçe bilmiyordum. Birinci sınıfı 1 yıl geçemedim Türkçe bilmediğim için, ertesi yıl öğrenince geçtim. Halen de belli konuşmamdan.” (G13, erkek)

“Hoca geldi bi gün yakamdan tutmuş soriyi, bu ne diyi, dedim ben de kubi, hayır bunun Türkçesi kubi değil öğren gel, bu düğme düğme diyi.” (G19, kadın)

G13 ve G19'un ifadesi yukarıdaki yorumu destekler niteliktedir. G13 Türkçe bilmediği için eğitim hayatında bir takım sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir. G19 da benzer sıkıntılar yaşadığını ama Türkçe bilmediği için sınıfta bırakılmadığını belirtmiştir. Aşağıda yer alan tablo G19'un görüşmeler sırasında kullandığı Giritlice kelimelerden oluşmaktadır.

Gündelik hayatlarının önemli bir parçasını ve iletişim unsurunu oluşturan Giritlice, katılımcı tarafından gündelik hayatta daha çok tercih edilen bir dil olmuş ve görüşme boyunda sürmüştür. Aşağıda yer alan tabloda katılımcıların görüşmeler esnasında kullandıkları kelimeler tespit edilip, sunulmuştur:

Tablo3. 3: Katılımcıların Görüşme Esnasında Kullandığı Giritlice Kelimeler ve Türkçe Karşılıkları

Kullanılan Giritlice Kelimeler	Türkçesi	Kullanılan Giritlice Kelimeler	Türkçesi
Adalya-Nadalya	Antalya	Kupa	Bardak
Alaçi	Tuz	Kupalaç	Çay Bardağı
Eşetaya	Allahaısmarladık	Levante	Kolonya
Kalimera	Merhaba	Nero	Su
Karpuz	Karpuz	Palikarya-Parikarya	Efe, yiğit
Kopela	Güzel	Somi	Ekmek
Kopela Mou	Güzelim	Sopama Melis	Sus konuşma
Kubi	Önlük Düğmesi	Şatelo	Çay tabağı

Belirli bir topluluk ortak bir dil etrafında, dilin koruyup geliştirdiği toplumsal değerler çevresinde ortak bir kimliğin oluşmasına sebep olabilmektedir. Dolayısı ile dil ortak kimliğin ifadelerinden bir tanesini teşkil etmektedir (Tuna, 2003: 43). Girit göçmen topluluğunda da Giritlice ortak kimliği oluşturan kültürel unsurlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Katılımcılar özellikle Ahmediye Mahallesi'nde yapılan görüşmelerde Giritlicenin hayatlarında önemli bir yer tuttuğunu, dolayısı ile gündelik konuşma dillerinin Giritlice olduğunu ifade etmişlerdir.

3.4. Göçmenlerin Dinsel Kimlikleri

İnsanlığın kadim tarihinde, önceki devirlerde din olgusu ile daimi bir şekilde bireyler veya topluluklar karşı karşıya gelmiştir. Dolayısıyla sosyal bir grubun içinde yaşamış olan birey bir dinsel inanç biçiminin içinde hayat sürdürme imkânı elde edebilmiştir (Freyer, 1964: 31). Söz konusu gruptaki bireyler birer dinsel temsil haline gelebilmektedir. Bu anlamda dinsel temsiller kolektif gerçeklikleri yansıtan kolektif temsiller olarak belirtilebilir (Durkheim, 2007: 141). Klasik sosyologların din anlayışının bir sentezini yapan Berger'e (2011: 25) göre din ve toplum ilişkisinde diyalektik bir bakış açısı hâkimdir ve buna göre din toplumla, toplum da dinle bütünleşmiş bir yapıya sahiptir.

Dinsel bir geleneğe bağlılık gibi aidiyetler bireyler tarafından farklı önem derecesine sahip olabilmektedir (Maalouf, 2008: 16). İnsanlar yaşamlarındaki olaylar arasındaki sürekliliği sağlamak ve anlamlandırmak amacıyla, nihai, aşkın bir gerçeklik içinde yer alabilirken bunun tam tersi de mümkün olabilmektedir. Söz konusu kişilerin aşkın bir güce yöneldiği takdirde dini bir anlatısal kimliğe başvurmuş olduğu söylenebilir (Vermeer ve Ven, 2006: 177). Böyle bir kimlik edinen bireylerin kendilerini tanımlarken dini aidiyetlerini ön plana çıkarabildiği söylenebilir.

Girit Adası'nda yaşamlarını idame ettirdikleri süre boyunca Yunanlılara karşı kendilerini tanımlarken Giritliler, Müslüman kimliğini ön plana çıkarmışlardır (Şenesen, 2012: 538). Anadolu'da büyük bir bölümü Sünni, Müslüman, Hanefi olan Giritlilerin bir bölümü de Bektaşî kimliğine sahiptir (Aydın, 2012: 221). Şenesen'in (2011: 53) belirttiğine göre ise Girit'ten Anadolu'ya gelen göçmen ailelerin yarısından çoğu Alevi- Bektaşî inancına bağlıdır. Sepetçioğlu'nun (2011: 238) ifadesinde olduğu gibi Bektaşilik, Giritli göçmenlerin kültürel kimlik boyutunda ön plana çıkan özelliklerden birini teşkil etmektedir. Alan araştırmasını yürüttüğü Davutlarlar'da Bektaşilik konusuna insanların çekimser yaklaştığını, belirli görüşmeden sonra göçmenlerin sınırlı olsa bu konuda cevap verdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Giritli göçmenlerde Bektaşilik inancının yaygınlık derecesini tespit etmenin mümkün olmadığını belirtmiştir (Sepetçioğlu, 2011: 256-258).

Bektaşî topluluklar; kültürleri, inançları oluşturmuş oldukları kurumlar açısından ayrı değerlendirilebilecek ve sosyolojik çözümleme yapılabilecek dini gruplardır (Bal, 2002: 11). Ali Selçuk tarafından hazırlanmış olan "Giritli Göçmenler" adlı çalışmada, Bektaşiliğin ilk göçün gerçekleştiği sıralarda yaygın olduğu ifade edilmektedir. Birinci kuşak göçmenlerin tamamı Bektaşî kimliğine sahip iken kuşaklar boyunca Bektaşî kültürü aktarımı zayıflamış ve Girit göçmenleri asimilasyon sürecinin unsuru haline gelmiştir (Selçuk, 2018: 61).

Tablo3. 4: Katılımcıların Dini Kimlik İfadeleri

Katılımcı No	Göçmenlerin İnanç İfade Biçimi	Katılımcı No	Göçmenlerin İnanç İfade Biçimi
G1	İnanç ayırımım yok. Hümanist.	G11	Sünniyim.
G2	Sünni, Hanefi mezhebi.	G12	Hanefi mezhebim.
G3	Sünniyim.	G13	Müslümanım.
G4	Sünniyim.	G14	Hanefi mezhebim. Hacıyım.
G5	Sünniyim, hacıyım.	G15	Haneyiyim, hacıyım.
G6	Müslümanım, Sünniyim.	G16	Elhamdülillah, Sünniyim.

G7	Sünniyim	G17	Hanefi dinimiz.
G8	Hümanistim.	G18	Müslümanım, Sünniyim.
G9	Sünniyim, hacıyım.	G19	Müslümanım.
G10	Nasyonelim.	G20	Müslümanım, hacıyım.

Saha araştırmasının yürütüldüğü Üçgen Mahallesi ve Ahmediye Mahallesi'nde katılımcılar inanç biçimlerini rahat bir şekilde ifade etmişlerdir. Söz konusu mahallelerde göçmenlerin 17'si kendini Müslüman kimliği içinde tanımlamıştır. Müslüman olarak tanımlayan göçmenlerin 10'u Sünni olduğunu vurgularken, 5 katılımcı Hanefi mezhebine aidiyetini vurgulamıştır. Kendisini Müslüman olarak tanımlayan 17 kişiden 5'i hacı olduğunu ifade etmiştir:

“Elhamdülillah, Hanefi dinimiz. Bunun Alevi'si de varmış ama Elhamdülillah Müslümanlıkta Hanefilik mezhebimiz, bilhassa bizim köy(Ahmediye) komple Hanefidir. Öyle değişik din bulunmaz Alevi'dir, şudur. Çünkü hep birbirine bağlı akrabalar geldi. Kumpanya akrabalar, kardeş, kardeş çocukları, anneanne, babaanne, dedeler, çok yakın evlatlar, torunlar, kardeşler hep indikleri yerde kumpanya akraba. Onun için bizde Alevilik yok. Var Giritlilerin Alevi'si de varmış, çingeni de vardır, bir şey diyemem, vardır yani. Ama bizde yok, biz Elhamdülillah Hanefiyiz.” (G2, kadın)

“Allaha şükür Elhamdülillah Müslümanım, Hanefi mezhebim. Bizim köy hepsi dindardır.” (G13, erkek)

“Ben gece gündüz Kur'an ile meşgulüm, okurum. Hacca da gittim. Kızım ben Yasin-i Şerifi, Ammeyi, Tebarekeyi, Cuma Suresini hep ezbere bilirim. Ben böyleyim. Buralar böyle. Ramazanda orucumu bırakmam ben şeker hastasıyım, ben de tutmamalıyım ama salamıyorum. Eşim önceden tutardı şimdi o tutamıyo. Eve misafir aç bile gelse Ramazan'da bana sofraya hazırla demez. Bizim burada erkeklerimiz bile alkol içmez. Benim oğlum gençlik çağında turizmin içinde onda da yoktur. Allah şaşırtmasın.” (G5, kadın)

Ahmediye Mahallesi'nde görüşme yapılan 10 kişinin tamamı Müslüman'dır. 5 hacıdan 3'ü Ahmediye Mahallesi'nde yaşamını sürdürürken, hacılardan biri olan G20 ise aslen Ahmediyeli olduğunu belirtmiştir. Aşağıda yer alan ifadelerde de dini kimlikler şu şekilde vurgulanmaktadır:

“Elhamdülillah Müslümanız kızım. Bu köy komple Müslüman Sünnidir. Bektaşî olanı Alevi olanı var ama Ahmediye de yok. Namazımızı kılarız, dua eksik olmaz.” (G6, kadın)

“Ben dinimizi aynen uyguluyorum. Sünniyim. Köyümüz dindardır. %99, %100 herkes namazında, orucunda hırsızlığı olmaz, uğursuzluğu olmaz. Kimseye kötülük yapmaz.” (G12, erkek)

“Bizim köy (Ahmediye) dinine bağlıdır. Köy hep Müslüman’dır. Sünni’dir. Bu köy bu konuya çok önem verir. Oruç tutmayan da olsa bu kahvenin önüne gelip sigara içmez ama diğer köyler oyunda oynar, içki de içer. Benim hanım olsun oğlan olsun hiçbir gün kaçırmaz oruçlarını. Bizim burası bu hususta çok iyi. Tutmayı da ya şeker vardır, ya kalpten ameliyat olmuştur. Bende önceden bırakmazdım.” (G17, erkek)

Giritli göçmenler arasında yaygın olan Bektaşilik inancı hakkında fikri olmayan katılımcılar da bulunmaktadır. Bektaşilik inancının olduğunu ve çevre köylerde bu inanca sahip olan Giritli göçmenleri tanıdığını ifade eden görüşmeciler de bulunmaktadır. Bununla birlikte G16 eskiden Ahmediye’de Bektaşi inancına sahip olan komşusunun yaşadığını belirtmiştir:

“Bektaşilik ile ilgili hiçbir şey duymadım. Babaannemden de keza böyle bir şey duymadım. Sanmıyorum Bektaşilik olduğunu. Köyde mesela Molla isimli hocalar da vardı. Bektaşilik varsa da hiç bilmiyorum ne olduğunu. Bizim bir tanıdık vardı onu bilirdim ve oda camide hocalık yapardı. Bildiklerim aile fertlerinin anlattıkları kadar.” (G7, kadın)

“Elhamdülillah Müslümanım. Sünniyim. Hacca da gittim, umreye de gittim. Köy hep böyledir. Bir komşumuz vardı. Onlar Bektaşıydı. Namaz yok, oruç yok. Biz hacca giderken, Araplara para yedircenize gidin bir çocuğu evlendirin diyor. İnanç yok onlarda.” (G15, erkek)

“Müslümanız, Sünni’yiz. Köy hep dinine bağlıdır. Bektaşilik inancı var. Bu köyde bir iki tane vardı. Şimdi yok ama. Kadriye, İhsaniye’de Bektaşi çoktur. Onlar oruç tutmaz, inanç yok, namaz yok, neymiş diyo namazda. 7 gün mü ne oruç tutarlar. Allah kabul etsin.” (G16, kadın)

Araştırmaya katılan 20 kişi arasında 2 katılımcı kendisini hümanist olarak tanıtmıştır. Söz konusu iki kişi herhangi bir dini kimliğin büyük önem teşkil etmediği yönünde ifadelerde bulunmuştur. G1 ile G8’in aynı zamanda iki yakın arkadaş olduğu G8 ile yapılan görüşme sonucu anlaşılmıştır. Buradan hareketle her iki katılımcının kendisini “hümanist” olarak tanımlama yapmasında etkili olan durumların paylaşılan ortak değerler, dernek üyelikleri ve yaşların birbirine yakın olması olarak ifade edilebilir.

“Ben Sünniyim, dedemler öyle derdi. Belki Bektaşilikte vardı bizde, bilmiyorum. Yani anlatmak istediğim hiç takılmam Aleviliğe, Sünniliğe. Ama genel anlamda Bektaşilik daha rahat olabilir ve Bektaşilik de orta bir nokta gibi olmuş. Daha hoşgörü anlayışlı. Şunu da söyleyeyim tamamen mantığım ile bilğim yok bu konuda. Ben din ayrımı yapmam, Hümanist olarak kendimi tanımlıyorum.” (G1, erkek)

“Tanıdığım Bektaşi dedesi var mahallede, ağlayarak ibadet eder, ama bunu saklıyor... Benim elemanlarım, ustam, zeytinyağlarını yapan kadın Alevi. Ama ben hiç öyle bir düşünceye girmedim.

Sadece biz Yunan değiliz, Türküz. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan da gurur duyuyoruz, her zaman. Biz her festivalde devasa bayrak açarız. Bizim için Atatürk, bayrak, kendi içimizde yaşadığımız din çok önemlidir. İnsanlık dinine inanıyorum, her yerde söylerim, hümanistim. Laikliğe inanan bir toplumuz. Bizim eski kadınlarımıza bakın, hep moderndir. Babaannem ama kapkara çarşafıdır.” (G8, erkek)

Katılımcılardan biri herhangi bir din ayırımına inanmadığını vurgulamış ve kendisinin nasyonal olduğunu ifade etmiştir. Nasyonal kelime anlamıyla karşısında başka ulusların var olduğunu göz ardı etmeyerek, meşru ve dürüst bir egoizme dayanmaktadır. Komşularını tedirgin etmeden yaşamını sürdüren, onlarla karşılıklı fayda temelli yapıcı ilişkilerde bulunan iyi komşu kimliğine sahip kişilere atıfta bulunmaktadır (Özbilgen, 1969: 449). G10 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizde Alevi’ye Bektaşî denir, doğuda Alevi. Aslında hepsi aynı inanç. Hz. Ali inancı, peygamberimizin damadı. Bektaşî’yim demeye korkardın. Hor görürlerdi. Dinsiz mi diyolar ne diyolar. İnanç aynı inanç, ben nasyonal, insanlığın dışında her şeye karşıyım, benim için din hiç önemli değil. Kimliğimde İslam yazıyor, Allah ile benim aramda. Bir tabiat gücü var bir de din gücü var, hangisi? Ağacın yetişmesi, bu güç nerden geliyor? Doğa gücü. Bir güç daha var duanın gücü, ben yaşıyorsam annemin duası sayesinde.” (G10, erkek)

G10 hümanist bir anlayışa sahip olduğunu ifade etmiş, insanlığın dışındaki her şeye karşı bir tavır sergilemiştir. Kimlik kartında İslam şeklinde dini bir kimlik ifadesinin yer alıyor oluşunun önemli bir ifade olmadığı, asıl olan dinin ilahi güç ile birey arasında olduğunu ifade etmiştir.

3.4.1. Bir Dinsel İtibar Kategorisi: Girit Göçmenlerinde Mollalık

Tarih boyunca farklı İslam toplumlarında görülen Molla kelimesi günümüzde en çok İran’da kullanılmaktadır. Molla kavramı her toplumda farklı anlama gelebilecek şekilde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti’nde kadı gibi büyük âlimler için kullanılan kavram Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde sosyal anlamda değer kaybına uğramıştır. Türkiye’de ise muhafazakâr kesime yönelik kullanılabilen bir kavram olmuştur (Algar, 2005). TDK sözlükte ise molla “*büyük kadı*”, “*medrese öğrencisi*” “*büyük bilgin*” ve “*dini yönü ağır basan kimse*” anlamlarında kullanılmaktadır (TDK, 2020).

Molla dinsel eğitimin sürekliliğinin bir ifadesi ve statü göstergesi gibi fonksiyonel rollere sahiptir (Subaşı, 1999: 135). Medreseler Mollaların mekânı olarak bilinmekte ve Sünni eğitim veren kurumlar olarak yapılanmaktadır. Molla sınıfı, dinsellik tema ve eğilimleri yansıtmada özgün nitelikleri içinde barındıran görüngü olma özelliği de göstermektedir.

Mollalar medrese hocalığı yanı sıra dinsel törenleri yönlendirme, köy çocuklarına Kur'an dersi verme gibi konularda da öne çıkmıştır (Subaşı, 1999: 135-137).

Girit göçmenleri ile yapılan görüşmeler boyunca Müslüman kimliklerini ön plana çıkaracak ifadeler yer almıştır. Üçgen Mahallesi ve Ahmediyeh Mahallesi'nde yapılan görüşmelerde nasyonal, hümanist, Sünni ve Hanefi gibi kimliklerin yanı sıra Mollalık şeklinde ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Üçgen Mahallesi'nde mollalık iki katılımcı tarafından vurgulanmıştır. Ahmediyeh Mahallesi'nde ise katılımcıların çoğunluğu "köyün tamamı Molladır" şeklinde ifade kullanmıştır:

"Hacıym ben. Senden istediğim İslamiyet'e sahip çıkın kızım. Kuran bunu buyuruyor. Şimdi Müslümanlar bile kendi arasında dışlıyor. Müslüman gibi görünüyor. Ajan çıkıyor. Gösteriş için yaşamayacaksınız. Yanımızda Kira men Kâtibin Melekleri var, onlar her şeyi yazar. Şimdi her şey elimizin altında. İyiyi kötüyü kullanmak elimizde. Cenabı Hak bunu buyuruyor bize akıl vermiş. Allahtan çok kork, Allah'ı çok sev. Bu akıllı telefonlar her şeyi gösteriyor. Ayetler her şey var. Ben Giritli mahallesinde hocalık yapan arkadaşlar ile hep yakındım gece gündüz kimseyi kırmadan dini vecibeleri yerine getiririm. Giritliler de böyleydi önceden. Ben Mollayım, Allah ile bağ kuracaksınız. Mollalık bunu buyurur." (G9, erkek)

"Köyümüz hep dindardır, bu köyde dinsiz imansız kimse bulamazsınız, oruç zamanı kimse kapısının önünde bir şey yeyip içmez, her şeyden önce saygı var bizde. Giritliler hep Müslüman'dır benim bildiğim... Ama köy komple dindardır. Molladır. Molla demek İslam'ın şartlarını yerine getirmek, Kuranında olmak, abdestinde olmak demektir. Bizim gelenler de hep Mollaydı." (G15, erkek)

G9 (erkek) ve G15 (erkek) Mollalığı dini vecibelerin, İslam dininin emirlerinin ve yasaklarının yerine getirilmesi şeklinde ifade etmektedir. Subaşı'nın (1999: 137) ifade etmiş olduğu dinsel törenleri yönlendirme, Kur'anı Kerim'i öğretme gibi eylemler Girit göçmenlerin vurgulamış olduğu Mollalık anlayışı ile paralellik göstermektedir. G14 (erkek) ve G16 (kadın) da Mollalık vurgusu yapmış olan katılımcılar arasındadır:

"Buraya gelenlerin çoğu Molla olarak geliyorlar. Hep dindar kesim. Bizim burası hep dindardır. Ben de Sünniyim. Kadriye'de tek tük Bektaşî var. Bektaşîliğin esası Alevî. Mezhepleri farklı olsa da asıl Türkler onlar. Bizi de çocukluğumuzda hâşâ Alevîliğe düşmanca yetiştirdiler. Ama bu da yanlış. Molla olarak geliyorsun düşmanlık besletiyorlar. Molla demek bu demek değil, hoşgörü demek." (G14, erkek)

"Benim anneannem dedem ilk geldiğinde Molla imiş zaten. O zaman edep var, çarşafsız sokağa çıkılmaz. Öyle dürüst, edepli, dinine bağlı Mollalık buydu işte. Benim bir el yazması Kur'an-ı-Kerimim var anneannemden kalma. Ona da Molla dedesinden mi anneannesinden mi kalma bilmem. Ama öncesi herkes dinini bağlıydı. Bu köyde kapılar kitlenmezdi. Niye herkes Allah'tan korkar. Köy tamamı mollaydı. İnanç vardı kızım." (G16, kadın)

Girit göçmenlerinin vurgulamış olduğu Mollalık, TDK sözlüğünde geçen “dini yönü ağır basan kimse” kullanımı ile daha çok örtüşmekte olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Girit göçmenleri eski-günümüz arasında git gel yaşamakta, dini yönün eskiye kıyasla zayıfladığına vurguda bulunmaktadır.

3.5. Giritli Göçmenlerde Yemek Kültürü

Toplumların beslenmesi, biyolojik olarak kabul edilebilen bir gerçekliktir. Bunun yanı sıra yemek ya da yiyeceklerin insanların tüketimine uygun bir hale getirilmesi ve tüketilen yiyeceklerde toplulukların davranış pratikleri beslenme olgusunu salt biyolojik bir karakterden çıkarıp kültürel bir olgu haline dönüştürebilmektedir (Beşirli, 2010: 159). Dolayısıyla sosyoloji disiplini içinde yemek yaşamsal faaliyetlerin idamesi, beslenme gibi eylemleri aşkın olarak düşünülebilecek bir olgudur. Yemek kültürün temel belirleyici unsurları içerisinde yer alabilmektedir (Kıstak, 2012: 281). Bu anlamda bir topluluk kendi kültür çevresi sınırlarında dolaştığında diğerlerini veya tersine kendini tanımlama ihtiyacı hissedebilmektedir (Fırat, 2014: 137-138).

Toplumların ekonomik yapıları ve bu yapıların şekillendirdiği gündelik yaşam pratikleri mutfak kültürünün belirleyicisi pozisyonunda yer almaktadır. Topluluk tarafından tarımsal üretim modeli veya göçer-konar yaşam biçimi ortaya sunulabilmektedir. Yaşanılan coğrafi ortamın iklim koşulları yemek kültürüne ve tüketilecek yiyeceklerin işlenmesine etki sağlayabilmektedir. Göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan topluluklarda temel uğraşı olarak hayvancılık görülürken, yemek kültürleri ve beslenme biçimleri de benimsemiş oldukları yaşam biçimine uygun olmaktadır (Beşirli, 2010: 160).

Giritli göçmenler Anadolu’ya göç etmeden önce Girit Adası’nda yaşamlarını sürdürmekte olan bir topluluktu. Ada tarihin en eski devirlerinden beri önemli bir yerleşim merkezi özelliği taşımaktadır (Yılmaz, 2014: 219). Bugün Doğu Akdeniz’de yer alan ve Yunanistan sınırları içerisinde yer alan ada kış aylarında dağlarda soğuk bir iklime sahip olsa da Akdeniz ikliminin özelliklerini taşımaktadır. Başlıca tarım ürünleri ise zeytin, narenciye ve üzumdür (Türk Ansiklopedisi, 1969: 378). Adadan gelen Müslüman göçmenler de Akdeniz iklimine sahip olan Antalya, Mersin ve Ayvalık gibi kıyı şehirlerine yerleşme imkânı bulmuşlardır (Emgili, 2006: 196). Dolayısıyla adadaki ekonomik faaliyetler, Anadolu’da da sürdürebilme imkânı bulmuş, buna bağlı olarak da beslenme şekilleri benzer şekilde devam etmiş olabileceği yönünde değerlendirme yapılabilir.

3.5.1. Giritli Göçmenlerinin Vazgeçilmez Unsuru: Ot Yemekleri

Giritliler için yemek kimlik ifadesinde temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Giritlilik kimliğinin en baskın unsuru onların mutfak kültürleridir (Sepetçioğlu, 2011: 278). Araştırma kapsamında elde edilen verilerde Sepetçioğlu'nun vurguladığı ifadeyi destekler nitelikte olmuştur. Katılımcılara yöneltilen “Girit kültürünü korumak için özel bir çaba sarf ediyor musunuz?” ve “Giritliyi Giritli yapan temel özellik nedir?” gibi sorularda öne çıkan cevaplar da yemek kültürü ve beslenme şekillerini vurgular nitelikte olmuştur:

“Yemek kültürlerimiz farklı, yemeklerimizin üstüne yoktur. Biz öyle acılı baharatlı, çok baharatlı yemeklerimiz olmaz ama biz sebze yemeklerimizi bile güzel yaparız. Burada sebze yemeğini bi kavuruyorlar, bol salçalı, bol biberli yapıyorlar ama biz asla öyle. Bizde öyle yok. Özeniriz çok yemeklerimize. Öyle çok salçalı, baharatlı olmasına şey vermeyiz. Daha sağlıklı.” (G2, kadın)

“Girit kültüründe çok baharat, sarımsak, çok soğan yok, domates de yok, salça da yok. Mesela otlarımız var bizim. Bu otlar beyaz pişirilir. Enginara, baklaya kesinlikle konulmaz, yerli halk koyar.” (G3, kadın)

“Çok tuhafına gidermiş, ya sürekli otlar besleniyorlar, ot yiyorlar falan diye. Oysa şimdi de günümüzde de onların zeytinyağlı ot yemeklerini öneriyorlar.” (G1, erkek)

Katılımcılar Girit kültüründe yemeğin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. Bilhassa otlar Girit mutfağının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Sebze ağırlıklı bir beslenme şekli olan Girit göçmenleri “sağlıklı yemek” söylemini görüşmeler boyunca vurgulamışlardır. Yemeklerde aşırı baharat, trans yağ, aşırı soğan ve işlenmiş salça gibi malzemeleri kullanmaktan kaçındıkları söylenebilir. Ot yemekleri genellikle bol zeytinyağlı ve beyaz bir biçimde (salçasız) pişirilmekte fazla malzeme kullanımı da gerçekleşmemektedir. Göçmenler söz konusu özellikler ile kendilerini yerli halktan ayırıp, Giritlilik kimliğini ön plana çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Yemek kültürünü ön plana çıkarma noktasında yalnızca kadın katılımcılar söylemde bulunmamış, erkek katılımcılar da Girit kültürünün vazgeçilmez unsuru olarak kabul gördükleri ot yemeklerini ön plana çıkarmışlardır. G14 (erkek) evlidir ve eşinin yerli olduğunu ifade etmiştir:

“Bizim sadece kışın çıkan otlarımız vardır. Enginar vardır mesela, Girit'ten gelmedir. Zeytinyağlı yemekleri keza ordan buraya gelmiştir. Yeşil turplar vardır, ara diken vardır. Pazara gittiğinizde 15-20 liradır kilosu, baya da pahalıdır. Dağlara taşlara gider dikeriz, orada benim hanım yörüktür ama Girit kültürünü almıştır, Giritliler kadar iyi yemek yapar. Girit yemeğinin özelliği bol zeytinyağlı olması, salçasız olmasıdır. Limon da eklenir içine. O otu bulabilmek mesele. Kayınvalidemgil de hastası oldu.

Hafta sonları gelirler bahçeye ot toplarlar, biz öğrettik onlara. Şimdi pazara git bulamazsın, sabah gittin buldun buldun, insanlar yarışıyor.” (G14, erkek)

G14 ile 2020 Ocak ayında görüşme gerçekleştirilmiştir. Kendisi enginar tarımı yapmaktadır ve Giritliler arasında enginarın sevilen yemekler arasında olduğunu belirtmiştir. Katılımcı nisan ayının ortasında enginarların olgunlaştığını belirtmiş olup, nisan ayında enginar yemek için ve bahçeyi göstermek için araştırmacıya davette bulunmuştur. Aynı zamanda kendilerine özgü kültürel unsur olarak gördükleri otları yerli halka sevdirdiklerini ve bu yolla onların da otları yakından tanıdığını belirtmiştir. G14 aynı zamanda otların pazarda pahalı oluşundan ve ticaret amaçlı kullanımından da şikâyetçi olup otları artık eskisi gibi bulamadığından şikâyetçi olmuştur.

“Giritlilerin kültürü çok farklı. Mesela bütün otları yer Giritli. Ne kadar ot varsa yinen otların hepsini biliyoz yiyoz yani. Herkes bilmez, yerliler bilmez ki. Yerlilere de biz öğrettik zaten. Şurda Boğazak Köyü var ordan ot toplamaya giderdi bizim kadınlar. Yemek olarak çok farklıdır. Rozita, turp otu, aladiken, sarmaşık, arapsacı, vuruvez. Bunların hepsi farklıdır. Bu yemekler salçasız olur, çok lezzetli olur. Biz otları çok seviyoruz. Bazı otların pidesini yapıyoz çökelekli.” (G12, erkek)

G12 de Girit yemeklerinin nasıl bir yöntem ile piştiğine hâkim olup birçok ot ismi bildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte doğadaki otları yakından tanıdığını, hangi otun yenip yenmeyeceği konusunda bilgi sahibi olduğunu söylemiştir.

“Turp otu, sarmaşık en az 10 çeşit ot sayarım sana. Yerliler bize bırakmıyor artık. Bizden öğrendiler, bırakmıyorlar bize. En güzelini biz yaparız. Otlara salça kullanmayız.” (G13, erkek)

G13, tıpkı G14 gibi eskisi kadar otları temin edemedikleri konusundan muzdarip olduğunu belirtmiştir. Diğer katılımcılar da olduğu gibi otlar konusunda geniş bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Yerlilerin otları kendilerinden öğrendikleri ifade etmiş olup, “bizim olana sahip çıktılar” şeklinde sitemde bulunmuştur.

Ot yemeklerinin çok fazla pişirilemediği bilinmektedir. Otlar sapları piştikten sonra süzülüp zeytinyağlı servisi olur. Kavurma tekniği haşlamaya göre daha az tercih edilebilir bir yöntemdir. Otların şeklinin ve renginin korunmasına özen göstermektedirler (Yentürk, 2015). En yaygın olarak bahsettikleri otlar ise şevketi bostan, vuruvez, turp otu, arapsacı, rozita, aladiken, sarmaşık gibi otlardır. (G12, erkek)

Giritli göçmenler mutfak kültürlerinde Giritlilik vurgusu yapmaktadır. Bununla birlikte otların besleyici değerin oluşu, bir takım rahatsızlıkları engelleyici özellikleri ve çağın

hastalıklarından bir tanesi olarak nitelenebilen kanserin önüne geçebilecek alternatif tıp yöntemi olarak görmektedirler. Onların vermiş olduğu ifadelerde Girit otları şifalı otlar olarak da kullanılmaktadır. G7 böyle bir ifadede bulunmuştur. G13 de enginarın Giritliler için önemli olan bir sebze olduğunu vurgulamıştır:

“Giritliler buraya ilk geldiği zaman, Girit ada sonuçta. Hayvancılıkla pek ilgileri yok hep bitkiler ile uğraşmışlar, tarım ile uğraşmışlar. Buraya gelince de şifalı otları toplayarak geçimlerini devam ettirmeye çalışmışlar. Bu ot yemeklerinin hiçbirinde salça kullanılmaz. Zeytinyağı ile yapılıyor. Şevketi bostan bunlardan biridir.” (G7, kadın)

“En az 40 tane enginar yersen kanın tertemiz olur. Kanı temizler. Hele beyaz yeri çok tatlı olur. Çiğini çok severiz.” (G13, erkek)

“Şevketi bostan dediğimiz böbrekteki kumu taşı döküyor. Sarmaşık dediğimiz kanser ilacı, eczacı bizden alıyordu, ilaç yapıp satıyordu. Esas otçuluk İzmir’de, yakında Alaçatı ot festivali var. Burdan oraya gitcekler otobüslerle, şimdi birde ekiyorlar onları. Ekilen şevketi bostanın zevki yoktur ki. Kökü kök değil. Bizde yapıyoruz ticaretini, ama doğadan topluyoruz. Bunların ektiği şevketi bostanın kökleri ilaç olamaz (askolibrus).” (G20, erkek)

G7 Giritlilerin doğadan şifalı otları toplayarak geçimini sağladığını ifade etmiştir. Şifalı otlar şeklinde ifade kullanılması G20’nin kanser hastalığı, böbrek rahatsızlıklarına birebir şeklindeki ifadesi ile paralel gözükmektedir.

Yukarıda G20 Girit otları ile yapılan yemeklerin hastalıklara iyi geldiğini vurgulamış ancak doğadan toplanan otların böyle bir özellik taşıdığını belirtmiştir. Ticari amaçlı olarak şevketi bostan adı verilen otun satışını kendi erkek kardeşinin yaptığını söylemiştir. İzmir civarında şevketi bostan isimli otun ekim yoluyla yetiştirilmeye başlamasına karşı çıktığını, bu şekilde yetişen otların ilaç niyeti ile kullanılamayacağını vurgulamıştır:

“Otu köküne kadar kullanırız. Giritlinin birine demişler ki gel gel demişler, o da çok tokmuş, bakla bile olsa yiyecek halim yok demiş. O kadar çok severiz baklayı. Bunun yanında enginar var. Bahçelerimizde bakla, enginar ekerdik, çok düşkündük. Favası, yahnisi her şeyi olur. Yemediysen tavsiye ederim.” (G3, kadın)

G3 de Girit kültüründe otların önemine vurgu yapmış bununla beraber de baklanın Giritliler arasında yaygın bitkilerden birisi olduğunu vurgulamış ve hiçbir otu zıyan etmediklerini ifade etmiştir.

Girit mutfağı sebzelerin, otların ve zeytinyağının kullanıldığı farklı tatlara sahip bir kültürden oluşmaktadır. Şifalı otları ile ünlü olduklarını düşünen Giritliler birçok hastalığın

tedavisinde bu otların kullanımının iyi geldiğini düşünmektedirler. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler boyunca farklı anlatılar dinlenmiştir. Bunlar arasında öne çıkan anlatılardan bir bölümü hasta-doktor ilişki ile ilgili olan anlatılardır:

“Otların köklerini yemek yaparım, yapraklarını börek yaparım ve içine de çökelek koyarım ve harika olur. Şevketi bostanımız var, dikenli olan, onun tadından geçilmez. Ben şevketi bostanı bir kere pişirdim. Benim doktorum sormuştu, kendisi genel cerrah. Pişiriyonuz mu, tanıyonuz mu, biliyonuz mu? Ya dedim bilmezmiyiz. Giritli isek biliyoruz, hepsini biliyoruz. Peki, pişirmesini de biliyor musun dedi. Tabi biliyoruz, hepsini biliyoruz. Bana pişirip de tattırabilir misin dedi. Ben bi pişirdim başımı belaya soktum. Her sene, senede iki üç defa götürüyordum, onun sayesinde kaç tane cerrah tattı bu sefer. Sonunda benden tarifini istediler. Yazdım verdim, kaybetmişler. Sonunda doktor, sen otur anlat ben kameraya çekeyim dedi.” (G2, kadın)

“Bir doktor vardı sigorta hastanesinde Hayati Düdener. Babamı ona götürdüm. Senden bir ricada buluncem dedi. Benim karı İstifno istiyor dedi, illa istiyor. Babam dedi kuşulu parkın ora önceden çalılıktı, gittim topladım verdim. O bizden doktor parası almazdı. Garibanların doktoruydu, ilaç parasını bile cebinden verirdi. Biz de ondan hiç para almazdık.” (G20, erkek)

G2 ve G20’nin ifadelerini kültürel bir açıdan yorumlarsak, Giritli göçmenlerin yaşantı dünyasının unsurlarının sağlık kurumu çalışanları tarafından da yakından bilindiğini söyleyebiliriz. Burada Geçgin’in (2017: 270) misafirperverlik, bağış eylemi ve ziyafet vermek gibi potlaç kültürünün Anadolu’da kodlanmış bir biçimin farklı versiyonu olarak söyleyebileceğimiz minnet ve vefa borcu gibi kavramlar armağan kültürüne eklenebilir. G20’nin aktardığı “garibanların doktoru, ilaç parasını cebinden verirdi, ben de ot toplar verirdim” gibi cümlelerden de karşılıklı bir bedelin olduğu anlaşılmaktadır. Burada karşımızda toplumsal ilişkiler ağına ihtiyaç duyan hasta-doktor arasındaki karşılıklı etkileşim ve eylemin varlığını görebilmekteyiz.

Yukarıdaki ifadeler ile birlikte Giritli göçmenler için kullanılan yaygın bir anlatı olan “Giritliler etyemez ot yer” söylemini değerlendirmeye çalışılmış katılımcılara da bu anlamda sorular yöneltilmiştir. G20’nin yukarıda bahsetmiş olduğu şevketi bostan yemeği kuzu eti ile yapılan et ve otun harmanlandığı zeytinyağlı bir Girit yemeğidir. Ot yemekleri ön planda olmuş olsa da çoğu ot yemekleri yapımında kuzu, keçi ve oğlak etinin kullanıldığı söylenebilir. Giritliler arasında sık tüketilen ve tarımı da yapılan enginar da “zengin yemeği” olarak görülmekte ve etli tüketilmektedir. Aşağıda yer alan ifadelerden de söz konusu durum anlaşılabılır.

“Çulama böreğimiz vardır. Laduri, balık çorbası, Mangir, Şevketi bostan, etli enginar, arapsacı, kabak fugato var. Her otu Giritliler et ile yer, özellikle keçi ve oğlak eti ile.” (G3, kadın)

“Buranın enginarı meşhurdur. Zengin yemeğidir, etsiz olmaz.” (G13, erkek)”

“Malatura etli olur.” (G20, erkek)

“Etli yemekleri kaymaklı yoğurtla yaparız.” (G5, kadın)

Görüldüğü üzere Giritliler ot ile birlikte eti harmanlayıp farklı lezzetler sunmaktadır. Özellikle küçükbaş hayvanların etini ot yemeklerinde kullanmaktadırlar. Giritliler arasında deniz ürünlerinin tüketiminin yaygın olduğu bilinse de katılımcılar yemek kültürleri ile ilgi yöneltilen sorularda “ot” ve “et” ikilisini ön plana çıkarmıştır. G1 keçi etinin Akdeniz ve Girit kültüründe tüketiminin tercih edilmesini şu şekilde aktarmaktadır:

“Keçi eti dışarıdan gelenlere sert gelir. Girit’te “kırıkırı” denen bir keçi türü var, yani Giritlice böyle diyorlar, sebebini bilmiyorum, uzun boynuzlu bir tür. Orada hayvancılık çok gelişmiş, Türkiye’den daha iyi durumda, Yunanistan demiyorum bakın. Bizim de Atalarımız tahmin ediyorum ki celeplik, hayvancılık ile çok uğraşmıştır o yıllarda. Keçi eti Antalya’ya birde şöyle uymuştur. Koyun eti yağlıdır. Mesela soğuk iller için idealdir ama sıcak da keçi eti daha avantajlıdır.” (G1, erkek)

G8 ise Giritlilerin et kültürünü, Antalya’nın yerli halkı olarak tabir ettiği yörüklerden aldığını düşünmektedir. Söz konusu durumda karşılıklı bir etkileşimin varlığına bir vurgu olduğu söylenebilir:

“Antalya’nın yerlisi diye tabir ettiğimiz insanlar yörükler genelde et ile beslenirler biz ise otlar. Ama yörükler ile Giritliler et ile otu karıştırıp, ortaya muhteşem bir şey çıkarmışlar. Biz onların kültüründen yararlanmışız.” (G8, erkek)

Giritli göçmenler için kullanılan “ottan başka bir şey yemezler”, “koy önüne otu sal yesin” ve “otçular geldi” gibi yaygın söylemler katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ancak Giritliler gündelik yaşamlarında ot ağırlıklı bir beslenme biçimi ile birlikte et çeşitlerini de beslenme ritüellerine eklemektedirler. Bununla beraber taş fırınları özellikle hamur işi yemekler ve et yemekleri yapımında kullanmaktadırlar.

“Taş fırında tepside patates yaparız.” (G14, erkek)

G14 taş fırınların Giritlilerin yaşantı dünyasında önemli bir yer edindiğini ifade etmektedir. Taş fırında yapılan patates ise et ile harmanlanıp hazırlanan bir yemek çeşididir.

Giritliler ot ağırlıklı beslenme şekillerinin yanında et çeşitlerini ritüellerine eklemişlerdir. Dolayısı ile Giritli göçmenler için kullanılan “etyemez ot yerler” söyleminin aksine “hem et hem de ot yerler” ifadesinin kullanılmasının daha anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Giritliler arasında tüketiminin yüksek seviyelerde olduğu görülen otlar ve otlar ile yapılan yemekler kuşaklar boyu aktarılmış olmasına rağmen kimi katılımcılar tarafından Girit otları doğal ortamında yetişmediği ve ticari amaçlı kullanıldığı için “şifalı otlar” şeklinde adlandırılmayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte G8’in de desteklemiş olduğu kültürel unsurların yaşatılması yönünde etkinliklerde gerçekleştirilmektedir.

Girit yemek kültürünün başrolünde otların olması sebebiyle belirli bölgelerde festivaller düzenlenmektedir. Bunlardan biri “Alaçatı Ot Festivalidir.” Bu festival yolu ile hem Girit kültürünü sürdürülebilir bir faaliyet gerçekleştirirken aynı zamanda Alaçatı da Turizm sektörünün canlı tutulması sağlanmış olmaktadır (Karaca vd., 2014: 10). Burada işlevselci bir bakış açısı ile yemek olgusu incelendiğinde toplumun temelindeki sistemde bütünleşme ve söz konusu bütünleşmenin nasıl gerçekleştiği önem taşımaktadır (Kıstak, 2012: 282). Söz konusu festival aracılığı ile Girit yemek kültürü ve otları canlı tutulmaya çalışılmış, Giritlilerin de bu yolla bütünleşip, kaynaşip kültürü muhafaza etme noktasında bir araya gelmesi sağlanmıştır. Yukarıda G20 festivale bu bakış açısından ziyade ticari kaygı amacı taşıyan ve şifalı otların satışının gerçekleşmediği, suni yollarla üretilen otların satıldığı bir platform olarak bakmıştır. Buna karşın genel anlamda bir değerlendirme yapıldığında Giritli göçmenlerin kaybolmayan kültürel unsurları arasında “ot” ve “otlar ile yapılan yemeklerin” büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

3.5.2. Etnik Bir Adlandırma: Giritli Simidi

Etnik adlarla anılmakta olan bir takım yiyecekler ve yemekler bulunmaktadır. Bu şekildeki adlandırmalar etnik sınırlar ile aidiyet ilişkisinin insanların yanı sıra maddi çevreye de tekabül ettiğini göstermektedir (Fırat, 2014, 137). Giritli göçmenler arasında yaygın bir şekilde tüketilen otlar adeta onların yaşam dünyasının parçası haline gelmiştir. G19’un komşusu Giritliler için “Ottan başka bir şey yemezler, koy önüne bütün gün ot yerler” şeklinde bir ifade de bulunmuştur. Katılımcılar ile gerçekleşen görüşmeler sonucunda Giritlilerin yaşantı dünyasında otların vazgeçilmez bir unsur olduğu anlaşılmış, evinde görüşme gerçekleştirilen bazı katılımcılarda pişmiş veya pişmemiş şekilde otlar ile karşılaşmıştır. Ot yemeklerinin yanında Giritli göçmen topluluk kendilerine özel olduğunu belirttiği lezzetlerden de bahsetmiştir.

“Bizim 15 gün bayatlamayan simidimiz var mesela. Bizim beslenme şeklimiz, yediğimiz ürünler hep farklıdır.” (G8, erkek)

“Yemeklerimiz herkesten farklıdır, yerliler bilmez mesela biziz bildiğimiz yemekleri, ama buraya geldikten sonra bizden öğrendiler tabi. Benim gelin mesela Antalya’dan geldi ama her yemeği bilir. Simit vardır bize özel, hiç kimse yapamaz bizim gibi.” (G18, kadın)

G18’in gelini Giritli simidinin malzemelerini 1,5 kilogram un, yarım litre süt, yarım kilogram şeker, 1,5 su bardağı sıvı yağ, maya, susam, tarçın, 1 çay kaşığı karbonat şeklinde sıralamıştır. Tarifi ise G18’in kayınvalidesi G19 şu şekilde vermiştir:

“Ön mayalama için 1 su bardağı un koyulur. Mayaya 2 çorba kaşığı şeker katılır ise iyi kabarır. Ilık su ile maya tutulur, mayalı hamur kabarcık tüm malzemeler karıştırılır. Hamur balon balon olana kadar yoğrulur. Simit şekli verilir ve susama bulanır. Taş Fırında pişer.” (G19, kadın)

Katılımcılar arasında Giritli simidi olarak adlandırılan bu yiyeceği, kendilerinden başka kimsenin yapmakta usta olmadığını belirtmişlerdir. Giritli simidini klasik simitten ayıran özellikler mayalanma biçimi ve şekerli oluşudur. Ahmediye Mahallesi’nde söz konusu simit “tandır” olarak nitelendirdikleri toprak fırınlarda yapılmakta ve ev kadınlarının bazıları aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla satışını gerçekleştirmektedir.

3.5.3. Kaybolan Bir Kültür: Hohlus Yemeği

Anadolu’da tüketimi düşük seviyelerde olan salyangoz Girit mutfağının unsurlarından birini oluşturmaktadır (Sepetçioğlu, 2011: 292). Hohlus ise salyangoz anlamında kullanılabildiği gibi bu yemeğe verilende bir isim olmuştur. Tuzlu suda kaynatılıp haşlandıktan sonra salyangozların temizlendiği ve zeytinyağlı tüketiminin tercih edildiği bir yemektir (Cansu, 2020). Alan yazın taraması sırasında Giritliler arasında yaygın bir tüketiminin olduğu görülse de katılımcılar arasında “hohlus yemeği” tüketiminin günümüzde gerçekleşmediği görülmüştür. G3 bu durumu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“Buraya geldikten sonra nasıl Bektaşiliklerini saklamak durumunda kaldırsa, salyangoz yeme olayını da saklamışlar, geldiklerinde aleni satarlarmış, toplayanlar varmış bunu. Giritli mahallesinde salyangoz diye satıyorlarmış bunu. Yerli halk müthiş tepki göstermiş, bunlarda saklı satmaya başlamış bunu. Şöyle kabuklu cevizi salladığınız zaman şıkır şıkır ses çıkar ya bu da aynı, Giritlice satcaklar ya “Karıdy” yani ceviz diye satarlarmış. Çuvalların içinde. Yiyenlerde bahçe kapısında terekeler olur, oraya çöpler konur, çöpler gelir oradan alır. Çöplerini Giritliler bahçe kapısında evlerinde değil. Giritliler çöplerini attıkları zaman taşlanırmış o ev, o kabukları gördüklerinden. Sonraları da yerli halk görmesin diye bu kabukları toprağın altına gömmüşler. Hala tüketen var. İzmir’de bir arkadaş var mesela, her yağmur

yağdığında bizimkiler çıkmıştır diye, toplamaya gider üç kız kardeş. Ama kocası bile bilmiyor. Salyangoz yiyende Giritlilik kesin vardır.” (G3, kadın)

G3 Giritliler arasında salyangoz tüketimin olduğunu kabul etmiş fakat göçün ilk zamanları yerli halk tarafından birçok özellikleri bakımından dışlandıkları gibi salyangoz tükettikleri içinde dışlanmış olduklarını belirtmiştir. Salyangozu tüketen Giritli göçmenlerin olduğunu da belirtmiştir. G10 da çocukluk döneminde salyangoz tükettiğini günümüzde ise bu tadı unuttuğunu ifade etmiştir:

“Çocukluğumda teyzemgil gelirdi. Şimdi bunlar sümüklü böcek diyorlar. Biz ona hohlus deriz. Ben yediğimi hatırlıyorum. Haşlanıp yeniyor. Kayalık otluk yerden toplardık. Bu yolun ötesi ormandı, ben dağa kadar yürüdüğümü bilirim. Kardeşlerimle toplardık.”(G10, erkek)

Söz konusu Hohlus yemeğini hiç duymadığı ifade edenlerin yanında Giritli göçmenler bunun sonradan üretilen ve hiçbir doğruluk payına sahip olmayan bir durum olduğunu belirtmişlerdir.

“Bize önceden derlerdi, salyangoz yiyor bunlar diye. Ben ailemde hiç görmedim. Yerlilerin uydurması o.Salyangozcu derlerdi. Biz Müslümanız salyangoz yenir mi?” (G13, erkek)

G13 Giritliler için kullanılan “salyangoz yerler” ifadesini duymuş olup bunda doğruluk payının olmadığı ifade etmiştir. Müslüman kimliğine vurguda bulunan G13 salyangozların Müslümanlar arasında tüketiminin uygun olmadığına da dikkat çekmekte ve İslam dininin yemeye uygun görmediği yiyecekler arasında salyangozu vurgulamaktadır. Tüketimin olduğu bilinen bir yiyecek olsa da Antalya sınırlarında gerçekleşen araştırmada aktif bir şekilde salyangoz tüketimi gerçekleştiren katılımcıya rastlanılmamıştır.

3.6. Giritli Göçmenlerin Anlatıları

Araştırmanın bu bölümünde Giritli göçmenler arasında veya Giritli göçmenler adına kullanılan anlatılar tespit edilmiş ve belirli kategoriler çerçevesinde analiz edilmiştir. Anadolu’ya gerçekleşen göçün, birincil kaynak olan ilk kuşak göçmenler tarafından aktarımı ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak göçmenlerin bakış açısı ile sunulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulgularının yorumlandığı anlamacı yaklaşım ile paralel olarak göçe ve Girit kültürüne ilişkin söylemler bu bölümde anlatı analizi ile değerlendirilmiştir.

3.6.1. 120 Yıl Önce Göçmen Olarak Gelmişiz

Ahmediye ve Üçgen Mahallesi'nde gerçekleşen görüşmelerde Girit göçmenleri arasında ortak söylemlerden biri uzun yıllar önce göç ederek geldikleri olmuştur. Kendilerini tanımlarken Girit'ten Anadolu'ya gerçekleşen göçten bağımsız bir şekilde tanımlamaların olmadığı söylenebilir. Her bir katılımcı büyükanne, büyükbaba, anne ve babalarından benzer göç anlatıları dinlemiştir. Bununla birlikte sınırlı göç anlatısına sahip olduğunu belirten katılımcılar da olmuştur:

“Biz göçü görmedik. Duyduğum kadarıyla hamile kadınları, çocukları süngülerle süngüleyip öldürüyorlarmış. Duyuyorduk, barındırmadılar bizi, zorunlu olarak gelmişiz. Bizi buraya Abdülhamit getirdi. Bu evleri de onar metre genişliğinde dizdiler. 120 yıl önce kuruldu. Birçok sokak var, arsalar imarlı olarak geçiyor. Ordan gelirken önce Antalya'ya gelmişiz. 3 yıl orda çadırlarda kalmışız. 3 yıldan sonra Abdülhamit burayı, belirli düzende toprak evler olarak yapmış. Kimisini Kadriye'ye, kimisini buraya, İhsaniye'ye yerleştirdiler. Karşıdaki tepelere de yerleştirmek istemişler ama bizimkiler ayrılmak istemediler.” (G13, erkek)

“Oradaki iç savaştan kaçtıklarını söylediler. Çok büyük korkular yaşandığını, kızlarının güvende olmadığını orada, can korkusu olduğunu, zorunlu bir şekilde geldiklerini falan söylediler.” (G3, kadın)

Girit'ten Anadolu'ya göçte G13 ve G3'ün anlatılarına göre irade esasına bağlı olmayan bir göç gerçekleşmiş olup, ölüm, işkence ve savaş gibi zorunluluk sonucu gerçekleşen bir göçün varlığından söz edilebilir. Burada Everett Lee'nin (1966: 49-50) söz ettiği itme etmenleri olarak tanımlanan savaş ve baskı gibi faktörlerin oluşumundan da söz edilebilmektedir:

“1895-1896 daha aşağıları da iniyor herhalde. Bu diğerlerinin politikası, ortalığı karıştırmışlar. Müslümanlara eziyet etmeye başlamışlar yani kesiyorlar, ediyorlar, onu yapıyorlar, bunu yapıyorlar. Ben size Girit'deki bir Hristiyanın birebir yüzüme anlattıklarını söyleyeyim. Çünkü ben babamın köyünü buldum, Girit'e gittiğim zaman. Tabi ki o seneye ait insanlar yok. En fazla 95 yaşında bir adamla tanıştım. Orda oturduk çay, kahve sohbet ettik. Yaşlı bir amca anlattı, Müslümanlara ait hiçbir şey bırakmamışlar. Eliyle göstererek onlar şurda aşağıda otururlardı dedi. “Camileri yıkıldı, okulları yıkıldı, hepsini yıktılar dedi. Biz dedi güzelce geçiniyorduk ama politika bizi bu hale getirdi dedi. Sizin de Tanrınız bir bizim de Tanrımız bir” dedi. Bir de dini bir savaş değil bu tamamen yer işgali, onları istememek, dışarı çıkarmak, milliyetçilik yani. Onun için oradaki insan bana, biz komşularımız ile iyi geçiniyorduk ama onlar da bizi kesti, bizde onları kestik dedi, öldürme diye bir şey yok aynen böyle dedi. Ondan sonra atmışlar kendilerini buraya. Belki de göçü kastetti. Çünkü mübadele zamanı da öyle. Ama biz mübadele görmedik. Gelenlerde buraya çoğu kendi imkânları ile gelmiş. Bize yer verdiler. Mesela orada şehirde yaşayanlar burada şehre, köyde yaşayanlar köye verilmiş. Yaptığı işe göre de yer

belirlemişler. Şarampolde oturanlar memur, dükkân sahibi, gıda işi, celepler, kumaşlar ile uğraşanlar, kasaplar.” (G4, kadın)

G4 tarafından Girit Adası iki defa yakından görme imkânı elde edilmiştir. Bununla beraber eşi, çocukları ve gelini de Girit Adası’na gitmiştir. Giritli Hristiyan halk ile sohbet etme imkânı yakaladığını ifade etmektedir. Ada koşullarının Girit’teki Müslüman halk için uygun olmadığı ve söz konusu koşullarında Fransız İhtilali ile yayılma imkânı bulan milliyetçilik ideolojisinden kaynaklandığını belirtmektedir. “Diğerlerinin politikası” şeklindeki ifadede Yunanistan ve Yunanistan’ın bağımsız bir devlet olma sürecine destek veren Rusya ve İngiltere gibi devletler anlaşılmaktadır. Göçe zemin hazırlayan faktörler ile birlikte Müslümanlara yönelik camilerin, okulların ve evlerin yıkımı gibi eylemlerin gerçekleşmiş olduğu yukarıdaki ifadelerde görülebilmektedir. Göç sistemleri kuramında olduğu gibi G4’ün anlatısında politik bir temele dayalı olarak zorunlu gerçekleşmiş olan bir göç söz konusudur. Kendi imkânları ile gelmiş olmaları göçü daha da sıkıntılı bir süreç haline getirmiştir. Göçün gerçekleştiği dönem ve koşullar katılımcılar tarafından şu şekilde vurgulanmaktadır:

“Abdülhamit zamanında geldik. Gemilerle gelinmiş düzensiz bir biçimde, kaçmışız bir nevi, kimimizi, İzmir’e kimimizi buraya, kimini de Mersin’e bırakmışlar. O zaman yer verilmiş biraz, bu evler yapılmış, tabi evlerin çoğu yıkıldı şimdi.” (G19, kadın)

“Biz zorluk görmedik ama gelenlerimiz var. Oradaki Yunan Savaşı’ndan dolayı gelinmiş. Türkiye’nin her yerine gelmişler. İzmir’de, Erdek’te, Söke’de, Mersin’de, Tarsus’ta. Buralarda bile akrabalarımız var. Evlerini terk edip Girit Adası’ndan gelmişler. Hala belki de oralarda evlerimiz var.” (G20, erkek)

G20 zorluk görenin kendisi olmadığını atalarının savaş ortamından geldiğini belirtmektedir. G19 ve G20’nin ortak söylemlerinden bir tanesi de Mersin ve İzmir gibi yerlerde de Giritlilerin varlığıdır. Bununla beraber geride bırakılan hatıraların varlığından da söz edilebilmektedir. “Hâlâ belki orada evlerimiz var” şeklinde düşünceye sahip G20 gibi G4’de Girit adasına gidip orada geçmişin izlerini bulmaya çalışmıştır. G4 babasının köyünü bulup, geçmiş ile günümüz arasında bağ kurmaya çalışmıştır.

G16 da göçün zorunlu olarak gerçekleştiğini ve kendine anlatılan göç hikâyelerini dün gibi hatırladığı ifade etmiştir:

“Abdülhamit zamanında 125-130 yıl önce Girit’den geldiler. Rum İstanbul’da oturuyor, Türk Girit’te oturuyor. Rumlar Girit’i istiyorum diyo, Abdülhamit de diyor ki, İstanbul’u bırak, Girit’i vereyim. Sonunda verdiler Girit’i. Ondan sonra Türkleri gemilere, vapurlara bindirdiler. Çünkü öldürecekler.

Geceleri kesim oluyormuş. Kesim ne demek, evleri basıp, adamları kesip kesip kaçıyorlardı. Anneannem hatırlıyordu. Çocuktum diyor, ama hatırlıyor. 5-6 yaşındaymış. Gemilere bindirdiler Mersin, Hatay, Antalya'ya Akdeniz Bölgesi'ne indirdiler. Çocuğu bir yere, anasını başka yere. Böyle gelmişler. Bu ayrı ayrı yerleşen aileler birbirini bulamadılar. Vapur bazılarını İzmir'de indirmiş. Serik de annemin dayısı Mazlum çavuş vardı. Göçten 50 yıl sonra İzmir'de ki akrabalar ile buluştuk. Neler neler çektiler bizimkiler.” (G16, kadın)

Ahmediye ve Üçgen Mahallesi'nde gerçekleştirilen görüşmelerde “Girit'den Anadolu'ya göç sizlere nasıl anlatıldı” şeklinde yöneltilen soruya katılımcılar “kaçarak”, “zorla” ve “zorunda kalmışlar” gibi benzer ifadeler ile cevap vermiştir. Katılımcılar göçün gerçekleştiği tarihi net bir şekilde bilmeseler de 120-130 yıl önce gerçekleştiğini düşünmektedirler. Birincil kaynaklar sınıfında değerlendirilebilen “sözlü kaynak ürünü kişilerden” göç hikâyeleri dinledikleri söylenebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu herhangi bir yazılı kaynaktan göçe ilişkin okuma yapmadığı ifade etmiştir. (G1,G3,G4,G7,G8 hariç) Ahmediye Mahallesi'nde yaşayan Girit göçmenlerinin tamamı göçe ilişkin hikâyeleri kaynak kişilerden dinlemişlerdir.

Çalışmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere Girit göçmenleri iki şekilde göç etmişlerdir. Burada Sepetçioğlu'nun (2010: 78) yapmış olduğu “Eski Giritliler” ve “Yeni Giritliler” ayırımından yararlanılmıştır. Katılımcıların ifadeleri ile paralel olarak “Eski Giritliler” ile görüşmeler gerçekleşmiştir. Yukarıdaki verilerde anlaşılabacağı üzere “120 yıl önce gelmişiz”, “Abdülhamit zamanında gelmişiz”, “Kendi imkânlarımız ile geldik” gibi ifadeler yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Mübadele Anlaşması öncesi geldiklerine dair vurgu yapılmıştır.

Genel manada Girit adasından Anadolu'ya göç süreci değerlendirildiğinde Margulies'in (akt. Öztürk, 2018: 18) “Mutlu göç yoktur. Göç her zaman kişisel bir trajedidir. Yeni bir başlangıç olmasına rağmen aynı zamanda geride bıraktıklarınız için duyduğunuz hüzündür” ifadesi Giritli göçmenlerin yaşamış olduğu süreci anlama noktasında yardımcı olduğu söylenebilir.

3.6.2. Girit Ana-Baba Toprağıdır

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara yöneltilen memleket algıları, nereli oldukları ile ilgili sorulardan yola çıkılarak alınan cevaplar doğrultusunda bir takım yaygın söylemlere yer verilmiştir. Katılımcıların kendilerini “Giritli”, “hem Giritli hem Ahmediyeli” ve “Şarampol Giritlilerindenim” şeklinde tanımlamaları çalışma boyunca öne çıkmıştır:

“Giritliyim derim, orijinal Giritliyim, aslımı saklamam.” (G18, kadın)

Sahada katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunun yapısına uygun bir biçimde sorular eklenme gereksinimi hissedilmiştir. Giritlilik kimliğine yapılan güçlü vurgu dolayısıyla “Hiç Girit Adasına gittiniz mi?” şeklinde soru yöneltilmiştir. G4 soruya aşağıdaki gibi cevap vermiştir:

“Üç kere gittim Allah nasip etti, gene kısmet olursa giderim. Ben orayı hiç kanıksamadım, çok seviyorum imkânım olsa, inan ki orada küçücük bir yer alır hiç olmazsa iki üç ay kalabilirim. O kadar çok seviyorum. Oradaki her adımım anı. Gördüğün, gittiğin yerler. İlk gittiğim sene bir kültür gezisi idi. Rehber nereye isterse oraya götürdü. Daha mitolojik bir geziydi. Kandiye’den Yarı Petra’ya gidiyoruz. Şoför bana dedi ki “sen Eski Giritlice konuşuyorsun dedi. Bunu şimdi pek anlamıyorlar ama bizler yine iyi kötü anlıyoruz, senin konuşman dedi, çok eski Giritlilerin konuştuğu şive dedi. Çetri Köyündeniz dedim, bana şimdi oradan geçeceğiz dedi, iyi dedim haber ver de dışından göreyim en azından burası dedi, içim sızladı, gidemedim çünkü. Tek başıma idim. Aradan birkaç yıl geçti. Çocukları gelinleri aldım gittim. Araba tuttuk, köyü ziyaret ettik, geldik toprağını aldık. Annemin babamın mezarlarına serptim, belki özlem.” (G4, kadın)

G4 kendisini Giritli olarak tanımlamaktadır. G4 tarafından adaya üç defa gitme şansı elde edilmiştir. Kültür gezisi kapsamında adaya ilk ziyarette bulunan G4 “her adımın anı” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Buradan yola çıkılarak katılımcının hafızasında biriken anılar ile Girit toprakları arasında bir bağ kurduğu söylenebilir. Seyahat boyunca dil problemi ile karşılaşmamış aksine kullanmış olduğu dilin “Eski Giritlice” olduğunu öğrenmiştir. Eski Giritlice’yi G3 “dağ köylerinde konuşulan bir dil” olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında G4 tarafından babasının köyünü görme fırsatı elde edilmiştir. İlk gezisinde ziyaret edemediği “Çetri” adlı köyü ilk fırsatta ziyaret etmiş ve köyün toprağından Antalya’ya getirip anne ve babasının mezarlarına bırakabilmiştir. G4’ün toprak ile kurduğu bağ, anılar ve adada yakaladığı kolektif değerlerden dolayı “Ana vatan olarak nereyi görüyorsunuz?” ve “Girit ana vatanınız mı?” soruları katılımcılara yöneltilmiştir:

“... Ana vatan olmasa da ana baba toprağı, orası da bir vatan. Ana vatan burası yerleşmişiz, kökleşmişiz, tabi ana baba toprağı.”(G4, kadın)

G3 de Girit adasına gidenler arasındadır. Doğup büyüdüğü Şarmpol ile Girit Adası arasında birçok benzer yönün olduğunu belirtmektedir:

“Girit’de dolaşırken, bizim mahallede, sokaklarda gezdiğimi düşündüm bir an hatta bi kaydım, çocuklar Giritlice konuşuyorlar ya bizde de şehir yerinde değil de köyde çocuklar hep Giritlice konuşurlardı. Bizde konuşmazdık, sadece anlardık. Aaa çocuklar konuşabiliyor dedim, sonra döndüm kendime tabii konuşacaklar, bura zaten onların ülkeleri, onların dilleri dedim. Ya bir an kendimi orda zannettim,

zaman makinesi ile geri döndüm sanki. Oralarda gezerken böyle Marmaris sokaklarında, bizim Kaleiçi sokaklarında geziyormuş hissine kapıldım, “hiç yabancılık çekmedim”. Çünkü konuştukları her şeyi anlayabiliyordum. Bir markete gittiğimde, bir büfeye yaklaştığımda sigara almak için, neyi nasıl söyleyeceğimi çok iyi biliyordum.” (G3, kadın)

G3 adada dolaştığı süre boyunca geçmişe tutulan bir aynanın yansımaları ile karşı karşıya geldiği söylenebilir. Burada “nostalji” kavramı öne çıkabilmektedir. Sosyolojik boyutta nostalji kavramı modernleşme süreciyle yakından ilgili olan bir kavramdır. Yapay mekânlara ve mekânların giderek tek tipleşmesine atıfta bulunan nostalji, bireylerin kendi kişiliklerini, farklı yönlerini ifade edebileceği mekân ve nesne arayışına yöneltmektedir. Dolayısı ile geçmişe anma duygusu ve geçmişe özlem ile yakından ilişkilidir (Alpat, 2010: 16). G3 Girit Adası’ndaki sokaklar ile Antalya Kaleiçi ve Marmaris sokakları arasında benzerlik kurmuş adada çocukların Giritlice iletişim kurmasını da kendi çocukluk dönemi ile ilişkilendirip “zaman makinesi” benzetmesinde bulunmuştur.

G14 imkânı olmadığından dolayı Girit’e gidememiştir. Adaya gidemeyen ya da gitmeyen katılımcılara “Peki, gitmeyi düşünüyor musunuz?” ve “Gitmek ister misiniz?” soruları yöneltilmiştir:

“Ben has ve has Giritliyim. Konusu geçerse Giritli olduğumu öne çıkarırım. Oranın gelenekleri görenekleri ile büyüdük. Ot yemekleri olsun fırınları olsun hep bize has şeylerdir bunlar, orada bir vatan toprağı, büyüklerimizin mezarları hala vardır orda, gidilse belki bulunur.” (G14, erkek)

G14 Giritlilik kimliğine vurgu yaparak, Giritli göçmenlerin yemek kültüründen söz ettiğimiz önceki bölümlerdeki “ot yemeklerine” yeniden bir vurgu yapmıştır. Girit’e gitme fırsatı olmasa da “Orada bir vatan toprağı” diyerek, ana vatanı olarak görmese de ikinci bir vatan olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Giritliler Derneği Başkanı olan G1 ise çocuklarının Girit tarihine yeteri kadar önem göstermediği ve meraklı bir kuşağın çocukları olmadığı yönünde şikâyettedir. Buna rağmen onların yaş grubunda iken kendisinin de aynı perspektiften Girit hatıralarına, Girit’in tarihine baktığını ifade etmektedir:

“İnsan içindeki aidiyet duygusu belli bir yaştan sonra güdülüyor. Kendi çocuklarımı bile çekemiyorum. Onlar Girit’e karşı sıfırdı ama şu an yüz üstünden beşe, ona getirdik. Birde onları çok iyi anlıyorum, dediğim gibi işte zamanında dedem ile dalga geçen biriydim, toprağı öpmüş diye gülmüştüm. O yaşlar da sizin yaşınızda mevzuya öyle bakıyorsunuz. Büyüdükçe biraz kökenine merak sarıyor insan, biraz nerden geldiğine merak sarıyor, şimdi hayat mücadelesi veriyorsun işte, okul, iş ne yapacağım derken o böyle bir tık tık tık gidiyor. Kariyer yapacağım, kendi adıma söyleyeyim iyi gazeteci olacağım, müdür

olacağım... Hepsini olduktan sonra dönüyorsun bakıyorsun, “dedem şöyle yapardı, ninem şöyle yapardı” diye dönüyor iş.” (G1, erkek)

G1 50 yaşında bir erkektir. Girit’e olan aidiyet duygusunun küçük yaşlarda gelişmediğini yaşlanma süreci ve ölümün varlığını gün geçtikçe daha çok hissetmek ile birlikte aidiyet duygusunun artarak devam ettiğini belirtmiştir. “Köklerine merak salmak” ifadesinin altında hatıralar, kolektif değerler, Antalya’daki Giritlilerin varlığından haberdar olmak, ortak bir geçmişe sahip olunan göçmenleri bir araya getirip aktiviteler yapmak gibi çok boyutlu şeylerin yatmış olduğu G1’in verdiği ifadelerden anlaşılmaktadır.

Kimi katılımcılar ise Girit’e gitmek yerine farklı tercihler gerçekleştirmiştir. G16 söz konusu katılımcılardan biridir. G16 74 yaşındadır ve sağlık problemleri gün geçtikçe artmaktadır. Bununla birlikte 80 yaşındaki eşinin sağlık durumu daha kötü olduğu için ona da bakmakla yükümlüdür. Girit’e gitmek için 15-20 yıl önce pasaport çıkarmış olduğunu ifade etmiş fakat pasaportu Girit’e gitmek yerine Mekke’ye gidip hac vazifesini yerine getirme amacı ile kullanılmıştır:

“Gitmedim, Girit’e gitmek için pasaportu çıkardım, Girit Adası’na gidelim, herkes gidiyordu. Sonra düşündüm. Ne var, Girit Adası’na gidip de ne göreceğiz, kalanlarda oldu orada. Pasaportu çıkarmışken hadi hacıya gidelim dedim. Hacca gittim. İki umremiz, bir haccımız oldu. Allah kabul etsin. Ama yine de isterim de kendime güvenmiyorum, sağlığıma güvenmiyorum. Keşke diyorum bazen... Şimdi ki gemiler de hızlı gider aslında.” (G16, kadın)

G16’nın Girit’e gitmek için ekonomik bakımdan problemi olmasa da sağlık problemleri dolayısıyla Girit’e gidemeyeceğini ifade etmiştir. G16 sağlık durumu elverişli iken Girit’e gidemediği için pişmanlık duymaktadır. “Keşke diyorum bazen” şeklindeki söylemi ile geçmişe atıfta bulunurken “Şimdiki gemiler de hızlı gider aslında” ifadesi ile adaya gitmenin geçmişteki kadar zorlu olmadığına da vurgu yaparak bir umudu olduğunu ifade etmektedir. G2 ise ekonomik sıkıntılardan dolayı Girit’e gidememiştir. Girit Adası’nı vatan toprağı olarak gören G2 adaya gitmek istediğini özellikle vurgulamıştır:

“Hayır, nasip olmadı, hiç nasip olmadı, gidemedim de yavrum. Gitmek istemem mi, tabi isterim, o topraklarda şehitlerimiz var, dedelerimiz, geride bıraktıklarımız, orada bizim ama imkânlarım el vermiyor, bu sefer Girit’e gidilirse ne yapıp edip gidicem diyorum, inşallah.” (G2, kadın)

Çalışmada üçüncü kuşak ağırlıklı katılımcılar yer almıştır. Dolayısıyla göçe bizzat şahit olmasalar da atalarının orada bir bağının oluşu kendilerinin de bağ kurmasına sebep

olmuştur. Gitme isteği olsa da genellikle yaşa bağlı sağlık problemleri ve ekonomik durumun yetersizliği gibi durumlardan dolayı Girit'e gitme yönünde engeller görülmüştür. Bununla birlikte sağlık durumunun önündeki problemler ve ekonomik durumun iyileşmesi gibi durumlarda Girit adasına gitme isteği olan katılımcılar bulunmaktadır. En genç katılımcı G7 de ekonomik anlamda bağımsızlığını elde ettiği ilk anda Girit Adası'na gidip köklerinin geldiği toprakları göreceğini ifade etmiştir.

3.6.3. Atalarımız Türkçe Bilmezdi

Giritli muhacirler Anadolu'ya geldiklerinde Türkçe bilmediklerinden dolayı yerli halk ile problemler yaşamış ve öteki olarak görülmüştür. Günümüzde ilk geldikleri dönemle kıyasla söz konusu çatışmalar azalsa da devam ettiğini belirten katılımcılara da rastlanmıştır. Birinci kuşak muhacirler geldiklerinde Türkçe bilmemekle birlikte ikinci kuşak göçmenlerde aile içinde ilk önce Giritlice adı verilen dili öğrenmişler ve okul çağına kadar Türkçe öğrenememiş ve okul-ev mekânlarında farklı iki dilin kullanımından dolayı güçlükler yaşamıştır:

“Benim annem Giritli, annem Girit'ten gelme, dayım anneannem hep Giritli. Geldiklerinde hiç Türkçe bilmiyorlar. Sonradan çat pat öğreniyorlar.” (G9, erkek)

“Annem babam hep Giritlice konuşurdu. Türkçeyi okulda öğrendiler.” (G14, erkek)

G9 ve G14 göçün gerçekleştiği dönemde ve bir sonraki kuşakta Türkçe konuşamadıklarını ifade etmiştir. Türkçe eğitimi okul çağına alınan bir eğitim olmuştur. G20 de aile içinde konuşulan dilin özellikle çocukluk döneminde Giritlice olduğunu ifade etmiş ve Giritlice yerine Yunanca şeklinde ifade kullanmıştır:

“Anne babalarımız ilkokul üçten gelme, benim annem gelmiş ilk. Annem Yunancayı yazıp okurdu. Bu civarda tektir. Hem yazıyor, hem okuyor. Onun bir kitabı vardı. O kitaba her şeyi yazardı. Ezbere de bilirdi.” (G20, erkek)

G11 ise Giritlice' nin Yunanca'dan farklı bir dil olduğunu şu sözler ile aktarmaktadır:

“Giritlice Rumca değil, %25 anca Rumcadır. Şive gibi. Farklı dil. Şimdi Girit'te Yunanca konuşuyor. Dağ köylerinde eski Giritlice konuşanlar var hala.” (G11, erkek)

G11 Giritlice ile Yunanca arasında benzerlikler yanında farklılıkların oluşuna vurguda bulunmaktadır. Dolayısıyla Giritlice Yunanca ile benzerlik gösterse de ayrıldığı noktalarda katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır.

G6 anneanne, babaanne ve dedesi gibi birinci kuşak olan Girit muhacirlerinin gerek iletişim yönünden gerekse yerli halkın gösterdiği tepkiler bakımından sıkıntılı bir süreci yaşadıkları, söz konusu sürecin kendisi gibi 3. kuşak olan Giritliler tarafından da yaşandığını belirtmektedir:

“Eskiden Serik’e cumadan cumaya gidilirdi. Anneannem pazara gitmiş komşusuyla, pazar yerinde alışveriş yaparken iki jandarma gitmiş komşusuna bir şeyler demiş, komşusu da Türkçeyi bilmezmiş, anneannem biraz daha biliyor az çok, çünkü onun kardeşi Serik’te yaşıyordu, kasaptı. Ordan gide gele kaptı birkaç tane, Türkçe biliyordu. O askerler komşusuna bir şeyler anlatmış kadın anlamamış, iki gün nezaret de kalmış haberleşme de yok ki.” (G6, kadın)

Kolektif bir dilin varlığından yoksun olunan zamanda Giritliler iletişim problemi yaşamış, süreç içerisinde Türkçe, kademeli bir şekilde de olsa öğrenmeye başlanmıştır. Kırsal kesim ile kentleşmenin artmış olduğu mekânlar arasında dilin öğrenimi açısından farklılıklar olmuş, kırsal kesimde Türkçe öğrenim süreci daha yavaş bir şekilde ilerleme göstermiştir. G6 Ahmediye Köy Okulu’nda eğitim görmüştür. Eğitim hayatını boyunca dil problemini hem kendi akran grubu hem de köyün öğretmeninin yaşamış olduğu problemleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Giritliler çok çekti, Türkçe bilmediler, şimdi diyoz Suriyeli, Kürt, şu, bu devlet Arapça konuşuyorlar. Sonra eee neler çekiyoz Türkçe öğreniseye kadar, bizim de Giritliler neler çekti Türkçe bilemede, onlara Türkçe öğretiseye. Bizim de dahi okulumuz şurda, öğretmenimiz, hocamız 5-6 yıl öncesi öldü. Neler çekti o öğretmen şu Ahmediye’nin çocuklarına Türkçe öğretiseye kadar.” (G6, kadın)

G6 günümüzde medyada yansıyan bir takım haberlerin varlığından şikâyetçi olduğunu da belirtmektedir. Birçok topluluğun, grubun kendi ana dillerini dilediği gibi konuşabildiği, bu anlamda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını düşünmektedir. Giritli muhacirler olarak dilsel anlamda yaşadıkları problemlerin önemsenmediğini, farklı grupların yaşadığı sıkıntıların benzerlerini kendilerinin de yaşadığını belirtmektedir.

3.6.4. Giritliye Kız Ver Kız Alma

Giritli göçmenler ile yapılan görüşmeler esnasında kırsal bir saha olarak tanımladığımız Ahmediye ve kentsel bir alan olan Üçgen Mahallesi'nde görüşmelerde evlilik kurumunun değişen yapısı, eş seçmede etkili olan faktörlerin sosyolojik görünümü anlamlandırmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte üç kuşak öncesine kadar gerçekleşen evliliklerin günümüzdeki evlilikler ile benzer ve farklı yönleri Giritli göçmenler özelinde yorumlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak Girit göçmenleri ile görüşülmüş olup, dördüncü kuşak katılımcılardan ikisi evlenip boşanmış, ikisi ise bekârdır. Evlenip boşanan iki katılımcı da çocuk sahibidir ve eski eşleri Girit kökenli değildir.

Kırsal mekân ve kentsel mekân şeklinde ikili bir ayrıma gidilmesi çalışmanın yorumlanabilir olması bakımından önemli görülmüştür. Ahmediye Mahallesi'nde gerçekleştirilen görüşmelerde eşi ölenler hariç tüm katılımcıların evli olduğu söylenebilir. 5 katılımcı akraba evliliği gerçekleştirmiştir. Akraba evliliğine Üçgen Mahallesi'nde görüşülen katılımcılara rastlanılmamıştır. Bununla birlikte akraba evliliği gerçekleştirmeyen katılımcıların bir bölümü Girit kökenli bireyler ile evlilik gerçekleştirmiştir. G9 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bizim Giritliler birbirine çok bağlıdır. Aşağı yukarı birbirine kız alır verirlerdi. Başkasına vermezlerdi.” (G9, erkek)

G9 Giritli-Giritli evliliği gerçekleştirdiğini belirtmiş, eşi öldükten sonra ikinci bir evlilik düşüncesi içerisinde yer almamıştır. G3 evliliklerin yapı itibari ile değiştiğini düşünenler arasındaki katılımcılardan bir tanesidir:

“Günümüzde bu değişti artık. Yine de yaşlı mesela 70 yaş üstü olan insanlar buna karşı ama pek ses edemiyorlar buna. Ama normal bir şey buda. Kültürün yaşaması ve devam etmesi için aslında bunun daha az yine içten, Giritlilerin birbiri ile evlenmesi aslında benim açımdan daha hoş bir olay olur.” (G3, Kadın)

G3 evliliklerin yapısının değiştiğini düşünse de Giritlilerin birbiri ile evliliğini kültürlerinin yaşaması adına istemektedir. G6 akraba evliliği gerçekleştirenler arasında yer almaktadır. Evlenene kadar eşini görmemiş olan G6 “Eskiden yabancıya kız vermezdik” diyerek Giritli-Giritli evliliğine vurgu yapmıştır:

“Eskiden yabancıya kız vermezdik. Ne kız veriyoduk ne kız alıyoduk. Ama şimdi başladık gari. Önceden kızım biz evlendiğimizde çarşaf giyiyorduk. Hatta annem burada doğdu büyüdü evlenmeden önce çok güzelmiş niye, babası peçe bile keydirmiş, gözü bile zor görünürmüş. Kimse görmesin, kızını gelin olurken gelip de çalmasınlar, kaçırmassınlar diye. Biz çarşafı büyüydük. Evlendik çarşafı.” (G6, Kadın)

“Şimdi günümüzde her tür evlilik herkesle gerçekleşiyor. Giritliler de evleniyor. Eskiden bak, benim ablam, en büyüğümüzdü. Kendi dedemin akrabaları annesi tarafından akrabaları ablamı çok istediler babam vermedi. Giritli dışında kesinlikle yerliye ben kız vermem diyordu, vermedi de. Rahmetlik öldü bak üç kız kardeş babam ölmeden evlendik bak. Kapımıza kim geldiyse vermedi bak. Giritliye verdi.” (G2, kadın)

G6 ve G2 gibi katılımcıların ifadeleri üzerine 3. kuşak Giritli göçmenlere kadar Giritli-Giritli evliliğinin yaygın bir evlilik modeli olduğu söylenebilir. Fakat 3. kuşak ile birlikte evlilikler değişimin seyrinden etkilenebilmiştir.

Evlilik, iki yetişkin insan arasındaki toplum tarafından tanınan ve onaylanan cinsel birlikteliktir. İki insan evlilik yolu ile aynı zamanda akrabalık bağı da oluşturmaktadır. Evlilik yolu ile aynı zamanda eşlerin akrabaları da bağ kurmaktadır (Giddens, 2000: 148). Kimi zamanda evlilik kurumunun aktörleri eş seçimi yaparken topluma, döneme ve kültürel yapıya göre tercihte bulunabilmektedir. Burada değinilecek olan çevre ölçütüne göre gerçekleşen evlilik tiplerinden “endogamie” grup içi gerçekleştirilen evlilik manası taşımaktadır. Geleneksel toplum tipinde yaygın olan bu tür evlilikler grup düzeninin korunması, grup içi aile bağlarının kuvvetlendirilmesi gibi amaçlar taşımaktadır (Doğan’dan akt Adak, 2012: 43). Giritli göçmenler arasında da söz konusu bağı kuvvetlendirmek amacı ile Giritli-Giritli evliliğinin gerçekleştiği söylenebilir.

Üçüncü kuşak göçmenler arasında akraba evliliklerinin yaygın olmasının yanında Giddens’in (2000: 151) belirtmiş olduğu aile yapısında meydana gelen değişimler evlilik kurumunun yapısını da etkilemiştir. Dünya çapında akraba evlilikleri yaygınlığını bu anlamda kaybedebilmektedir. Giddens’in düşüncesinden hareketle Giritli göçmenler arasında akraba evliliğinin azalmış olduğu söylenebilir. Katılımcılar bu anlamda evliliğin değişen doğasını kırsal mekândan kentsel bir mekâna açılımda görmektedir. Bunun yanında eş seçiminin giderek bireysel bir karar halini alması, eğitim seviyesinde meydana gelen artış da Giritli-Giritli veya akraba evliliklerinin azalmasında önemli olan etkenler olarak görülmektedir. Katılımcılar bu duruma paralel olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır:

“Giritli-Giritli evlilikleri bizim zamanımızdan beri bozuk. 60 yıldır aşağı yukarı, bizim köyümüzü bile şimdi tamamen yerliler kapladı. Giritli az kaldı ki Ahmediye’de, çok Giritli yok. Ondan merak

ediyorum, bütün gelinler dışarıdan geliyor, bizim kızlarımız okuyor dışarı gidiyor. Şimdi Giritli ile Giritli evliliği nadirdir. Yok, yani kalmadı. Giritli kalmadı zaten. O yüzden normal görüyorum tabi, hepimiz öyle. Benim çocuklarım Giritli çocuğu da, Giritli ile mi evlendi? Hayır. Herkes beğendiği ile anlaştığı ile evleniyor.” (G2, kadın)

“Olağan bir şey artık. Antalyalılarla değil artık çevreden insanlarla da evleniyor gençlerimiz. Çünkü gidiyorlar okumaya ya orda buluyorlar veyahut buraya da çok göç oldu her yerden burada başkalarıyla tanışıp evleniyorlar, bunu durdurmanın imkânı yok, ama eskiden hakikaten olmazmış.” (G4, kadın)

G2 ve G4 yukarıda verilen ifade ile paralel bir biçimde cevaplar vermektedirler. Eğitim kurumların yaygınlık kazanması ve eğitimde cinsiyet değişkenin eşit bir biçimde dağılımı evlilik kurumunu da etkilemiş, ailenin evlilik konusunda değişim gösteren otoriter tavrı yerine bireyler arasında verilen kararlar sonucu evlilikler kurulmaya başlanmıştır. Evliliklerin yapısının değişmiş olduğunu kabul eden katılımcıların bazıları bu durumdan muzdariptir. G13 ve G17 söz konusu evliliklerin varlığını kabul etmek ile birlikte Giritliler arasında yapılan evliliklerin daha sağlıklı olduğunu düşünmektedir. G13 dıştan evliliklerin artmasının Giritlilerin demografik oluşumunu olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedir:

“Önceden Giritliler dışarıya çok kız vermezdi. Ahh! Okullar çıktı, talebeler anlaşıyor, istersen verme. Sonra ne yapar kaçır. Benim eşim Giritli, damatlar, gelinler Giritli değil. Biz ne zaman dışa açıldık, birbirimizi beğenmez olduk, birbirimiz ile alışverişi bıraktık. Değerleri kaybettik. Senin anlayacağın yerliler ile Giritliler arasında savaş olsa biz Giritliler kaybederiz.” (G13, erkek)

“Önceden devamlı birbirimize verirdik ama şartlar değişti. Kızım mesela öğretmen, o Yozgatlı bi öğretmen ile evlendi. Okuyunca kendin seçiyon. Bize söz düşmüyo. Ama kimse bizim buranın adamı etmez. Yirmi yabancı aldıysak, toptasak bir Giritli etmez.” (G17, erkek)

Giritli göçmenler ile görüşmeler esnasında yaygın anlatılardan bir tanesi de “Giritliye kız ver Giritliden kız alma” şeklinde olmuştur. Söz konusu anlatıyı destekleyen katılımcıların yanında Giritli kızları ile yapılan evliliklerin uzun ömürlü olacağına dair düşünceye sahip katılımcılar da bulunmaktadır. G1 söz konusu anlatıyı şu şekilde açıklamaktadır:

“Giritlilerden kız alınmaz, kız verilir diye bir tabir var, evet. Erkeklerin daha uysal olduğu, eşlerine daha iyi davrandığı söylenir. Kadınlar ise inatçı olarak geçiyor, daha otoriter. Evde hatta ön plana çıkan figürdür kadınlar. Bunun en önemli sebebi ise göç sonrası büyük sıkıntılar yaşanmış. Orada ki kadın hakikaten birçok çaresizliğin içinde çözüm üretmeye çalışmışlar. Yani almışlar ot yemeklerinden beslenmişler. Şöyle düşünün bir yerden bir yere gidiyorsunuz dilini bilmiyorsunuz. Türkçe bilmiyorlar geldiklerinde, adetleri, gelenekleri, görenekleri bilmiyorsunuz. Hatta doğru düzgün dinini bile

bilmiyorsunuz. Her şeyi işinizi gücünüzü geride bırakmışsınız. Sonra da evinizi bağını getirmişsiniz gelmişsiniz buraya, kuru canımızı kurtaracağız diye.” (G1, erkek)

G1 söz konusu anlatının temelinde kadın figürünün otoriter bir tavra sahip olmasına bağlamaktadır. Oluşan problemler karşısında çözüm üretmeyi bilen taraf kadın olmuştur. Göç süreci kadın figürünün ön planda olmasında önemli bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Burada erkeklerin iyi niyetli, uysal bir kimliğe sahip oluşları da kadınların otorite figürü olmasında etkili görünmektedir. G14 söz konusu anlatıyı Giritli kızlarının yetiştirilme tarzına bağlamaktadır:

“Bizim kızlarımız genelde tarlaya gitmezdi, hep el üstünde tutulurdu. Giritliler hanımları da fazla çalıştırmazdı. O yüzden Giritliden kız alınmaz Giritliye kız verilir denilirdi. Giritlinin erkeği eşini çok sahiplenir, eşine çok bağlıdır.” (G14, erkek)

G16 ile G1 ortak bir yaklaşımda bulunmaktadır. Kadın figürünün ailede toplum içinde baskın yapısından dolayı “Giritliye kız ver kız alma” şeklindeki söylemin yaygın olduğu görülebilmektedir.

“Kadınlar biraz baskın karakterlidir. Giritli karısı her dediğini yaptırır.” (G16, kadın)

Giritli göçmen toplulukta değişen sosyal unsurlardan birisi de evlilik olgusudur. Akraba evlilikleri günümüz Girit topluluğunda yok denecek kadar az gerçekleşmektedir. Katılımcıların vermiş olduğu örnekler ile nadir bir şekilde de olsa gerçekleştiği öğrenilmiştir. Özellikle 3. kuşak katılımcıların evliliklerinden sonra akraba evliliğine, görüşmeler sırasında rastlanılmamıştır. Akraba evlilikleri ile birlikte Giritli-Giritli evliliklerinde de azalma meydana gelmiştir. Ancak katılımcılar Giritli-Giritli evliliğini desteklemektedir. G4 bu durum ile paralel olarak şöyle bir ifade kullanmıştır:

“Ayakkabım eski olsun yamalı olsun ama alacağım eş kendi köyünden muhitimden olsun gene de dikkat ederler, daha çok memnun oluruz. Onun görgüsü ile bizimki aynı, daha iyi oluyor, değişiklik olmuyor. Üç oğlum var biri evli, gelinim de Giritli.” (G4, kadın)

Evliliklerin giderek bireysel bir karar sonucu gerçekleştiği düşüncesi katılımcılar arasında yaygındır. Eğitim kurumu burada önemlidir. Özellikle kadınların eğitim hayatına girmeleri ve iş sahasında aktif rol oynamaları evlilik kurumunu olumsuz yönde etkilediğine dair görüşlerde söz konusudur:

“Ben bir baba olarak, bir kızım var bir oğlum var, şimdiki aklım olsaydı kızı okutmazdım. Kızım muhasebeci, ben çalışmasam çıldırırım diyor, lisede nasibi çıktı, evlenmedi, şimdi evde kaldı. Benim eşim 1,5 yıl önce öldü. Demek istediğim kız çocukları böyle işyerine sürülüyor, okuyorlar, benim zamanımda ilkokulu bitiren milletvekili oluyor. Altı yaşından beri piyasadayım, insanların içindeyim. İnsanlara kız çocuklarına lanse etti, okutun, çalışsınlar. Hayır, efendim yanlış yanlış. Eskiden bende o kafadaydım. Okusun meslek sahibi olsun, para kazansın. Evlilikleri bitirdiler böyle. Anlaşıp evlenen çok az, sen benim paramı harcıyorsun diye boşanıyorlar, günah oluyor.” (G9, erkek)

G9 günümüzde boşanma oranlarının, evlilikleri geçtiğini ve bu yüzden evlilik kurumunun bittiğini düşünmektedir. Bunun altında yatan neden ise eğitim hayatında kadın-erkek rollerinin eşit dağılması ile birlikte, kadının iş hayatında aktif bir şekilde rol oynaması ve ev hayatına zaman ayıramaması olarak görülmektedir. Eğitim kurumlarının aktif rol oynadığı günümüz toplumlarında evlilik kurumu tam tersi bir durumu almış olarak gözükmemektedir. G9 dolayısı ile kız çocuklarının eğitim hayatında oluşunun olumsuz getirileri olduğu bundan dolayı pişmanlık duyduğunu ifade etmektedir.

Genel anlamda değerlendirme yapıldığında evlilik Giritlilerin yaşantı dünyasında önemli bir kurum olarak görülmektedir. Evlilik kurumunun yapısını değiştirdiğini düşünen katılımcılar olsa da alternatif yollar öne süren katılımcılar da bulunmaktadır. Selçuk'da (2018: 88) Giritli göçmenler hakkında hazırlamış olduğu çalışmada ailenin temelini oluşturan evlilik kurumu çocukların yetişeceği ana kurum olarak görülmüş bundan dolayı eş seçimine, evliliğe önem verilmiştir.

3.6.5. Kapılar Kilitlenmezdi

Girit göçmenlerinde komşuluk ilişkileri toplumsallaşma, dayanışma ve paylaşma esasına dayalıdır (Demirdeler, 2019: 84). Modern anlamda komşuluk söylemine bakıldığında ait olunan bir yerleşim manası taşıdığı görülebilir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde kırsal alandaki toplumsal yaşamda ortak olarak inşa edilirken, modern zamanda nüfusun yoğun olmadığı gruplar için benzer bir şekilde kullanılmıştır (Yıldız ve Gündüz, 2011: 16). Dolayısıyla komşuluk ilişkilerinin köyler ve küçük yerleşim birimlerinde dayanışma esasına bağlı olduğu söylenebilmektedir (Çetin, 2010: 168). Aile bireylerinden sonra en yakın toplumsal çevreyi komşular oluşturmaktadır. Toplumsal ilişkiler ağı da yakın çevre ile temaslar sonucu kurulabilmektedir (Gölçük, 2007: 21).

Göçmenler ile yapılan görüşmeler ve katılım gerçekleştirilen komşuluk günü adlı etkinlikte tutulan notlardan, komşuluğun Giritliler için özel bir yerinin olduğu anlaşılabilmektedir. Üçgen Mahallesi'ndeki komşuluk gününde G4'ün ifadesi aşağıdaki şekildedir:

“Komşuluk biz Giritliler için çok değerlidir. Önceden bu mahallede (Üçgen) kimin bir eksiği olur hemen gider yan komşudan alırdı. Toplanma, bir arada yeme içme alışkanlıkları hep vardı. Ne zaman binalar çok katlı oldu bizim ilişkiler bozuldu. Kapılar ve camlar hep açık olurdu. Hırsızlık, uğursuzluk yoktu. Şimdi öyle mi? Kimse kapısına kilit vurmazdı.” (G4, kadın)

G4’ün vurgulamış olduğu “kapılar kilitlenmezdi” ifadesinden, geçmiş yıllarda komşuluk ilişkilerinin aynı zamanda güven esasına da dayandığı anlaşılabilmekte ve yardımlaşmanın da komşular arasında önemli bir yer tuttuğu belirtilebilmektedir.

“Bizim Giritliler çok candandır. Birbirlerine çok düşkün çok bağlı insanlardır. Aileler birbirlerine çok düşkündürler. Keza komşular ile de aramızı iyi tuttuk, tabi onlar bizi hep dışlamış. Şimdiye bakıyorum da eskiden biz daha bağlıydık.” (G2, kadın)

Üçgen Mahallesi’nde görüşme gerçekleştirilen G2 ise Giritlilerin birbiri ile olan bağı vurgulanmaktadır. Bununla beraber bizi dışlamışlar olarak ifade ettiği yerliler ile ilişkilerin iyi olduğunu da belirtmektedir. Ahmediye’de gerçekleştirilen görüşmelerde komşuluğun önemi vurgulanmış ve bilhassa kapıların kilitlenmediği hem sahada görülmüş hem de katılımcılar bu doğrultuda ifade kullanmıştır:

“Güvenilir insanlarızdır. Kapılarımız açıktır. Kimse gelip girmez. Bizim burada hırsızlıkta olmaz. Öyle kötülük olmaz. Şu şunun karısına bakmış, şu şunun kızına bakmış asla olmaz. Karşıdaki kahvenin sandalyeleri bile hiç kitlenmez, hep oturulur.” (G5, kadın)

“Giritliler birbirine çok yakındır. Bağlıdır. Bizim burada biz cenazemiz olsun kahvede okey oynanmaz, evde televizyon açılmaz. Bu şeyler bizde halen geçerlidir.” (G14, erkek)

“Biz çok iyi anlaşıyoruz. Bizim tandır diye fırınlarımız var. İmece usulü devam eder. Toplanırsanız orada ekmek yaparsınız, simit ve Giritli yemekleri.” (G18, kadın)

Ahmediye Mahallesi’nde görüşmelerin bir kısmı akşam geç saatlerde açıldığı belirtilen (G12), köy kahvesinin önünde gerçekleştirilmiştir. Köyün eski muhtarına ait olan bu kahve önünde G5’in belirtmiş olduğu gibi sandalyeler kilitlenmemiş ve mahalle sakinlerin burada bir araya gelip sohbetler gerçekleştirdiği görülebilmektedir. G14’de Giritliler arasında bağın kuvvetli olduğunu belirtmek ile birlikte ölüm gibi törenlere saygının gösterildiğini düşünmektedir. Bunların yanında genellikle müstakil olan evlerin kapılarına, kapıyı açabilip kolay bir şekilde girmek amacıyla iplerin bağlandığı görülebilmektedir. Bilhassa yan komşular kapıyı çalmadan yan tarafa seslenip, bu ipi de kullanarak evlere kolay bir şekilde

girebilmektedir. Aynı zamanda gerek Ahmediye Mahallesi'ndeki evlerin gerek ise Üçgen Mahallesi'ndeki evlerin bitişik bir şekilde konumlandığı görülmüştür.

Ahmediye ve Üçgen Mahallesi özelinde bir değerlendirme gerçekleştirilirse; Ahmediye Mahallesinde komşuluk ilişkilerinin Üçgen Mahallesi'ne göre daha kuvvetli olduğu görülebilir. Üçgen Mahallesi'nde güvenilir komşuluk ilişkisinin dönüşüm gösterdiği, Ahmediye Mahallesi'nde ise bu bağın günümüzde hâlâ sürdüğü söylenebilir.

3.7. Göçün Psikolojik ve Toplumsal Etkileri

Göç bir yerde başlayıp bitmeyen nedenleri, ilerleyişi ve sonuçları bakımından çok boyutlu kimi zamanda sancılı bir sürece atıfta bulunan bir olgudur. Kimi zaman bireysel problemleri ardında taşıırken kimi zamanda bireyden yola çıkılarak toplumu etkisi altına alan bir takım problemlerin ortaya çıkışı görülebilir.

Giritli muhacirler Anadolu'ya göçün gerçekleştiği ilk zamanlardan günümüze kadar geçen zaman dilimi içerisinde yerli halk tarafından istenmedikleri daimi bir şekilde “öteki” olarak algılanmış olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar günümüzde bu durumun azaldığını ifade etseler de kırsal alanda yerli halk tarafından süregelen bir etiketlenmenin devam ettiğini ifade eden katılımcıların varlığından söz edilebilmektedir:

“Bize bile düşmanca baktılar, cavır gözüyle baktılar. Yarım gâvur diyorlardı. Benim hanımın akrabaları yarım gâvura mı varcen dediler ama şimdi kendileri aldılar asıl gâvuru, büyük mü konuştum diyorlar bana. Ama şimdi onu yendik. O zaman yaşayış tarzındandır.” (G14, erkek)

G14 bize bile düşmanca baktılar dediği kişiler Boğazak Köyü yerlileridir. Burada bize bile vurgusu önemlidir. G14'ün anlatısı “Esas kökümüz Konya-Karaman. Girit'i Türkleştirmek için bizi yollamışlar Osmanlı zamanı” şeklindedir. G14 kendisini göçmen olarak görmüş olmasının yanında “yarım gâvur” şeklindeki ötekileştirici ifadeyi kabul etmemiştir. “Asıl gâvuru kendileri aldılar” şeklindeki ifadesinin altında da Alman bir kadın ile evlilik yapan eşinin akrabasına bir gönderme yatmaktadır. G8 de benzer şekilde toplumsal bir dışlanma yaşadıklarını belirtmektedir:

“İlk zaman babamlar yaşamış bunu. Onlar bizi ayırmış. Gâvur diye ayırmaya çalışmışlar. Ama biz de öyle olmadığımızı ispatlamışız. Bizi azınlık gibi görmüşler buraya geldiğimizde, ama biz Türk'üz azınlık değiliz. Biz dışarıdan getirilen Suriyeliler değiliz. Girit Adası bize aitmiş. Abdülhamit zamanın da savaşı verilmemiş. Girit tarihinde ölen insan sayısı çok fazladır. Ben ayırıyorum biz Giritliler ve Antalya'nın yerlilerini”. (G8, erkek)

G8, Giritliler ile yerli halkın farklı topluluklar olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla ayrımın belirli bir nokta da olabileceği şeklinde düşünceye sahiptir. Fakat kendilerini Türk olarak tanımladıkları ve adadan göç gerçekleştiği zaman Girit'in hala Osmanlı topraklarına bağlı bir ada konumunda olması, dışarıdan gelen veya getirilen topluluklardan onları bu noktalarda farklı kılmaktadır.

Ahmediye Mahallesi Boğazkent Beldesi'ne bağlı iki mahalleden bir tanesidir. Diğer mahalle ise Boğazak Mahallesi'dir. Giritli göçmenler Boğazak da yaşayan mahalle sakinlerini yerliler olarak tanımlamaktadırlar. Söz konusu iki mahalle arasında göçün ilk zamanları çatışma ortamı doğuran olaylar meydana gelmiştir. Günümüzde çatışmaların şiddeti azalmış olsa da hala varlığının devam ettiğini düşünen katılımcılar araştırma da yer almıştır:

“Köyün camisi önceden okuldu. Boğazaklılar'dan korkulurdu, onlar yörüktür, başka yerden gelme. O köy oradan buradan gelme. Bizim Türkçemiz daha iyiydi, onlar gâvur derdi ama biz onların Türkçesini anlamazdı.” (G16, kadın)

“Bizi zaten kabul etmediler. Karşı köy bile bizi halen kabul edemedi. Onlara göre Giritlinin anlamı cavır, Giritli cavırı diyolar. Biz hale bunun eziyetini çekiyoruz. Bu seviyeye gelmek için akla kararı seçtik.” (G13, erkek)

“Boğazaklılar bizi kabullenmiyor biraz sevmeyenler halen öyle. Gidip geliriz birbirimize ama arkamızdan söylerler hala. “Giritli bitli arkası sidikli” derlerdi çocukluğumda. Beğenmezlerdi. Alaya alırlardı. Hâlbuki alaya alınacak hiç bir şeyimiz yok bizim. Cavur, gâvur, yarım gâvur derlerdi. Ama oradan ne kız alır nede veririz biz. Halen derler arkamızdan. Hanımlıklarından kıskanıyorlar bizi. Onların orda erkekler kahvede oyun oynar, kadınlar camda sıralanırlar.” (G5, kadın)

G16, G13 ve G5'de de görüldüğü üzere Boğazak Köyü ile sıkıntılı bir süreç yaşanmıştır. Etkilerinin hala sürdüğünü düşünen katılımcılar bulunmaktadır. Kabul edilme beklentisi içine girmiş olan katılımcıların yanı sıra birbirlerine kız alıp verme konusunda temkinli davrandıklarından dolayı kapalı iki topluluk olarak karşımıza çıktıkları söylenebilir. Bununla birlikte Ahmediyede yaşayan Giritli göçmenlerin homojen bir topluluk olma özelliği gösterdiğini G16'nın karşı köy için kullanmış olduğu “oradan buradan gelme” söyleminden ulaşılabilmektedir.

Yerli halk tarafından Giritliler için “gâvur” ve “yarım gâvur” gibi etiketlerin sıkça kullanılmasının ardında yatan üç farklı özellik araştırma tespit edilmiştir. Bunlardan ilki geldiklerinde Türkçe bilmiyor oluşları ve Giritlilerin kendilerine ait bir dili gündelik hayatlarında kullanıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. G4'ün vermiş olduğu ifadesinden

de söz konusu durumun olduğu anlaşılmaktadır. G4 Giritlilik kimliğini ve göçmen kimliğini her fırsatta ön plana çıkarmaya çalıştığını ve bundan da gurur duyduğunu belirtmiştir:

“Ben hiç kendimi saklamadım tabi ki göçmenim. Mesela ben liseyi bitirdim. İş arıyorum, o zaman birkaç yere dilekçe verdik. Karayolları vardı burada. Karayollarına bir dilekçe verip sınava girdim yazılı sınavı kazandım, mülakata çağırıldılar. Ondan sonra gittik mülakata, o zaman da zor ulaşım yok bir şey, annemle beraber faytona bindik, gittik. Annem dışarıda oturuyor beni içeri aldı, sorular sordu. Başka bir dil biliyor musunuz diye sordu. “Evet, Giritlice biliyorum dedim. Hiç saklamazdım. “Peki, nereden öğrendiniz, nasıl yaptınız” Biz Girit’ten gelme Giritliyiz dedim. Ondan sonra yazılı yapmama rağmen Giritli olduğumdan almadılar işe. Mülakatta elediler, bundan olduğunu düşündüm. Ama ben her zaman Giritliliğimden gurur duyuyorum. Ben küçükken, şimdi öyle değil de, küçükken hep böyle çekinilirdi. İnsan kendini gösteremezdi, söyleyemezdi. Çünkü ordan gelenlere manevi baskı yapılmış. Onlar da bıkmışlar, orda zaten eziyet çektik bide burada. Mesela ben hatırlıyorum, ben çok kızardım, o zaman biraz da deccal bir çocuktum arkamızdan bağırırlardı. “Giritli bitli, arkası gitti diye falan” bağırırlardı. Onlara çok kızardım.” (G4, kadın)

G4 tıpkı G5’in vermiş olduğu ifadedeki gibi küçük yaşlarda mahallede çocuklar tarafından alay konusu olduğunu belirtmiştir. Giritlilerin çocuklar tarafından “Giritli bitli” şeklinde etiketleniyor olmaları Girit göçmenlerine ilişkin kullanılan ötekileştirici ifadelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. G4 aynı zaman da konuşmuş olduğu dilden dolayı da lise eğitimi sonrası iş bulmakta sıkıntı çektiğini ifade etmiştir.

Giritli muhacirlerin yerli halk tarafından “gâvur” “yarım gâvur” olarak etiketlenmiş olmaların ikinci nedeni ise farklı bir inanca sahip oldukları düşüncesidir:

“Giritlilerde pek çok kişi Bektaşî. Sünni çok az, ama buraya geldikten sonra, gördükleri ya da görecekları tepkiden ve daha fazla görmemek için Bektaşîliklerini saklamışlar. Kimisi gizliden Bektaşîliğini devam ettirmiş. Ama birçok aile neredeyse %80-%90 gibi, Antalya da özellikle, tamamen bitirmişler Bektaşîliği. Bizimkiler Sünni olduğumuzu söylediler. Ben annem ve babam sağken bunu bilmiyordum. Bektaşîlik- Sünnilik ayrımcılığını. Eğer bilseydim annemi, babamı sıkıştırırdım, bizde mi öyleydik, gelince değişti.” (G3, kadın)

“Giritli olduğunu saklayan çok insan vardır. Korkarlar çünkü dinsiz, imansız sanarlar. Ben asla saklamam nereye gitsem saklamam.” (G19, kadın)

Giritli Müslümanlar arasında Alevi-Bektaşî kimliğine sahip olanlar ve Sünni olanlar bulunmaktadır. Giritliler konuştukları dilden dolayı Müslüman kimliğe sahip olamayacak bir topluluk olarak görülmüş ve yerli halk tarafından kabul edilmemiştir. Bundan dolayı Giritli oluşunu saklayan veya bunu ifade etmek istemeyen katılımcılar olmuştur. Yerli halk ile evlilikler gerçekleşmeye başlayınca ve süreç içerisinde Giritliler kendilerini anlatma imkânı

bulunca söz konusu problemlerin varlığı da giderek azalmaya başlamıştır. G12'nin ifade ettiği gibi süreç içerisinde kendilerini tanımlama fırsatları olmuştur:

“Bizimkiler zaten buradan oraya gitmiş. Ama bunu bilmeyenler var. Yarım gâvur, gâvur diyen çok var. Ama şimdi zaman geçtikçe Giritlinin nasıl insan olduğunu öğrendiler.” (G12, erkek)

Giritli muhacirlerin makbul insan topluluğu olarak görülmemesinin üçüncü nedeni olarak da onların yeme-içme alışkanlıkları olduğu tespit edilmiştir. Yemek kültürleri ot ve sebze ağırlıklı olan Giritliler yerli halk tarafından bu konu dolayısı ile de bir süre dışlanma yaşamışlardır. Katılımcıların bu konudaki ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“İlk başlarda Giritlilerin yemek şeklinden millet irite olmuş. Çok tuhafına gidermiş, ya sürekli otlar besleniyorlar, ot yiyorlar falan diye.” (G1, erkek)

“Şurda Boğazak Köyü var oradan ot toplamaya giderdi bizim kadınlar “iste Ahmediye'nin inekleri geldi, ot yimeye diyolar” ama şimdi bizden çok yiyorlar.”(G12, erkek)

Girit göçmenlerinin yemek kültüründe önceki yıllarda yaygın olan salyangoz ve şarap tüketimi, Sünni inanca sahip yerli halk tarafından olumsuz bir yaklaşım ile karşılanmıştır. Birçok etkenin yanı sıra salyangoz tüketiyor oluşları onların “Rum gâvuru” olarak etiketlenmelerine sebebiyet veren kıstaslardan bir tanesini oluşturmuştur (Aladağ, 2013: 162). Girit yemek kültürü bölümünde de bahsettiğimiz üzere kimi Giritli muhacirler hohlus adlı yemeği bildiğini ve geçmiş dönemlerde tükettiğini ifade ederken kimileri ise bu durumun asılsız olduğunu söylemiştir.

Girit göçmenlerinin çoğu hiç Türkçe bilmeyen, manileri, öyküleri ve türküleri Rumca olan kişilerden oluşmaktadır. Farklı dil yapılarından dolayı da Antalya'nın yerli halkınca “yarı gâvur” şeklinde ötekileştirici bir etiket kullanıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra yerli halktan farklı gündelik yaşam pratiklerine sahip olmaları da Girit göçmenlerine karşı çeşitli nitelendirmelerin kullanılmasında etkili faktörlerden olmuştur (Tanal, 2011: 16). Yılmaz'ın (2011: 187) Rum ve Müslüman olmak üzere birçok insanın hayatını derinden etkileyen mübadele sürecini eski Giritliler üzerinden okumak da mümkün görünmektedir. Göç süreci toplumsal, ekonomik ve psikolojik temelde büyük travmalara sebep olmuş ve geçmişin izleri kimliklerinin, benliklerinin yeniden oluşumu noktasında önemli pay edinmiştir.

SONUÇ

Bu araştırma Antalya'nın iki farklı ilçesine bağlı iki mahallede gerçekleştirilmiştir. Ahmediye ve Üçgen Mahallesi'nde derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilen verilerin anlamacı yaklaşım ile analizine dayanmaktadır. Giritli göçmen topluluğunun göç süreci sonrası deneyimleri, göçün üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen göçe ilişkin anlatıların kuşaklar boyu nasıl gerçekleştiği araştırma süresince saptanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede göçmenlerin sosyo-kültürel unsurlarını belirlemek, sosyo-kültürel unsurlar arasında Giritlilik kimliğini öne çıkaran temel unsurların varlığını tespit etmek, kültürel aktarımın kuşaklararası nasıl gerçekleştiğini belirlemek çalışmanın amaçları arasındadır. Bununla birlikte Girit göçmenlerine dair yaygın anlatıların varlığını belirledikten sonra söz konusu anlatıların temel nedenlerini ortaya koymak ve bütün bunları sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirmek çalışmanın amaçlarını oluşturmuştur. Tüm bunlar göçün gerçekleştiği 19. Yüzyılın sonlarında, Girit Adası'nın toplumsal yapısı, dönemin siyasi koşulları ve hegemonik düşünce yapısı göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Girit göçmenlerinin hepsi okuma yazma bilmektedir. Bununla beraber kırsal bir alan olan Ahmediye'de eğitim seviyesi Üçgen Mahallesi'ne göre daha düşüktür. Ahmediye Mahallesi'nde sadece bir kişinin lise mezunu olduğu görülmüştür. Üçgen Mahallesi'nde 4 katılımcının eğitim seviyesinin lise ve üstü olduğu bulgulanmıştır. Lise mezunu olan 3 katılımcı ise üniversite eğitimini sürdürmektedir. Girit göçmenlerinin mesleklerine bakıldığında ise kırsal alanda yaşayanların çiftçiliği ve hayvancılığı yaygın olarak gerçekleştirdiği görülmüştür. Üçgen Mahallesi'nde sadece bir kişi celep ve kasap olduğunu belirtmiştir. Yürütülen tarımsal faaliyetlerden bir tanesi Giritliler arasında yaygın tüketimi olan enginar tarımıdır ve nisan ayı içerisinde ürün alabildiklerini belirtmişlerdir. Ahmediye'de yapılan hayvancılık küçükbaş değil büyükbaş hayvancılık şeklindedir. Giritli göçmenler hane halkı sayısı bakımından değerlendirildiğinde kalabalık aile modeline rastlanılmamıştır. Katılımcılar arasında en fazla hane halkı 4 kişi olarak bulgulanmıştır. Eşi ölmüş olan katılımcılar yalnız yaşamayı tercih etmiş ve ikinci bir evlilik gerçekleştirmeyi düşünmemektedirler. İki katılımcı eşinden boşanmıştır ve çocukları, anne ve ablaları gibi diğer aile üyeleriyle birlikte yaşamaktadır. Eşi ölmüş olan katılımcılar 70 yaş üstündedir ve çocukları evlidir. Boşanma gerçekleştiren iki katılımcı ise 50 yaşın altındadır ve birlikte yaşadığı çocukları ve ablaları bekârdır. Dolayısı ile evliliğin ölüm veya boşanma gibi durumlar sonucunda bitmesinin ardından aynı hanede yaşayabilme durumu katılımcılar arasında farklılık göstermiştir.

Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler ve yapılan gözlemler sonucunda bir takım kültürel unsurların varlığı tespit edilmiştir. Bunlar arasında ilk fark edilen unsur “Giritlice” adı verilen dildir. Hem Üçgen Mahallesi hem de Ahmediye Mahallesi’nde yapılan görüşmeler sonucunda söz konusu dilin gündelik hayatlarında kullanıldığı görülmüştür. Çalışmada Giritlice adı verilen dili konuşamayan katılımcılar da yer almış olup öğrenme isteklerinin olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu dil için Ahmediye ile Üçgen Mahallesi arasında karşılaştırılma yapıldığında Ahmediye’de daha yaygın konuşulduğu belirlenmiştir. Bazı katılımcılar ile bu anlamda iletişim problemi yaşanmış olup aile üyelerinden iletişim kurma aşamasında yardım alınmıştır. Aynı zamanda Giritlice adı verilen dilin katılımcılar arasında özel durumları konuşmak gibi bir işlevde kullanıldığı görülmüştür. Üçgen Mahallesi’ndeki Giritlice konuşabilen katılımcılar, artık dili konuşabilecek insanların sayısının giderek azaldığı konusundan muzdarip olup, Ahmediye’deki katılımcılar da çocuklarının ve torunlarının Giritlice’ye yeteri kadar ilgi göstermediğini ve söz konusu dili konuşamadığını belirtmiştir. Giritlice adı verilen dilin ana dil olarak görülüp görülmediği konusundaki sorular karşısında, ilk öğrenilen dilin ana dil olduğu ve kırsalda yaşayan göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun Giritlice’yi ana dil olarak gördüğü çalışmada bulgulanmıştır. Araştırmada kendini 2. ve 3. kuşak olarak tanımlayan katılımcılar kendi aralarında Giritlice konuşabilirken, dördüncü kuşak Giritliler ile nadir bir şekilde Giritlice’yi konuştuklarını ifade etmişlerdir. Bilhassa kentsel bir mekânı temsil eden Üçgen Mahallesi’ndeki Girit göçmenleri dilin yok olması durumundan endişe duymakta ve gelecek kuşakların ise kültürel bir unsur olan dile merak duymamalarından dolayı üzüntü yaşamaktadırlar.

Araştırmada elde edilen bulgulardan bir diğeri Girit göçmenlerinin inanç biçimleri ile ilgili olmuştur. Araştırma esnasından önce Giritli göçmenler arasında “Bektaşilik” inancının yaygın bir inanç biçimi olduğu alan yazın taramasında karşımıza çıkmıştır. Fakat yapılan görüşmeler sonucunda Bektaşilik inancına sahip olan katılımcıya rastlanılmamıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Sünni olduğunu ifade etmiştir. Bilhassa Ahmediye Mahallesi katılımcıları “tüm köy dinine bağlıdır”, “köy komple dindardır”, “bu köy molladır” şeklinde dini kimliklerini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Bazı katılımcılar arasında da “Alevi-Bektaşî” inancına bağlı olanlara dair “onlar namaz bilmez, yedi gün oruç tutarlar” şeklinde önyargılar tespit edilirken kimi katılımcılar ise herhangi bir din ayrımı yapmadıklarını ve “hümanizm” şeklinde bir inanç şekillerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların genel manada Sünni inancına sahip olduğu söylenebilir.

Giritli göçmenler arasında kültürel unsurlardan biri de beslenme kültürleridir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonrasında dil kültüründen sonra ilk dikkat çeken unsur

Girit yemekleri olmuştur. Giritlileri önemli kılan bu yemek kültürlerinin başında doğadan toplamış oldukları kimi zaman şifalı olarak belirtilen, kimi zaman ise çağın en tehlikeli hastalıklarına karşı mucizevî birer ilaç olarak görülen “otlardır”. Giritliler arasında zeytinyağlı ot yemekleri onların kimliklerini ifadelerinin birer parçası olmuştur. Net bir şekilde sayı verilemeyecek şekilde ot çeşitliliğinin olduğu katılımcıların yaygın söylemleri arasındadır. Bilhassa yaşlı nüfusun doğada hangi otun yenip yenmeyeceğine dair bilgisi olduğu görülmüştür. Ot yemekleri hakkında hem kadın hem de erkekler bilgi sahibidir. Ot kültürünün öne çıktığı Girit göçmen topluluğu için kullanılan “etyemezler ot yerler” şeklindeki ifade yemek kültürleri ile ilgili görüşme esnasında katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların bazı ot yemeklerini etsiz yaparken bazılarını ise etli yaptıkları tespit edilmiştir. Ot yemeklerinden bazıları özellikle “Askolibrus” adı verilen yemeğin, enginarın ve malaturanın etsiz yapılmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla Giritliler hem et hem de ot yerler şeklinde bir sonuca gidilebilir. Bununla beraber Giritlilerin kendilerine özel olduğunu ifade ettiği yemeklerin, Giritli simidi olarak adlandırılan hamur işinin yapıldığı, pişirildiği taş fırın-tandır yerleri de bulunmaktadır. Girit kültüründe “hohlus” adı verilen salyangoz yemeğinin bazı katılımcılar tarafından bilinirken bazıları tarafından bilinmediği ortaya çıkmıştır. Kimi katılımcılarda ise böyle bir yemeği Giritli Müslümanların tüketemeyeceği, İslamiyet dinine uygun bir yemek olmadığı düşüncesi bulunmaktadır. Katılımcıların kimi çocukluk dönemlerinde salyangoz toplayıp bu yemeğin evlerinde piştiğini ifade etse de yapılan görüşmelerde “hohlus” yemeğini tüketen katılımcıya rastlanılmamıştır.

Girit göçmenleri 19. yüzyılın başlarında Antalya’ya yerleşmeye başlayan bir topluluk olsa da göçün hatıralarının halen sürdüğü söylenebilir. Özellikle Giritliler kendilerini tanımlarken “göçmeniz” ve “muhacir olarak gelmişiz” gibi ifadeleri ile “göçmen” kimliklerini ön plana çıkarmışlardır. Göçün üzerinden 120 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen anneanne, babaanne gibi birinci kuşak göçmenlerin göçe dair anlatılarının kuşaklar boyunca aktarıldığı görülmüştür. Göçe ilişik söylemler arasında “barındırmadılar bizi”, “kadınları, çocukları öldürdüler” ve “Müslümanlar geldi” şeklinde göç eyleminin zorunlu olarak gerçekleştiğine dair anlatıları mevcuttur.

Girit Adası’nın göçmenlerin hafızlarında nasıl bir yer edindiğine anlamaya yönelik bir takım sorular araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların bir kısmı tarafından adaya gitme şansı elde edilirken, gidemeyenlerde gitmek istediğini belirtmiştir. Girit Adası’na gitme yönünde iki büyük engel araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Katılımcılar yaşa bağlı olarak sağlık problemleri yaşamaları ve dolayısıyla da gidip-gelme sürecini kaldıramayacaklarını düşünmekte ve bu anlamda geçmiş yıllarda gidemeyişleri

yüzünden pişmanlık duymaktadır. Bazı katılımcıların adaya gidebilme yönünde umutlu ve istekli olduklarına dair söylemler de araştırmada yer almıştır. Katılımcılar adaya gitme yönündeki ikinci engeli ise “ekonomik imkânların el vermemesi” olarak görmektedirler. Girit’e giden katılımcıların hepsi Üçgen Mahallesi’nden olup Ahmediye’de Girit’e giden katılımcıya rastlanılmamıştır. Söz konusu durumu Antalya Muratpaşa İlçesi Üçgen Mahallesi’nde yer alan Giritli Kültür evinde yürütülen faaliyetlere yükleyebilmek anlamlı görünmektedir. Dernek belirli zaman dilimleri içinde Girit’e gezi düzenlemekte ve adaya gidiş bu anlamda daha kolay olabilmektedir.

Yapılan bu çalışmada Giritlilik kimliğinin öne çıkan unsurlarından olan Giritlice’nin göçün gerçekleştiği dönemde göçmenlerin adına bir takım sıkıntıları da beraberinde getirdiği görülmüştür. Göçmenlerin ortak söylemlerinden bir tanesi “Atalarımız Türkçe bilmezdi” şeklindedir. Farklı bir dile sahip olmaları onların “yarım gâvur” ve “gâvur” gibi etiketlemelere sebebiyet vermiştir. Konuşmuş oldukları dilin farklı olması aynı zamanda göçmen topluluğun yerli halk tarafından “dinsiz” olarak ötekileştirilmesine de neden olmuştur. Katılımcılar adaptasyon sürecinin bu anlamda kolay olmadığını belirtirken, bazı katılımcılar da bu anlamda hala çekilen bir sıkıntının varlığından söz etmiştir. Yerliler-Giritliler arasında yaşanan problemlere Üçgen Mahallesi’ne kıyasla Ahmediye Mahallesi’nde daha çok vurgu yapılmış olup çevre köyler ile bir takım problemlerin günümüzde varlığının sürdüğü kimi katılımcıların ifadeleri sonucu bulgulanmıştır.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular arasında evliliğe ilişkin söylemlerde yer almıştır. Giritliler ilk geldikleri dönemlerde yerli halk ile olan evliliklere sıcak bakmamış, Giritli-Giritli evlilikleri ya da akraba evliliği tercih edilmiştir. Bu anlamda da katılımcılar arasında bilhassa Ahmediye’de akraba evliliği bulgusuna rastlanmıştır. Katılımcılar Giritli-Giritli evliliğine hala daha sıcak bakarken, bu durumun giderek farklılaştığından muzdarip olduklarını belirtmişlerdir. Evliliklerin giderek endogamiden egzogami türündeki evlilik yapısına geçişi ise eğitim kurumlarının günümüz toplumunda erişilebilir kurumlar haline gelmesine, bu bağlamda kadın ve erkeklerin eşit bir şekilde fırsatlardan faydalanabilmesine dolayısıyla eş tercihinde bireysel kararların ön planda oluşunun evliliklerin yapısının değişmesinde etkili olduğu araştırma özelinde söylenebilir. Bunun yanında Giritliye kız ver kız alma şeklinde bir söylemin varlığı tespit edilmiş, altında yatan nedenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Giritli erkeklerin evine çok bağlı olduğu, eşlerine her bakımdan destek vermelerinden dolayı, erkeğin evlilik konusunda önemli bir figür olduğu görülmüştür. Bununla beraber aile yapısının anaerkil bir modele sahip olduğunu düşünen Giritli göçmenler ailede otorite olarak kadını görmüşlerdir. Söz konusu söylemin de

bundan kaynaklanabileceğini düşünmektedirler. Aynı zamanda Giritli kadınlarının çok temiz olduğu, becerikli olduğu şeklinde özellikler sıralanmış olup, Giritli göçmenler güvenilir ve sadık olarak kendilerini tanımlamışlardır.

Girit göçmenlerinin Antalya özelinde genel bir değerlendirilmesi yapılırsa kendilerine özgü olduğunu vurguladıkları Giritlice “Giritlilik kimliği” vurgusunda önemli bir yer tutmaktadır. 3. kuşak göçmenler arasında yaygın konuşulmasına karşın 4. kuşak ile yapılan görüşmelerde Giritlice konuşabilen katılımcıya rastlanılmamış olup, 3. kuşak göçmenler çocuklarının ve torunlarının Giritlice adı verilen dili konuşamadığını belirtmiştir. Üçgen Mahallesi’nde görüşme yapılan katılımcılarda eskisi gibi Giritlice konuşabileceği kimselerin kalmadığından muzdarip olduklarını belirtmiştir. Giritliler Derneği Başkanı bu anlamda verilen kurslardan bahsetse de ilginin yoğun olmadığı ve başarılı bir kurs sürecinin gerçekleşmediğini söylemiştir. Bunun sebebini ise kursa katılan kursiyerlerin yaşlarının yüksek oluşuna bağlamış ve duru bir belleğin dil öğrenimi sürecinde önemli olduğunu ifade etmiştir. Genç kuşakların Giritlice adı verilen dile merakının olmadığı katılımcıların muzdarip olduğu ortak durumlardandır. Girit göçmenlerinin Giritlilik kimliği vurgusunda öne çıkan kimliklerden en belirgin olanı yemek kültürleridir. Otlar ile yapılan yemekler konusunda Giritli göçmenler ön plana çıkmaktadır. Kuşaklar boyu aktarılan yemek kültürü çalışma boyunca tüm katılımcılar arasında vurgulanmış olup kaybolmayan kültürleri arasında yer almıştır.

Yapılan bu çalışma yüzyılı aşkın bir süre önce gelip Antalya’nın iki farklı mahallesindeki 2. 3.ve 4.kuşak göçmenler ile yarı yapılandırılmış bir formatta derinlemesine gerçekleştirilen görüşmeler ve yapılan gözlemler sonucu elde edilmiş bir çabanın ürünüdür. Yapılan çalışmada elde edilen verileri tüm Girit göçmenleri adına genellemeden kaçınılmış olup, katılımcıların vermiş olduğu cevapların doğruluğu kabul edilerek okuyucuya yansıtılmaya çalışılmıştır. Ağırlıklı olarak üçüncü kuşak göçmenlerin yer almış olduğu çalışmada kaybolmaya yüz tutan bir takım kültürel unsurların varlığının oluşu, Girit göçmenlerini bu anlamda bazı beklentiler içine soktuğu çalışmada görülmektedir. Katılımcılar arasında özellikle dernek üyeleri veya derneğe yakın ikamet eden katılımcılar, dernek bünyesinde yürütülen faaliyetlere daha çok katılabilme imkânı elde edebilmektedir. Ahmediye Mahallesi’ndeki katılımcılar ise dernek bünyesinde yürütülen, belediye tarafından yapılan Girit kültürünü tanıtmaya ya da kültürün varlığını devam ettirme adına yapılan faaliyetlere katılabilme imkânı elde edemedikleri bulgulanmıştır. Bu yönde yapılan Yedi Renk Kültür Festivali, piknikler ve Alaçatı Ot Festivali gibi faaliyetlere katılabilme anlamında ulaşım imkânı ve konaklama gibi hizmetler sağlanarak Girit göçmenlerinin bir araya

gelmeleri kolaylaştırılabilir. Girit adasına gitme düşüncesi olan göçmenlere bu anlamda kolaylıklar sağlanabilmesi gerekli görülmektedir. Bununla beraber Giritlice öğretilen kurslara gelen kursiyerlerin yaşları daha düşük olduğu takdirde Giritlice adı verilen dili öğrenmesi daha kısa sürede ve kolay bir şekilde gerçekleşebilir. Çalışma boyunca en önemli kültürel kimlik unsuru olarak tespit edilen “yemek kültürü” kimi katılımcıların yapmış olduğu gibi, “yemek endüstrisi” adı altında sürekliliği sağlanabilir ve kültürel sermaye unsurları da bu gibi yollar ile kuşaktan kuşağa aktarılabilir.

Bu çalışmada farklı kuşaklar örneklem grubu olarak seçilmiş olup, kültürel unsurların varlığı ve kültürel aktarımların boyutu anlaşılmasına çalışılmıştır. Girit göçmenlerinin kültürel unsurları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonunda yemek kültürü ve Giritlice temel kültürel unsurlar olarak tespit edilmiştir. Yeni çalışmalar için Girit göçmenlerin yaşadığı Antalya’nın Kadriye, Selimiye ve İhsaniye bölgeleri araştırma sahası olarak tercih edilebilir ve 4. kuşak Girit göçmenleri örneklem olarak seçilip yeni araştırma konuları belirlenebilir. Bu bağlamda alan yazına yeni çalışmalar kazandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2012). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Adıyeke, A. N. (1991). "Türk Basınında Girit'in Yunanistan'a Katılması (1908-1913)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (1): 47-70.
- Adıyeke, A. N. (1993). "Girit'in Mehmed Ali Paşa Yönetimindeki Durumuna Dair Bir Rapor". *Belgeler-Türk Tarih Dergisi*, XV(19): 293-315.
- Adıyeke, A. N. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Adıyeke, A. N ve Adıyeke, N. (2002). *Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit'in Yunanistan'a Katılması*. Stratejik Araştırma ve Milli Etüdler Komitesi, Ankara.
- Adıyeke, A. N. ve Adıyeke, N. (2007). *Fethinden Kaybına Girit*. Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Akıncı, A. (2019). "Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus İlişkisi". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1): 131-150.
- Aladağ, H. N. (2013). "Kemalizm ve Bektaşılık İlişisini Girit Mutfak Kültürü Üzerinden Okumak. II. Türkiye Lisansüstü Çalışma Kongresi", Bursa, 161-169.
- Alpat, F. E. (2010). "XX. Yüzyıl ve XXI. Yüzyıl Başında Kadın Moda Tasarımında Nostalji Anlayışı". *Sanat Dergisi*, 0(17): 15-23.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler*. (Çev.İ. Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul.
- Arı, K. (2000). *Büyük Mübadele*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aydın, S. (2012). Türkiye'nin Etnik Yapısı. F. Alpkaya ve B. Duru (Ed.). *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim* (s. 181-228). Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bal, H. (2002). *Alevi-Bektaşî Kültürü*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Bal, H. (2017). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1):231-274.

- Başkanlığı, G. (1985). *Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Berger, P. L. (2011). *Kutsal Şemsiye*. (Çev. A. Coşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Beşirli, H. (2010). "Yemek Kültür ve Kimlik". *Millifolklor*, 22(87): 159-169.
- Beyoğlu, S. (2000). "Girit Göçmenleri (1821-1924)". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 115-130.
- Cengiz, H. A. (2018). "Halepa Fermanı ve Sonrası Girit'te Yapılan Düzenlemeler". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16): 74-89.
- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17): 67-91.
- Çakır, S. (2011). "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (24): 129-142.
- Çetin, E. (2010). *Gündelik Hayatın Sosyolojisi*. İstanbul Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, İstanbul.
- Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü, Cenevre.
- Çimrin, H. (2005). *Antalya Kent Kronolojisi*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya.
- Dayar, E. (2017). Antalya'da Girit Göçmenleri: Göç, İskân ve Siyaset. *Toplumsal Tarih*, 64-73.
- Demirdeler, Z. (2019). *Mersin'de Giritli Olmak: Giritli Göçmenlerin Halk Kültürü Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Durkheim, E. (2007). "Din Sosyolojisi ve Bilgi Teorisi". M. E. Köktaş ve Y. Aktay (Ed.). *Din Sosyolojisi*. Vadi Yayınları, Ankara.
- Emgili, F. (2006). "Tarsus'ta Girit Göçmenleri (1897-1912)". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25(39): 189-197.
- Erdem, N. (2013). "Megali İdea'nın Anadolu'daki Destekçilerinden Doktor Apostolos N. Psaltoff'un 1912-1922 Dönemindeki Etkileri". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XIII(27): 63-77.
- Erder, S. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Erdoğan, M. M ve Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulasışırı Toplumsal Alanlar*. (Çev. A. Z. Gündoğın ve C. Nacar) Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. N. Çelebi) Konya Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Fırat, M. (2014). "Yemeğin İdeolojisi ya da İdeolojinin Yemeği: Kimlik Bağlamında Yemek Kültürü". *Folklor/ Edebiyat*, 20(80): 129-140.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*. (Çev.T. Kalpsüz) Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Geçgin, E. (2017). "Potlaçtan Armağan Kültürüne: Türkiye'de Kültürün Minnet Ekonomisi Bağlamında Metalaşması". *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*. 26-28 Nisan 2017, Niğde, 263-272.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev.B. Ersanlı ve G. G. Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ayraç Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gönüllü, A. R. (2009). "Antalya'da İskân Edilen Muhacirler". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(29): 293-325.
- Gölçük, M. (2007). *Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Görgün, M. (2017). "Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi" . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22: 1317-1327.
- Gündağ, N. (2015). "Akdeniz'de Bir "Mümtaz Eyalet": Girit (1669-1869)". *Belgi Dergisi*(9): 1278-1288.
- Hall, S., Lumley, B., ve McLennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji*. (Çev. S. Emrealp), Birey ve Toplum, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar* (Cilt III). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hobsbawm, E. J. (1993). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. O. Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İçduygu, A. (2014). "Bir Siyaset ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye". A. İçduygu, S. Erder ve Ö. F. Gençkaya (Ed.). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- İpek, N. (1999). "93 Muhacereti". *Osmanlı Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- İsmail, S. (1997). *Girit Nasıl Kaybedildi*. Dışişleri ve Savunma Dairesi Müdürlüğü, Lefkoşa.
- Kale, B. (2015). "Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Etkileri". *Türkiye'nin Göç Tarihi* . M. M. Erdoğan ve A. Kaya (drl.). (s. 153-169). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Kalelioğlu, O. (2008). "Türk Yunan İlişkileri ve Megali İdea". *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(41): 105-123.
- Karaca, O. B., Yıldırım, O., ve Çakıcı, A. C. (2014). "Girit Yemekleri ve Sürdürülebilirliği". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*: 3-13.
- Karal, Z. E. (1983). *Osmanlı Tarihi* (Cilt VII). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karan, N. (2006). *Girit'in Yunanistan'a İlhakına Türk Kamuoyunun Tepkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı Nüfusu*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kasaba, R. (2011). *Türkiye Tarihi*. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Kıstak, D. (2012). "Yemek Sosyolojisi". *İnsan ve Toplumbilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 281-284.
- Kocabaş, S. (1984). *Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi*. Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- Kurt, H. (2006). "Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1): 135-160.
- Kuş, E. (2007). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kuyucuoğlu, İ. (2015). "Sosyolojinin Kuruluşunu Etkileyen Düşünce Akımları ve Klasik Sosyolojide Yöntem Tartışmaları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36): 674-687.
- Lee, E. S. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*, 3(1): 47-57.
- Maalouf, A. (2008). *Ölümçül Kimlikler*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (2014). "Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirilmesi". *Göç Dergisi*, 1(1): 11-46.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. S. Durgun ve A. Gümüş), Baki Kitabevi, Adana.
- Menekşe, M. (2019). "Köylü Gazetesi'nin Girit Adası'nda Yaşanan Siyasi ve Sosyal Olaylara Bakışı". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(17): 163-193.
- Mengü, G. (2003). "Dil-Kültür İlişkisine Antropolojik Bir Bakış". B. Yeni Yıldız (Ed.). *Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma*. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 15-28.
- Neuman, W.L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. 2.cilt (Çev. S.Özge), Siyasal Kitabevi, Ankara.

- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. 1.cilt (Çev.S. Özge), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. 2. cilt (Çev.S. Özge),Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Oğuz, G. (2006). "Osmanlı Gazetesinin (1897-1904) Girit İsyanlarına Bakışı". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2): 89-111.
- Oran, B. (1986). *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*. Mülkiyeliler Birliği, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2012). *Yakın Tarihin Gerçekleri*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Öksüz, M. (2010). "Girit Meselesinin Belirsiz Yılları". *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi* (25): 93-114.
- Özbilgen, T. (1968). "Batılılaşma Poblemleri Üzerine Bir Uygulamalı Sosyoloji Denemesi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 34(1-4): 415-512.
- Özkırmı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramlarına Eleştirel Bir Bakış*. Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Özsüer, E. (2016). "19.Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin Mora İsyanı Üzerindeki Siyasi ve Kültürel Etkileri". *Türkiye Mecmuası*, 26(2): 325-344.
- Petersen, W. (1996). "A General Typology of Migration". R. Cohen ve E. Elgar (Ed.). *Theories of Migration*.Publishing Limited, England, 3-13.
- Pınar, H. (2008)."Diplomasi ile Siyasetin Birlikteliği: Girit İsyanı ve Âli Paşa". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18): 1-22.
- Porzig, W. (1995). *Dil Denen Mucize*. (Çev.V. Ülkü), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Rude, G. (2015). *Fransız Devrimi*. (Çev. A. İ. Dalgıç), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sart, G. (2017). "Gözlem". F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma*. Anı Yayıncılık, Ankara, 219-230.
- Selçuk, A. (2018). *Giritli Göçmenler*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Selekler, M. (2011). *Yarım Asrın Arkasında Antalya, Kemer, Melli, İbradı ve Serik*. Kutlu Avcı Ofset, Antalya.
- Sepetçioğlu, T. E. (2010). "Türkiye'de Anadili Türkçe Olmayan Göçmen Topluluklara Yaklaşımlara Dair Bir Örnek: Girit Göçmenleri". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, IX(20-21): 77-108.
- Sepetçioğlu, T. E. (2011). *Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topuluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı, Ankara.

- Sepetçioğlu, T. E. (2014). "İki Tarihsel "Eski" Kavram Bir Sosyo-kültürel "Yeni" Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180): 49-84.
- Serik İlçesi 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporu (2015). Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya.
- Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (Çev. B. S. Şener), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Subaşı, N. (1999). "Şeyh, Seyyid ve Molla - Doğu ve Güneydoğu Anadolu Örneğinde Dinsel İtibarın Kategorileri". *İslamiyat*, II(3): 121-140.
- Şenesen, R. O. (2011). *Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri*. Karahan Kitabevi, Adana.
- Şenesen, R. O. (2012). "Çukurova Bölgesi Girit Göçmenlerinin Girit'e Dair Anlatılarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmesi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1): 255-266.
- Şenışık, P. (2007). *The Transformation of Ottoman Crete: Cretans, Revolts and Diplomatic Politics in the Late Ottoman Empire, 1895-1898*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi University, İstanbul.
- Şenışık, P. (2014). *Girit, Siyaset ve İsyan*. Kitapyayınevi, İstanbul.
- Tanal, Ö. (2011). *Tadları, Şifaları ve Yaşamlarıyla Antalya'dan Side'ye Giritliler*. Side Belediyesi, Antalya.
- Tekeli, İ. (1994). "Involuntary Displacement and Problem of Resettlement in Turkey from the Ottoman Empire to the Present". *Middle East Technical University*, 11(4): 202-226.
- Thomas, P. (2013). Gramsci'de Diyalektik Hegemonya. *Felsefelog*(48).
- Toprak, S. (2012). "Megali İdea'ya Bir Örnek: Girit". *İnsan ve Toplumbilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 118-142.
- Tukin, C. (1945). Osmanlı İmparatorluğunda Girit İsyanları. *Bellekten*, IX(34): 163-206.
- Tukin, C. (1996). "Girit". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, XIV, 85-93.
- Tuna, K. (2003). "Dil ve Milli Kimlik". B. Yenyıldız (Ed.). *Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma*. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 29-38.
- Turan, Ş. (1951). "1829 Edirne Antlaşması". *DTCF Dergisi*, 9(1-2): 111-151.
- Türk Ansiklopedisi. (1969). "Göçmen". Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, XVII, 465.
- Türk Ansiklopedisi. (1969). "Girit". Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, XVII, 378-386.
- Türsan, N. (1987). *Yunan Sorunu*. Bakanlıklar, Ankara.
- Unat, N. A. (2006). *Bitmeyen Göç*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ünsal, E. (2009). *Girit'in Türk Hâkimiyetinden Çıkışı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Ven, J. V. ve Vermeer, P. (2006). "Dini Kimlik Oluşumu Eğitimsel Bir Yaklaşım". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (13): 173-193.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yeniyıldız, B. (2003). *Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma*. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, C., ve Gündüz, M. (2011). Sosyal Kültürel Değişim Sürecinde Komşuluk. Proje (109K075). Elazığ.
- Yılmaz, E. (2011). "Demirden Leblebi: Girit Ayvalığa Yerleşen Girit Mübadilleri". *Sosyoloji Dergisi*, 3(22): 157-189.
- Yılmaz, E. (2014). "Girit Arşivi". *Bilgi Dünyası*, 15(1): 217-223.

İnternet Kaynakları

- Cansu, "Giritlilere Özgü Salyangoz(hohlus yemeği) Askorhaladus". Folk-Portal. <https://folk-portal.org/doga-ve-evren-ile-ilgili-bilgi-ve-uygulamalar/giritlilere-ozgu-salyangoz-hohlus-yemegi-askordhalakus/.html> (erişim tarihi: 31.03.2020)
- "Emirdağ'a İlk Yerleşmeler". www.emirdag.com.tr/index.php/ahmet-urfal/5930-emirdag-a-ilk-yerlesmeler-5 (erişim tarihi: 23.03.2020)
- "Göç". Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- "Molla". Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 01.04.2020)
- "Nüfus". https://www.nufusu.com/ilce/serik_antalya-nufusu (erişim tarihi: 31.03.2020)
- "Nüfus Durumu". <http://www.muratpasa.gov.tr/nufus-durumu> (erişim tarihi: 10.03.2020)
- TÜİK, "Nüfus ve Demografi: Net Göç Hızı". <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (erişim tarihi: 17.03.2020)
- Yentürk, A.(2015), "Girit Toprağını Hatırlatan Ot Yemekleri". https://giritturklerikulturu.wordpress.com/2015/02/21/girit-topragini-hatirlatan-ot-yemekleri|_aybala-yenturk/ (erişim tarihi: 10.04.2020)

EK 1- SAHAYA AİT FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1-G15 ve G16'nın yatağı. Giritlilerde dantel ürünlerinin kullanımı önceki yıllara göre azalmış olsa da kimi katılımcılar için vazgeçilmez değerlerden biridir.

Fotoğraf 2-Giritlilerde el emeği göz nuru eserlerden birisi.

Fotoğraf 3-Abdülhamit döneminde yapıldığı belirtilen, birinci kuşak göçmenlerin ilk yerleştiği evlerden birisi. Günümüzde kullanılmayan Giritli evlerinin kimi restore edilmektedir.

Fotoğraf 4- Girit göçmenleri Abdülhamit döneminde geldiklerini vurgulamış, bununla paralel olarak da sokaklarda Osmanlı döneminin izlerini taşıyan isimler gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 5- Görüşmeler sırasında vurgulanan taş fırın.

Fotoğraf 6-Görüşmelerin yapıldığı evlerde taze toplanmış Girit otlarının olduğu görülmüştür (Turp otu).

Fotoğraf 7-Muratpaşa Belediyesi Üçgen Mahallesi Giritli Kùltür evi. 16.11.2018 Cumartesi komşuluk günü etkinliğı. G4 etkinlikte Girit manileri söyleyip, Giritlilerde komşuluğun önemi ile ilgili konuşma gerçekleştirmiştir.

EK 2- GÖRÜŞME FORMU

ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışma, Antalya’da yaşamakta olan Girit göçmenlerinin yaşantı dünyasını anlamaya ve kültürel kimlik unsurlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Araştırma sorularına vereceğiniz samimi ve doğru olarak kabul edilen cevaplar sonuçların güvenilir olmasını sağlayacaktır. Hiçbir sorunun doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır. Cevaplar sizin vermiş olduğunuz cevapların kabul edilirliliği ile sınırlıdır. Bilimsel bile amaçla ve yüksek lisans tezim kapsamında gerçekleştirilen söz konusu çalışmanın sonuçları başka bir amaca hizmet için kullanılmayacaktır. Hiçbir şekilde kişi adı çalışmada belirtilmeyecektir. Soruları içten bir şekilde yanıtlamanız, çalışmaya katılım için onay durumunuzu göstermektedir. Bilimsel bir çalışma gösterdiğiniz ilgi, anlayış ve katkılarınız için teşekkürlerimi sunarım.

Yasemin Akyar
Akdeniz Üniversitesi
Sosyoloji YL Öğrencisi

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Danışman

A.Girit Göçmenlerinin Olgusal Kimliklerine Dair Bilgiler

1. Cinsiyet	Kadın		
	Erkek		
2. Yaş			
3. Doğum yeri			
4. Yaşanılan Bölge	Ahmediye		
	Üçgen		
5. Medeni Durum	Bekâr		
	Evli		
	Dul		
	Boşanmış		

6. Eğitim Durumu	İlkokul	
	Ortaokul	
	Lise	
	Üniversite	
	Diğer	
7. Hane Halkı Sayısı		
8. Kaçınıc Kulaşak Göçmen	2.Kuşak	
	3.Kuşak	
	4. Kuşak	

B.Kültürel Kimlik Unsurlarını Belirleme ve Göçe İlişkin Algılar

9. Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Nerelisiniz?
10. Girit topraklarında doğmadınız. Yinede kendinizi göçmen olarak tanımlar mısınız?
11. Yaşadığınız bölgenin kültürünü kendi kültürünüz olarak değerlendiriyor musunuz?
12. Kendi kültürünüzü korumak için özel bir çaba sarf ediyor musunuz?
13. Giritlice biliyor musunuz? Ana dilinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
14. Giritliler ile Türkler arasında evlilikler gerçekleşiyor mu?
15. Türkiye'ye hangi sebeple geldiğiniz büyükanne, büyükbaba vs. tarafından sizlere nasıl anlatıldı?
16. Giritliyi Giritli yapan temel özellik sizce nedir?
17. Hiç Girit'e gitmeyi düşündünüz m?
18. İnancınızı nasıl tanımlıyorsunuz? Bektaşilik inancının Giritliler arasında dağılımı konusunda bilgi sahibi misiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Yasemin Akyar
Doğum Yeri ve Tarihi	Banaz 07.07.1994
E-Posta	yaseminakyar94@gmail.com
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Banaz Şehit Necati Sargın Anadolu Lisesi, 2009-2013
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2013- 2017
SERTİFİKALAR	
- İşaret Dili Kursu, 2016-2017. - İşaret Dili Öğretici ve Tercüman Eğitimi, 2017. - Pedagojik Formasyon, 2016-2017.	